

International periodic scientific journal

ONLINE

www.modscires.pro

Indexed in
INDEXCOPERNICUS
(ICV: 86.17)

MODERN Scientific Researches

Issue №12
Part 3
May 2020

With the support of:

D.A.Tsenov Academy of Economics - Svishtov (Bulgaria)
Institute of Sea Economy and Entrepreneurship
Moscow State University of Railway Engineering (MIIT)
Ukrainian National Academy of Railway Transport
State Research and Development Institute of the Merchant Marine of Ukraine (UkrNIIMF)
Lugansk State Medical University
Kharkiv Medical Academy of Postgraduate Education
Alecú Russo State University of Bălți
GUUPO "Belarusian-Russian University"
Institute of Water Problems and Land Reclamation of the National Academy of Agrarian Sciences
Odessa Research Institute of Communications

Published by:
Yolnat PE, Minsk, Belarus

UDC 08
LBC 94

Editor: Shibaev Alexander Grigoryevich, *Doctor of Technical Sciences, Professor, Academician*
Scientific Secretary: Kuprienko Sergey, *candidate of technical sciences*

Editorial board: More than 160 doctors of science. Full list on pages 3-4

The International Scientific Periodical Journal "*Modern Scientific Researches*" has been published since 2017 and has gained considerable recognition among domestic and foreign researchers and scholars.

Periodicity of publication: Quarterly

The journal activity is driven by the following objectives:

- Broadcasting young researchers and scholars outcomes to wide scientific audience
- Fostering knowledge exchange in scientific community
- Promotion of the unification in scientific approach
- Creation of basis for innovation and new scientific approaches as well as discoveries in unknown domains

The journal purposefully acquaints the reader with the original research of authors in various fields of science, the best examples of scientific journalism.

Publications of the journal are intended for a wide readership - all those who love science. The materials published in the journal reflect current problems and affect the interests of the entire public.

UDC 08
LBC 94
DOI: 10.30889/2523-4692.2020-12-03

Published by:
Yolnat PE,
Minsk, Belarus
e-mail: editor@modscires.pro

The publisher is not responsible for the validity of the information or for any outcomes resulting from reliance thereon.

Copyright
© Authors, 2020

Редакционный Совет

- Аверченков Владимир Иванович, доктор технических наук, профессор, Брянский государственный технический университет, Россия
- Ангелова Поля Георгиева, доктор экономических наук, профессор, Хозяйственная академия им. Д. А. Ценова, Свиштов, Болгария, Болгария
- Анимца Евгений Георгиевич, доктор географических наук, профессор, Уральский государственный экономический университет, Россия
- Антонов Валерий Николаевич, доктор технических наук, профессор, Национальный технический университет Украины "Киевский политехнический институт", Украина
- Антрапцева Надежда Михайловна, доктор химических наук, профессор, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Украина
- Ахмадиев Габдулахат Маликович, доктор ветеринарных наук, профессор, Казанский (Приволжский) федеральный университет, Россия
- Бажева Рима Чамаловна, доктор химических наук, профессор, Кабардино-Балкарский государственный университет имени Х.М.Бербекова, Россия
- Батыргареева Владислава Станиславовна, доктор юридических наук, Научно-исследовательский институт изучения проблем преступности имени академика В.В. Сташиса НАПрН Украины, Украина
- Безденежных Татьяна Ивановна, доктор экономических наук, профессор, Санкт-Петербургский государственный экономический университет, Россия
- Блатов Игорь Анатольевич, доктор физико-математических наук, профессор, Поволжский государственный университет телекоммуникаций и информатики, Россия
- Бурда Алексей Григорьевич, доктор экономических наук, профессор, Кубанский государственный аграрный университет, Россия
- Бухарина Ирина Леонидовна, доктор биологических наук, профессор, Удмуртский государственный университет, Россия
- Бушуева Инна Владимировна, доктор фармацевтических наук, профессор, Запорожский государственный медицинский университет, Украина
- Быков Юрий Александрович, доктор технических наук, профессор, Московский государственный университет путей сообщения, Россия
- Величко Степан Петрович, доктор педагогических наук, профессор, Кировоградский государственный педагогический университет им. Владимира Винниченко, Украина
- Визир Вадим Анатольевич, доктор медицинских наук, профессор, Запорожский государственный медицинский университет, Украина
- Вожегова Раиса Анатольевна, доктор сельскохозяйственных наук, профессор, Институт орошаемого земледелия Национальной академии аграрных наук Украины, Украина
- Волгирева Галина Павловна, кандидат исторических наук, доцент, Пермский государственный университет, Россия
- Волох Дмитрий Степанович, доктор фармацевтических наук, профессор, Национальный медицинский университет имени А.А. Богомольца, Украина
- Ворожбитова Александра Анатольевна, доктор филологических наук, профессор, Сочинский государственный университет, Россия
- Гавриленко Наталия Николаевна, доктор педагогических наук, доцент, Российский университет дружбы народов, Россия
- Георгиевский Геннадий Викторович, доктор фармацевтических наук, старший науч.сотрудник, ГП «Украинский научный фармакопейный центр качества лекарственных средств», Украина
- Гетьман Анатолий Павлович, доктор юридических наук, профессор, Национальный юридический университету имени Ярослава Мудрого, Украина
- Гилев Геннадий Андреевич, доктор педагогических наук, профессор, Московский государственный индустриальный университет, Россия
- Гончарук Сергей Миронович, доктор технических наук, профессор, Россия
- Грановская Людмила Николаевна, доктор экономических наук, профессор, Херсонский государственный аграрный университете, Украина
- Гребнева Надежда Николаевна, доктор биологических наук, профессор, Россия
- Гриздуб Александр Иванович, доктор химических наук, профессор, ГП «Украинский научный центр качества лекарственных средств», Украина
- Гриченко Светлана Анатольевна, доктор биологических наук, доцент, Уральская государственная академия ветеринарной медицины, Россия
- Гудзенко Александр Павлович, доктор фармацевтических наук, профессор, Луганский государственный медицинский университет, Украина
- Демидова В.Г., кандидат педагогических наук, доцент, Украина
- Денисов Сергей Александрович, доктор сельскохозяйственных наук, профессор, Россия
- Дорофеев Андрей Викторович, доктор педагогических наук, доцент, Башкирский государственный университет, Россия
- Дорохина Елена Юрьевна, доктор экономических наук, доцент, Российский экономический университет имени Г.В. Плеханова, Россия
- Ермагамбет Болат Толеуханович, доктор химических наук, профессор, Директор Института химии угля и технологий ТОО, Казахстан
- Жовтоног Ольга Игоревна, доктор сельскохозяйственных наук, Институт водных проблем и мелиорации НААН, Украина
- Захаров Олег Владимирович, доктор технических наук, профессор, Саратовский государственный технический университет, Россия
- "Зубков Руслан Сергеевич, доктор экономических наук, доцент, Николаевский межрегиональный институт развития человека высшего учебного заведения «Университет» Украин », Украина"
- Иржи Хлагула, доктор геолого-минералогических наук, профессор, FLKR - Университет Т.Бати, Злин, Чехия
- Калайда Владимир Тимофеевич, доктор технических наук, профессор, Томский государственный университет, Россия
- Каленик Татьяна Кузьминична, доктор биологических наук, профессор, Дальневосточный федеральный университет, Россия
- Кантарович Ю.Л., кандидат искусствоведения, Одесская национальная музыкальная академия, Украина
- Капитанов Василий Павлович, доктор технических наук, профессор, Одесский национальный морской университет, Украина
- Карпова Наталия Константиновна, доктор педагогических наук, профессор, Южный федеральный университет, Россия
- Кафарский Владимир Иванович, доктор юридических наук, профессор, директор науч.-ис. Центра укр.конституционализма, Украина
- Кириллова Елена Викторовна, доктор технических наук, доцент, Одесский национальный морской университет, Украина
- Кириченко Александр Анатольевич, доктор юридических наук, профессор, Украина
- Климова Наталья Владимировна, доктор экономических наук, профессор, Кубанский государственный аграрный университет, Россия
- Князева Ольга Александровна, доктор биологических наук, доцент, Башкирский государственный медицинский университет, Россия
- Коваленко Елена Михайловна, доктор философских наук, профессор, Южный федеральный университет, Россия
- Коваленко Петр Иванович, доктор технических наук, профессор, Институт водных проблем и мелиорации Национальной академии аграрных наук Украины, Украина
- Кокеебаева Гульжаухар Какеновна, доктор исторических наук, профессор, Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Казахстан
- Кондратов Дмитрий Вячеславович, доктор физико-математических наук, доцент, Российская академия народного хозяйства и государственной службы при Президенте Российской Федерации, Россия
- Копей Богдан Владимирович, доктор технических наук, профессор, Ивано-Франковский национальный технический университет нефти и газа, Украина
- Косенко Надежда Федоровна, доктор технических наук, доцент, Ивано-Франковский государственный химико-технологический университет, Россия
- Костенко Василий Иванович, доктор сельскохозяйственных наук, профессор, Украина
- Котляров Владимир Владиславович, доктор сельскохозяйственных наук, профессор, КубГАУ, Россия
- Кочинев Юрий Юрьевич, доктор экономических наук, доцент, Санкт-Петербургский государственный политехнический университет, Россия
- Кравчук Анна Викторовна, доктор экономических наук, профессор, Академия Государственной пенитенциарной службы, Украина
- Круглов Валерий Михайлович, доктор технических наук, профессор, Московский государственный университет путей сообщения, Россия
- Кудерин Марат Крымбаевич, доктор технических наук, профессор, ПГУ им. С. Торайгырова, Казахстан
- Курмаев Петр Юрьевич, доктор экономических наук, профессор, Уманский государственный педагогический университет им. Павла Тычины, Украина
- Кухар Елена Владимировна, доктор биологических наук, доцент, Казахский агротехнический университет им. С.Сейфуллина, Казахстан
- Лапкина Инна Александровна, доктор экономических наук, профессор, Одесский национальный морской университет, Украина
- Латыгина Наталья Анатольевна, доктор политологических наук, профессор, Киевский национальный торгово-экономический университет, Украина
- Лебедев Анатолий Тимофеевич, доктор технических наук, профессор, Ставропольский государственный аграрный университет, Россия
- Лебедева Лариса Александровна, кандидат психологических наук, доцент, Мордовский государственный университет, Россия
- Липич Тамара Ивановна, доктор философских наук, доцент, Белгородский государственный университет, Россия
- Ломотько Денис Викторович, доктор технических наук, профессор, Украинская государственная академия железнодорожного транспорта, Украина
- Лыткина Лариса Владимировна, доктор филологических наук, доцент, Российская академия народного хозяйства и государственной службы при Президенте Российской Федерации, Россия
- Лялькина Галина Борисовна, доктор физико-математических наук, профессор, Пермский национальный исследовательский политехнический университет, Россия
- Майданок Ирина Зиновьевна, доктор философских наук, доцент, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Украина
- Макарова Ирина Викторовна, доктор технических наук, профессор, Казанский (Приволжский) федеральный университет, Россия
- Максин Виктор Иванович, доктор химических наук, профессор, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Украина
- Малахов А.В., доктор физико-математических наук, профессор, Украина
- Мальцева Анна Васильевна, доктор социологических наук, доцент, Алтайский государственный университет, Россия
- Мельник Алёна Алексеевна, доктор экономических наук, доцент, Киевский национальный университет технологий и дизайна, Украина
- Милыева Лариса Григорьевна, доктор экономических наук, профессор, Бийский технологический институт (филиал) «Алтайский государственный технический университет им. И.И. Ползунова», заведующий кафедрой экономики предпринимательства, Россия

- Мишенина Татьяна Михайловна, доктор педагогических наук, профессор, Криворожский государственный педагогический университет, Украина
- Могилевская И.М., кандидат педагогических наук, профессор, Украина
- Моисейкина Людмила Гучаевна, доктор биологических наук, профессор, Калмыцкий государственный университет, Россия
- Морозов Алексей Владимирович, доктор сельскохозяйственных наук, профессор, Херсонский государственный аграрный университет, Украина
- Морозова Татьяна Юрьевна, доктор технических наук, профессор, Московский государственный университет приборостроения и информатики, Россия
- Нефедьева Елена Эдуардовна, доктор биологических наук, доцент, Волгоградский государственный технический университет, Россия
- Николаева Алла Дмитриевна, доктор педагогических наук, профессор, Северо-Восточный федеральный университет имени М.К. Аммосова, Россия
- Орлов Николай Михайлович, доктор наук государственного управления, доцент, Академия внутренних войск МВД Украины, кафедра оперативного приминения ВВ, Украина
- Отепова Гульфира Елубаевна, доктор исторических наук, профессор, Павлодарский государственный педагогический институт, Казахстан
- Павленко Анатолий Михайлович, доктор технических наук, профессор, Полтавский национальный технический университет им. Юрия Кондратюка, Украина
- Парунакян Ваагн Эмильевич, доктор технических наук, профессор, Приазовский государственный технический университет, Украина
- Патыка Николай Владимирович, доктор сельскохозяйственных наук, профессор, Национальный научный центр "Институт земледелия НААН", Украина
- Пахомова Елена Анатольевна, доктор экономических наук, доцент, Международный университет природы, общества, и человека "Дубна", Россия
- Пачурин Герман Васильевич, доктор технических наук, профессор, Нижегородский государственный технический университет им. Р.Е. Алексеева, Россия
- Першин Владимир Федорович, доктор технических наук, профессор, Тамбовский государственный технический университет, Россия
- Пиганов Михаил Николаевич, доктор технических наук, профессор, Самарский государственный аэрокосмический университет имени академика С.П. Королева, Россия
- Поляков Андрей Павлович, доктор технических наук, профессор, Винницкий национальный технический университет, Украина
- Попов Виктор Сергеевич, доктор технических наук, профессор, Саратовский государственный технический университет, Россия
- Попова Таисия Георгиевна, доктор филологических наук, профессор, Российский университет дружбы народов, Россия
- Растрюгина Алла Николаевна, доктор педагогических наук, профессор, Кировоградский государственный педагогический университет имени Владимира Винниченко, Шевченко, 1, г. Кропивницкий, Украина
- Ребезов Максим Борисович, доктор сельскохозяйственных наук, профессор, Россия
- Резников Андрей Валентинович, доктор экономических наук, доцент, Московский государственный технологический университет "Станкин", Россия
- Рокочинский Анатолий Николаевич, доктор технических наук, профессор, Национальный университет водного хозяйства и природопользования, Украина
- Ромашенко Михаил Иванович, доктор технических наук, профессор, Институт водных проблем и мелиорации Национальной академии аграрных наук Украины, Украина
- Рылов Сергей Иванович, кандидат экономических наук, профессор, Одесский национальный морской университет, Украина
- Савельева Нелли Александровна, доктор экономических наук, профессор, Сочинский государственный университет, Россия
- Сафаров Аргур Махмудович, доктор филологических наук, старший преподаватель, Россия
- Светлов Виктор Александрович, доктор философских наук, профессор, Петербургский государственный университет путей сообщения, Россия
- Семенцов Георгий Никифорович, доктор технических наук, профессор, Ивано-Франковский национальный технический университет нефти и газа, Украина
- Сентябров Николай Николаевич, доктор биологических наук, профессор, Волгоградская государственная академия физической культуры, Россия
- Сидорович Марина Михайловна, доктор педагогических наук, профессор, Херсонский государственный университет, Украина
- Сирота Наум Михайлович, доктор политических наук, профессор, Государственный университет аэрокосмического приборостроения, Россия
- Смирнов Евгений Иванович, доктор педагогических наук, профессор, Ярославский государственный педагогический университет им. К.Д. Ушинского, Россия
- Соколова Надежда Геннадьевна, доктор экономических наук, доцент, Ижевский государственный технический университет, Россия
- Стародубцев Владимир Михайлович, доктор биологических наук, профессор, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Украина
- Стегний Василий Николаевич, доктор социологических наук, профессор, Пермский национальный исследовательский политехнический университет, Россия
- Степенко Валерий Ефремович, доктор юридических наук, доцент, Тихоокеанский государственный университет, Россия
- Стовец Александр Васильевич, доктор философских наук, доцент, Одесский национальный морской университет, Украина
- Стовец Василий Григорьевич, кандидат филологических наук, доцент, Одесский национальный морской университет, Украина
- Стрельцова Елена Дмитриевна, доктор экономических наук, доцент, Южно-Российский государственный технический университет (НПИ), Россия
- Сухенко Юрий Григорьевич, доктор технических наук, профессор, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Украина
- Сухова Мария Геннадьевна, доктор географических наук, доцент, Горно-Алтайский государственный университет, Россия
- Тарарико Юрий Александрович, доктор сельскохозяйственных наук, профессор, Украина
- Тарасенко Лариса Викторовна, доктор социологических наук, профессор, Южный федеральный университет, Россия
- Тестов Борис Викторович, доктор биологических наук, профессор, Тобольская комплексная научная станция УрО РАН, г.Тобольск, Россия
- Токарева Наталья Геннадьевна, кандидат медицинских наук, доцент, Медицинский институт ФГБОУ ВО "МГУ им. Н.П. Огарева, Россия
- Толбатов Андрей Владимирович, кандидат технических наук, доцент, Сумский национальный аграрный университет, Украина
- Тонков Евгений Евгеньевич, доктор юридических наук, профессор, Юридический институт Национального исследовательского университета «Белгородский государственный университет», Россия
- Тригуб Петр Никитович, доктор исторических наук, профессор, Украина
- Тунгушбаева Зина Байбагуевна, доктор биологических наук, Казахский Национальный Педагогический Университет имени Абая, Казахстан
- Устенко Сергей Анатольевич, доктор технических наук, доцент, Николаевский государственный университет им.В.О.Сухомлинского, Украина
- Фатеева Надежда Михайловна, доктор биологических наук, профессор, Тюменский государственный университет, Россия
- Фатыхова Алевтина Леонтьевна, доктор педагогических наук, доцент, Башкирский государственный Университет (Стерлитамакский филиал), Россия
- Федоришин Дмитро Дмитрович, доктор геолого-минералогических наук, профессор, Ивано-Франковский национальный технический университет нефти и газа, Украина
- Федотова Галина Александровна, доктор педагогических наук, профессор, Новгородский государственный университет, Россия
- Федянина Людмила Николаевна, доктор медицинских наук, профессор, Дальневосточный федеральный университет, Россия
- Хабидуллин Рифат Габдулхакович, доктор технических наук, профессор, Казанский (Приволжский) федеральный университет, Россия
- Ходакова Нина Павловна, доктор педагогических наук, доцент, Московский городской педагогический университет, Россия
- Хребина Светлана Владимировна, доктор психологических наук, профессор, Пятигорский государственный лингвистический университет, Россия
- Червоний Иван Федорович, доктор технических наук, профессор, Запорожская государственная инженерная академия, Украина
- Чигиринская Наталья Вячеславовна, доктор педагогических наук, профессор, Волгоградский государственный технический университет, Россия
- Чурекова Татьяна Михайловна, доктор педагогических наук, профессор, Россия
- Шайко-Шайковский Александр Геннадьевич, доктор технических наук, профессор, Черновицкий национальный университет им. Ю.Фельдовича, Украина
- Шаповалов Валентин Валерьевич, доктор фармацевтических наук, профессор, Харьковская медицинская академия последипломного обучения, Украина
- Шаповалов Валерий Владимирович, доктор фармацевтических наук, профессор, Харьковская областная государственная администрация, Украина
- Шаповалова Виктория Алексеевна, доктор фармацевтических наук, профессор, Харьковская медицинская академия последипломного образования, Украина
- Шарагов Василий Андреевич, доктор химических наук, доцент, Бельцкий государственный университет "Алеку Руссо", Молдова
- Шевченко Лариса Васильевна, доктор ветеринарных наук, профессор, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Украина
- Шепитько Валерий Юрьевич, доктор юридических наук, профессор, Национальный юридический университету имени Ярослава Мудрого, Украина
- Шибяев Александр Григорьевич, доктор технических наук, профессор, Одесский национальный морской университет, Украина
- Шипка Роман Богданович, доктор юридических наук, профессор, Национальный авиационный университет, Украина
- Шербань Игорь Васильевич, доктор технических наук, доцент, Россия
- Элезович М. Далибор, доктор исторических наук, доцент, Приштинский университет. К. Митровица, Сербия
- Ярвенко Василий Васильевич, доктор юридических наук, профессор, Морской государственный университет имени адмирала Г.И. Невельского, Россия
- Яценко Александр Владимирович, профессор, Институт морехозяйства и предпринимательства, Украина

Редакційна Рада

- Аверченко Володимир Іванович, доктор технічних наук, професор, Брянський державний технічний університет, Росія
- Ангелова Поля Георгієвна, доктор економічних наук, професор, Господарська академія ім. Д. А. Ценова, Свиштов, Болгарія, Болгарія
- Аніміша Євген Георгійович, доктор географічних наук, професор, Уральський державний економічний університет, Росія
- Антонов Валерій Миколайович, доктор технічних наук, професор, Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут", Україна
- Антрапцева Надія Михайлівна, доктор хімічних наук, професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна
- Ахмаді Габдулахат Маликович, доктор ветеринарних наук, професор, Казанський (Приволзький) федеральний університет, Росія
- Бажев Риму Чамаловна, доктор хімічних наук, професор, Кабардино-Балкарський державний університет імені Х.М.Бербекова, Росія
- Батиргареева Владислава Станіславовна, доктор юридичних наук, Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташіна НАПрН України, Україна
- Безгрошових Тетяна Іванівна, доктор економічних наук, професор, Санкт-Петербурзький державний економічний університет, Росія
- Блатов Ігор Анатолійович, доктор фізико-математичних наук, професор, Пovolзький державний університет телекомунікацій та інформатики, Росія
- Бурда Олексій Григорович, доктор економічних наук, професор, Кубанський державний аграрний університет, Росія
- Бухаріна Ірина Леонідівна, доктор біологічних наук, професор, Удмуртська державний університет, Росія
- Бушуєва Інна Володимирівна, доктор фармацевтичних наук, професор, Запорізький державний медичний університет, Україна
- Биков Юрій Олександрович, доктор технічних наук, професор, Московський державний університет шляхів сполучення, Росія
- Величко Степан Петрович, доктор педагогічних наук, професор, Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, Україна
- Візір Вадим Анатолійович, доктор медичних наук, професор, Запорізький державний медичний університет, Україна
- Вожегова Раїса Анатоліївна, доктор сільськогосподарських наук, професор, Інститут зрошуваного землеробства Національної академії аграрних наук України, Україна
- Волгірева Галина Павлівна, кандидат історичних наук, доцент, Пермський державний університет, Росія
- Волох Дмитро Степанович, доктор фармацевтичних наук, професор, Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, Україна
- Ворожбітова Олександра Анатоліївна, доктор філологічних наук, професор, Сочинський державний університет, Росія
- Гавриленко Наталія Миколаївна, доктор педагогічних наук, доцент, Російський університет дружби народів, Росія
- Георгієвський Геннадій Вікторович, доктор фармацевтичних наук, старший науч.сотрудник, ДП «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів», Україна
- Гетьман Анатолій Павлович, доктор юридичних наук, професор, Національний юридичний університету імені Ярослава Мудрого, Україна
- Гилев Геннадій Андрійович, доктор педагогічних наук, професор, Московський державний індустріальний університет, Росія
- Гончарук Сергій Мирович, доктор технічних наук, професор, Росія
- Грановська Людмила Миколаївна, доктор економічних наук, професор, Херсонський державний аграрний університет, Україна
- Гребньова Надія Миколаївна, доктор біологічних наук, професор, Росія
- Гризодуб Олександр Іванович, доктор хімічних наук, професор, ДП «Український науковий центр якості лікарських засобів», Україна
- Гриценко Світлана Анатоліївна, доктор біологічних наук, доцент, Уральська державна академія ветеринарної медицини, Росія
- Гудзенко Олександр Павлович, доктор фармацевтичних наук, професор, Луганський державний медичний університет, Україна
- Демидова В.Г., кандидат педагогічних наук, доцент, Україна
- Денисов Сергій Олександрович, доктор сільськогосподарських наук, професор, Росія
- Дорофєєв Андрій Вікторович, доктор педагогічних наук, доцент, Башкирська державний університет, Росія
- Дорохіна Олена Юрївна, доктор економічних наук, доцент, Російський економічний університет імені Г.В. Плеханова, Росія
- Ермагамбет Болат Толеуханович, доктор хімічних наук, професор, Директор Інституту хімії вугілля і технологій ТОО, Казахстан
- Жовтоног Ольга Ігорівна, доктор сільськогосподарських наук, Інститут водних проблем і меліорації НААН, Україна
- Захаров Олег Володимирович, доктор технічних наук, професор, Саратовський державний технічний університет, Росія
- Зубков Руслан Сергійович, доктор економічних наук, доцент, Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку человекавищого навчального закладу «Університет» Україн », Україна
- Іржі Хлауха, доктор геолого-мінералогічних наук, професор, FLKR - Університет Т.Баті, Злін, Чехія
- Калайда Володимир Тимофійович, доктор технічних наук, професор, Томський державний університет, Росія
- Каленик Тетяна Кузьмівна, доктор біологічних наук, професор, Далекосхідний федеральний університет, Росія
- Кантаровіч Ю.Л., кандидат мистецтвознавства, Одеська національна музична академія, Україна
- Капітанів Василь Павлович, доктор технічних наук, професор, Одеський національний морський університет, Україна
- Карпова Наталія Костянтинівна, доктор педагогічних наук, професор, Південний федеральний університет, Росія
- Кафарський Володимир Іванович, доктор юридичних наук, професор, директор науч.-іс. центру укр.конституціалізма, Україна
- Кирилова Олена Вікторівна, доктор технічних наук, доцент, Одеський національний морський університет, Україна
- Кириченко Олександр Анатолійович, доктор юридичних наук, професор, Україна
- Климова Наталія Володимирівна, доктор економічних наук, професор, Кубанський державний аграрний університет, Росія
- Князева Ольга Олександрівна, доктор біологічних наук, доцент, Башкирська державний медичний університет, Росія
- Коваленко Олена Михайлівна, доктор філософських наук, професор, Південний федеральний університет, Росія
- Коваленко Петро Іванович, доктор технічних наук, професор, Інститут водних проблем і меліорації Національної академії аграрних наук України, Україна
- Кокебаєва Гульжаухар Какеновна, доктор історичних наук, професор, Казахський національний університет імені аль-Фарабі, Казахстан
- Кондратов Дмитро В'ячеславович, доктор фізико-математичних наук, доцент, Російська академія народного господарства та державної служби при Президенті Російської Федерації, Росія
- Копалень Богдан Володимирович, доктор технічних наук, професор, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Україна
- Косенко Надія Федорівна, доктор технічних наук, доцент, Іванівський державний хіміко-технологічний університет, Росія
- Костенко Василь Іванович, доктор сільськогосподарських наук, професор, Україна
- Котляров Володимир Владиславович, доктор сільськогосподарських наук, професор, КубГАУ, Росія
- Кочине Юрій Юрійович, доктор економічних наук, доцент, Санкт-Петербурзький державний політехнічний університет, Росія
- Кравчук Ганна Вікторівна, доктор економічних наук, професор, Академія Державної пенітенціарної служби, Україна
- Круглов Валерій Михайлович, доктор технічних наук, професор, Московський державний університет шляхів сполучення, Росія
- Кудерін Марат Крикбаєвіч, доктор технічних наук, професор, ПГУ ім. С. Торайгирова, Казахстан
- Курман Петро Юрійович, доктор економічних наук, професор, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Україна
- Кухар Олена Володимирівна, доктор біологічних наук, доцент, Казахський агротехнічний університет імені С.Сейфулліна, Казахстан
- Лапкина Інна Олександрівна, доктор економічних наук, професор, Одеський національний морський університет, Україна
- Лагігіна Наталія Анатоліївна, доктор політологічних наук, професор, Київський національний торговельно-економічний університет, Україна
- Лебедєв Анатолій Тимофійович, доктор технічних наук, професор, Ставропольський державний аграрний університет, Росія
- Лебедєва Лариса Олександрівна, кандидат психологічних наук, доцент, Мордовський державний університет, Росія
- Липич Тамара Іванівна, доктор філософських наук, доцент, Белгородський державний університет, Росія
- Ломотько Денис Вікторович, доктор технічних наук, професор, Українська державна академія залізничного транспорту, Україна
- Литкіна Лариса Володимирівна, доктор філологічних наук, доцент, Російська академія народного господарства та державної служби при Президенті Російської Федерації, Росія
- Лялькіна Галина Борисівна, доктор фізико-математичних наук, професор, Пермський державний технічний університет, Росія
- Майданюк Ірина Зіновівна, доктор філософських наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна
- Макарова Ірина Вікторівна, доктор технічних наук, професор, Казанський (Приволзький) федеральний університет, Росія
- Максін Віктор Іванович, доктор хімічних наук, професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна
- Малахов А.В., доктор фізико-математичних наук, професор, Україна
- Мальцева Анна Василівна, доктор соціологічних наук, доцент, Алтайський державний університет, Росія
- Мельник Олена Олексіївна, доктор економічних наук, доцент, Київський національний університет технологій та дизайну, Україна
- Міляєва Лариса Григорівна, доктор економічних наук, професор, Бійський технологічний інститут (філія) «Алтайський державний технічний університет імені І.І. Ползунова», завідувач кафедри економіки підприємництва, Росія
- Мишеніна Тетяна Михайлівна, доктор педагогічних наук, професор, Криворізький державний педагогічний університет, Україна
- Могилевська І.М., кандидат педагогічних наук, професор, Україна
- Моїсейкін Людмила Гучаєвна, доктор біологічних наук, професор, Коломацький державний університет, Росія
- Морозов Олексій Володимирович, доктор сільськогосподарських наук, професор, Херсонка державний аграрний університет, Україна
- Морозова Тетяна Юрївна, доктор технічних наук, професор, Московський державний університет приладобудування і інформатики, Росія
- Нефедьєва Олена Едуардівна, доктор біологічних наук, доцент, Волгоградський державний технічний університет, Росія
- Николаєва Алла Дмитрівна, доктор педагогічних наук, професор, Північно-Східний федеральний університет імені М.К. Аммосова, Росія
- Орлов Микола Михайлович, доктор наук з державного управління, доцент, Академія внутрішніх військ МВС України, кафедра оперативного примінення ВВ, Україна
- Отєпова Гульфіра Елубаєвна, доктор історичних наук, професор, Павлодарський державний педагогічний інститут, Казахстан

- Павленко Анатолій Михайлович, доктор технічних наук, професор, Полтавський національний технічний університет ім. Юрія Кондратюка, Україна
- Приунакян Ваагн Еміль, доктор технічних наук, професор, Приазовський державний технічний університет, Україна
- Патика Микола Володимирович, доктор сільськогосподарських наук, професор, Національний науковий центр "Інститут землеробства НААН", Україна
- Пахомова Олена Анатоліївна, доктор економічних наук, доцент, Міжнародний університет природи, суспільства, і людини "Дубна", Росія
- Пачурін Герман Васильович, доктор технічних наук, професор, Нижегородський державний технічний університет ім. Р.С. Алексєєва, Росія
- Першин Володимир Федорович, доктор технічних наук, професор, Тамбовський державний технічний університет, Росія
- Піганов Михайло Миколайович, доктор технічних наук, професор, Самарський державний аерокосмічний університет імені академіка С.П. Королева, Росія
- Поляков Андрій Павлович, доктор технічних наук, професор, Вінницький національний технічний університет, Україна
- Попов Віктор Сергійович, доктор технічних наук, професор, Саратовський державний технічний університет, Росія
- Попова Таїсія Георгіївна, доктор філологічних наук, професор, Російський університет дружби народів, Росія
- Растрігіна Алла Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, Шевченко, 1, м Кропивницький, Україна
- Ребезо Максим Борисович, доктор сільськогосподарських наук, професор, Росія
- Резніков Андрій Валентинович, доктор економічних наук, доцент, Московський державний технологічний університет "Станкін", Росія
- Рокочінський Анатолій Миколайович, доктор технічних наук, професор, Національний університет водного господарства та природокористування, Україна
- Ромашенко Михайло Іванович, доктор технічних наук, професор, Інститут водних проблем і меліорації Національної академії аграрних наук України, Україна
- Рилов Сергій Іванович, кандидат економічних наук, професор, Одеський національний морський університет, Україна
- Савельєва Неллі Олександрівна, доктор економічних наук, професор, Сочинський державний університет, Росія
- Сафаров Артур Махмудович, доктор філологічних наук, старший викладач, Росія
- Светлов Віктор Олександрович, доктор філософських наук, професор, Петербурзький державний університет шляхів сполучення, Росія
- Семенцов Георгій Никіфорович, доктор технічних наук, професор, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Україна
- Вересень Микола Миколайович, доктор біологічних наук, професор, Волгоградська державна академія фізичної культури, Росія
- Сидорович Марина Михайлівна, доктор педагогічних наук, професор, Херсонський державний університет, Україна
- Сирота Наум Михайлович, доктор політологічних наук, професор, Державний університет аерокосмічного приладобудування, Росія
- Смирнов Євген Іванович, доктор педагогічних наук, професор, Ярославський державний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського, Росія
- Соколова Надія Геннадіївна, доктор економічних наук, доцент, Іжевський державний технічний університет, Росія
- Стародубцев Володимир Михайлович, доктор біологічних наук, професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна
- Стегній Василь Миколайович, доктор соціологічних наук, професор, Пермський державний технічний університет, Росія
- Степенко Валерій Сфремович, доктор юридичних наук, доцент, Тихоокеанський державний університет, Росія
- Стовпєц Олександр Васильович, доктор філософських наук, доцент, Одеський національний морський університет, Україна
- Стовпєц Василь Григорович, кандидат філологічних наук, доцент, Одеський національний морський університет, Україна
- Стрельцова Олена Дмитрівна, доктор економічних наук, доцент, Південно-Російський державний технічний університет (НПП), Росія
- Сухенко Юрій Григорович, доктор технічних наук, професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна
- Сухова Марія Геннадіївна, доктор географічних наук, доцент, Гірничо-Алтайський державний університет, Росія
- Тараріко Юрій Олександрович, доктор сільськогосподарських наук, професор, Україна
- Тарасенко Лариса Вікторівна, доктор соціологічних наук, професор, Південний федеральний університет, Росія
- Тестів Борис Вікторович, доктор біологічних наук, професор, Тобольська комплексна наукова станція УрО РАН, г.Тобольська, Росія
- Токарева Наталія Геннадіївна, кандидат медичних наук, доцент, Медичний інститут ФГБОУ ВО "МДУ ім. Н.П. Огарьова, Росія
- Толбатов Андрій Володимирович, кандидат технічних наук, доцент, Сумський національний аграрний університет, Україна
- Тонков Євген Євгенович, доктор юридичних наук, професор, Юридичний інститут Національного дослідницького університету «Білгородський державний університет», Росія
- Тригуб Петро Микитович, доктор історичних наук, професор, Україна
- Тунгушбаєва Зіна Байбагуєвна, доктор біологічних наук, Казахський Національний Педагогічний Університет імені Абая, Казахстан
- Устенко Сергій Анатолійович, доктор технічних наук, доцент, Миколаївський державний університет ім.В.О.СУХОМЛІНСЬКОГО, Україна
- Фатєєва Надія Михайлівна, доктор біологічних наук, професор, Тюменський державний університет, Росія
- Фатихова Алевтина Леонтіївна, доктор педагогічних наук, доцент, Башкирська державний Університет (Стерлітамакський філія), Росія
- Федоршин Дмитро Дмитрович, доктор геолого-мінералогічних наук, професор, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Україна
- Федотова Галіна Олександрівна, доктор педагогічних наук, професор, Новгородський державний університет, Росія
- Федяніна Людмила Миколаївна, доктор медичних наук, професор, Далекосхідний федеральний університет, Росія
- Хабібуллін Рифат Габдулхакович, доктор технічних наук, професор, Казанський (Приволзький) федеральний університет, Росія
- Ходакова Ніна Павлівна, доктор педагогічних наук, доцент, Московський міський педагогічний університет, Росія
- Хребіна Світлана Володимирівна, доктор психологічних наук, професор, П'ятигорський державний лінгвістичний університет, Росія
- Червоний Іван Федорович, доктор технічних наук, професор, Запорізька державна інженерна академія, Україна
- Чигиринська Наталія Вячеславівна, доктор педагогічних наук, професор, Волгоградський державний технічний університет, Росія
- Чуркова Тетяна Михайлівна, доктор педагогічних наук, професор, Росія
- Шайко-Шайковській Олександр Геннадійович, доктор технічних наук, професор, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, Україна
- Шаповалов Валентин Валерійович, доктор фармацевтичних наук, професор, Харківська медична академія післядипломної освіти, Україна
- Шаповалов Валерій Володимирович, доктор фармацевтичних наук, професор, Харківська обласна державна адміністрація, Україна
- Шаповалова Вікторія Олексіївна, доктор фармацевтичних наук, професор, Харківська медична академія післядипломної освіти, Україна
- Шарага Василь Андрійович, доктор хімічних наук, доцент, Бельський державний університет "Аліку Руссо", Молдова
- Шевченко Лариса Василівна, доктор ветеринарних наук, професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна
- Шепітько Валерій Юрійович, доктор юридичних наук, професор, Національний юридичний університету імені Ярослава Мудрого, Україна
- Шибяєв Олександр Григорович, доктор технічних наук, професор, Одеський національний морський університет, Україна
- Шишка Роман Богданович, доктор юридичних наук, професор, Національний авіаційний університет, Україна
- Щербань Ігор Васильович, доктор технічних наук, доцент, Росія
- Елезовіч М. Далібор, доктор історичних наук, доцент, Приштинський університет, К. Мітровіца, Сербія
- Яровенко Василь Васильович, доктор юридичних наук, професор, Російський державний університет імені адмірала Г.І. Невельського, Росія
- Яценко Олександр Володимирович, професор, Інститут морегосподарства і підприємництва, Україна

Editorial board

- Averchenkov Vladimir Ivanovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Bryansk State Technical University, Russia
- Angelova Polya Georgieva, Doctor of Economic Sciences, Professor, Economic Academy. D. A. Tsenova, Svishov, Bulgaria, Bulgaria
- Animica Evgenij Georgievich, Doctor of Geographical Sciences, Professor, Ural State University of Economics, Russia
- Antonov Valerij Nikolaevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, National Technical University of Ukraine "Kiev Polytechnic Institute", Ukraine
- Antrapceva Nadezhda Mihajlovna, Doctor of Chemical Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
- Ahmadiev Gabdulah Malikovich, Doctor of Veterinary Sciences, Professor, Kazan (Volga) Federal University, Russia
- Bazheva Rima Chamalovna, Doctor of Chemical Sciences, Professor, Kabardino-Balkarian State University named after H.M. Berbekov, Russia
- Batyrgareeva Vladislava Stanislavovna, Doctor of Law, Research Institute for the Study of Crime Problems named after academician V.V. Stashisa NAPRN of Ukraine, Ukraine
- Bezdenzhnyh Tatyana Ivanovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, St. Petersburg State University of Economics, Russia
- Blatov Igor Anatolevich, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, Volga State University of Telecommunications and Informatics, Russia
- Burda Aleksej Grigorevich, Doctor of Economic Sciences, Professor, Kuban State Agrarian University, Russia
- Buharina Irina Leonidovna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Udmurt State University, Russia
- Bushueva Inna Vladimirovna, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Zaporizhzhya State Medical University, Ukraine
- Bykov Yuriy Aleksandrovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Moscow State University of Railway Engineering, Russia
- Velichko Stepan Petrovich, Doctor of Education, Professor, Kirovograd State Pedagogical University named after Vladimir Vinnichenko, Ukraine
- Vizir Vadim Anatolevich, Doctor of Medical Sciences, Professor, Zaporizhzhya State Medical University, Ukraine
- Vozhegova Raisa Anatolevna, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Institute of Irrigated Agriculture of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Ukraine
- Volgireva Galina Pavlovna, Candidate of Historical Sciences, assistant professor, Perm State University, Russia
- Voloh Dmitriy Stepanovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, A.A. National Medical University Pilgrim, Ukraine
- Vorozhbitova Aleksandra Anatolevna, Doctor of Philology, Professor, Sochi State University, Russia
- Gavrilenko Nataliya Nikolaevna, Doctor of Education, assistant professor, Peoples' Friendship University of Russia, Russia
- Georgievskij Gennadiy Viktorovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, senior scientific employee, SE "Ukrainian Scientific Pharmacopoeia Center for the Quality of Medicines", Ukraine
- Getman Anatolij Pavlovich, Doctor of Law, Professor, National Law University named after Yaroslav the Wise, Ukraine
- Gilev Gennadiy Andreevich, Doctor of Education, Professor, Moscow State Industrial University, Russia
- Goncharuk Sergej Mironovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russia
- Granovskaya Lyudmila Nikolaevna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Kherson State Agrarian University, Ukraine
- Grebneva Nadezhda Nikolaevna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Russia
- Grizodub Aleksandr Ivanovich, Doctor of Chemical Sciences, Professor, SE "Ukrainian Scientific Center for the Quality of Medicines", Ukraine
- Gricenko Svetlana Anatolevna, Doctor of Biological Sciences, assistant professor, Ural State Academy of Veterinary Medicine, Russia
- Gudzenko Aleksandr Pavlovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Lugansk State Medical University, Ukraine
- Demidova V.G., candidate of pedagogical sciences, assistant professor, Ukraine
- Denisov Sergej Aleksandrovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Russia
- Dorofeev Andrej Viktorovich, Doctor of Education, assistant professor, Bashkir State University, Russia
- Dorohina Elena Yurevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, G.V. Russian University of Economics Plekhanova, Russia
- Ermagambet Bolat Toleuhanovich, Doctor of Chemical Sciences, Professor, Director of the Institute of Coal Chemistry and Technology LLP, Kazakhstan
- Zhovtonog Olga Igorevna, Doctor of Agricultural Sciences, Institute of Water Problems and Land Reclamation NAAS, Ukraine
- Zharov Oleg Vladimirovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Saratov State Technical University, Russia
- Zubkov Ruslan Sergeevich, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Nikolaev Interregional Institute for Human Development of the Higher Educational Institution "University of Ukraine", Ukraine
- Irzhii Hlahula, Doctor of Geological and Mineralogical Sciences, Professor, FLKR - T. Bati University, Zlin, Czech
- Kalajda Vladimir Timofeevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Tomsk State University, Russia
- Kalenik Tatyana Kuzminichna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Far Eastern Federal University, Russia
- Kantarovich Yu.L., Ph.D. in History of Arts, Odessa National Music Academy, Ukraine
- Kapitanov Vasiliy Pavlovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
- Karpova Nataliya Konstantinovna, Doctor of Education, Professor, South Federal University, Russia
- Kafarskij Vladimir Ivanovich, Doctor of Law, Professor, Director of Science Center of Ukrainian Constitutionalism, Ukraine
- Kirilova Elena Viktorovna, Doctor of Technical Sciences, assistant professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
- Kirichenko Aleksandr Anatolevich, Doctor of Law, Professor, Ukraine
- Klimova Natalya Vladimirovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Kuban State Agrarian University, Russia
- Knyazeva Olga Aleksandrovna, Doctor of Biological Sciences, assistant professor, Bashkir State Medical University, Russia
- Kovalenko Elena Mihajlovna, doctor of philosophical science, Professor, South Federal University, Russia
- Kovalenko Petr Ivanovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Institute of Water Problems and Land Reclamation of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Ukraine
- Kokebaeva Gulzhauhar Kakenovna, Doctor of Historical Sciences, Professor, Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan
- Kondratov Dmitriy Vyacheslavovich, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, assistant professor, Russian Academy of National Economy and Public Administration under the President of the Russian Federation, Russia
- Kopej Bogdan Vladimirovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine
- Kosenko Nadezhda Fedorovna, Doctor of Technical Sciences, assistant professor, Ivanovo State University of Chemical Technology, Russia
- Kostenko Vasiliy Ivanovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Ukraine
- Kotlyarov Vladimir Vladislavovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Kuban State Agrarian University, Russia
- Kochinev Yuriy Yurevich, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, St. Petersburg State Polytechnic University, Russia
- Kravchuk Anna Viktorovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Academy of the State Prison Service, Ukraine
- Kruglov Valerij Mihajlovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Moscow State University of Railway Engineering, Russia
- Kuderin Marat Krykbaevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, PSU named after S. Toraigrovna, Kazakhstan
- Kurmaev Petr Yurevich, Doctor of Economic Sciences, Professor, Uman State Pedagogical University named after Pavel Tychyna, Ukraine
- Kuhar Elena Vladimirovna, Doctor of Biological Sciences, assistant professor, Kazakh Agro Technical University S.Seifullina, Kazakhstan
- Lapkina Inna Aleksandrovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
- Latygina Natalya Anatolevna, Doctor of Political Science, Professor, Kiev National University of Trade and Economics, Ukraine
- Lebedev Anatolij Timofeevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Stavropol State Agrarian University, Russia
- Lebedeva Larisa Aleksandrovna, candidate of psychological sciences, assistant professor, Mordovian State University, Russia
- Lipich Tamara Ivanovna, doctor of philosophical science, assistant professor, Belgorod State University, Russia
- Lomotko Denis Viktorovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukrainian State Academy of Railway Transport, Ukraine
- Lytkina Larisa Vladimirovna, Doctor of Philology, assistant professor, Russian Academy of National Economy and Public Administration under the President of the Russian Federation, Russia
- Lyalkina Galina Borisovna, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, Perm National Research Polytechnic University, Russia
- Majdanuk Irina Zinovievna, doctor of philosophical science, assistant professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
- Makarova Irina Viktorovna, Doctor of Technical Sciences, Professor, Kazan (Volga) Federal University, Russia
- Maksin Viktor Ivanovich, Doctor of Chemical Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
- Malahov A.V., Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, Ukraine
- Malceva Anna Vasilevna, Doctor of Sociology, assistant professor, Altai State University, Russia
- Melnik Alyona Alekseevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Kiev National University of Technology and Design, Ukraine
- Milyaeva Larisa Grigorevna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Biysk Technological Institute (branch) "Altai State Technical University named after I.I. Polzunova", head of the department of business economics, Russia
- Mishenina Tatyana Mihajlovna, Doctor of Education, Professor, Kryvyi Rih State Pedagogical University, Ukraine
- Mogilevskaya I.M., candidate of pedagogical sciences, Professor, Ukraine

- Moisejkina Lyudmila Guchaevna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Kalmyk State University, Russia
- Morozov Aleksej Vladimirovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Kherson State Agrarian University, Ukraine
- Morozova Tatyana Yurevna, Doctor of Technical Sciences, Professor, Moscow State University of Instrument Engineering and Computer Science, Russia
- Nefedeva Elena Eduardovna, Doctor of Biological Sciences, assistant professor, Volgograd State Technical University, Russia
- Nikolaeva Alla Dmitrievna, Doctor of Education, Professor, Northeast Federal University named after M.K. Ammosova, Russia
- Orlov Nikolaj Mihajlovich, Doctor of Science in Public Administration, assistant professor, Academy of Internal Troops of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Department of Operational Conquest of the BB, Ukraine
- Otepova Gul'fira Elubaeвна, Doctor of Historical Sciences, Professor, Pavlodar State Pedagogical Institute, Kazakhstan
- Pavlenko Anatolij Mihajlovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Poltava National Technical University. Yuri Kondratyuk, Ukraine
- Parunakyan Vaagn Emilevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Priazov State Technical University, Ukraine
- Patyka Nikolaj Vladimirovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, National Scientific Center "Institute of Agriculture of NAAS", Ukraine
- Pahomova Elena Anatolevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, International University of Nature, Society, and Man "Dubna", Russia
- Pachurin German Vasilevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Nizhny Novgorod State Technical University R.E. Alekseeva, Russia
- Pershin Vladimir Fedorovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Tambov State Technical University, Russia
- Piganov Mihail Nikolaevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Samara State Aerospace University named after academician S.P. Queen, Russia
- Polyakov Andrej Pavlovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Vinnitsa National Technical University, Ukraine
- Popov Viktor Sergeevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Saratov State Technical University, Russia
- Popova Taisiya Georgievna, Doctor of Philology, Professor, Peoples' Friendship University of Russia, Russia
- Rastrygina Alla Nikolaevna, Doctor of Education, Professor, Kirovograd State Pedagogical University named after Vladimir Vinnichenko, I Shevchenko, Kropyvnytskyi, Ukraine
- Rebezov Maksim Borisovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Russia
- Reznikov Andrej Valentinovich, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Moscow State Technological University "Stankin", Russia
- Rokochinskij Anatolij Nikolaevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, National University of Water Resources and Environmental Management, Ukraine
- Romashenko Mihail Ivanovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Institute of Water Problems and Land Reclamation of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Ukraine
- Rylov Sergej Ivanovich, PhD in Economics, Professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
- Saveleva Nelli Aleksandrovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Sochi State University, Russia
- Safarov Artur Mahmudovich, Doctor of Philology, Senior Lecturer, Russia
- Svetlov Viktor Aleksandrovich, doctor of philosophical science, Professor, Petersburg State University of Railway Engineering, Russia
- Semencov Georgij Nikiforovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine
- Sentyabrev Nikolaj Nikolaevich, Doctor of Biological Sciences, Professor, Volgograd State Academy of Physical Culture, Russia
- Sidorovich Marina Mihajlovna, Doctor of Education, Professor, Kherson State University, Ukraine
- Sirota Naum Mihajlovich, Doctor of Political Science, Professor, State University of Aerospace Instrumentation, Russia
- Smimov Evgenij Ivanovich, Doctor of Education, Professor, Yaroslavl State Pedagogical University named after K.D. Ushinsky, Russia
- Sokolova Nadezhda Gennadevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Izhevsk State Technical University, Russia
- Starodubcev Vladimir Mihajlovich, Doctor of Biological Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
- Stegnij Vasilij Nikolaevich, Doctor of Sociology, Professor, Perm National Research Polytechnic University, Russia
- Stepenko Valerij Efremovich, Doctor of Law, assistant professor, Pacific State University, Russia
- Stovpec Oлександр Vasilovich, Doctor of Philosophy, assistant professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
- Stovpec Vasil Grigorovich, Candidate of Philology, assistant professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
- Strelcova Elena Dmitrievna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, South Russian State Technical University (NPI), Russia
- Suhenko Yurij Grigorevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
- Suhova Mariya Gennadevna, Doctor of Geographical Sciences, assistant professor, Gorno-Altai State University, Russia
- Tararoff Yurij Aleksandrovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Ukraine
- Tarassenko Larisa Viktorovna, Doctor of Sociology, Professor, South Federal University, Russia
- Testov Boris Viktorovich, Doctor of Biological Sciences, Professor, Tobolsk Integrated Scientific Station, Ural Branch of the Russian Academy of Sciences, Tobolsk, Russia
- Tokareva Natalya Gennadevna, Candidate of Medical Sciences, assistant professor, Medical Institute FSBEI HE "Moscow State University named after NP Ogarev, Russia
- Tolbatov Andrej Vladimirovich, candidate of technical sciences, assistant professor, Sumy National Agrarian University, Ukraine
- Tonkov Evgenij Evgenevich, Doctor of Law, Professor, Law Institute of the National Research University Belgorod State University, Russia
- Trigub Petr Nikitovich, Doctor of Historical Sciences, Professor, Ukraine
- Tungushbaeva Zina Bajbagusovna, Doctor of Biological Sciences, Kazakh National Pedagogical University named after Abay, Kazakhstan
- Ustenko Sergej Anatolevich, Doctor of Technical Sciences, assistant professor, Nikolaev State University named after V.O. Sukhomlinsky, Ukraine
- Fateeva Nadezhda Mihajlovna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Tyumen State University, Russia
- Fatyhova Alevtina Leontevna, Doctor of Education, assistant professor, Bashkir State University (Sterlitamak branch), Russia
- Fedorishin Dmitro Dmitrovich, Doctor of Geological and Mineralogical Sciences, Professor, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine
- Fedotova Galina Aleksandrovna, Doctor of Education, Professor, Novgorod State University, Russia
- Fedyanina Lyudmila Nikolaevna, Doctor of Medical Sciences, Professor, Far Eastern Federal University, Russia
- Habibullin Rifat Gabdulhakovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Kazan (Volga) Federal University, Russia
- Hodakova Nina Pavlovna, Doctor of Education, assistant professor, Moscow City Pedagogical University, Russia
- Hrebina Svetlana Vladimirovna, Doctor of Psychology, Professor, Pyatigorsk State Linguistic University, Russia
- Chervonyj Ivan Fedorovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Zaporizhzhya State Engineering Academy, Ukraine
- Chigirinskaya Natalya Vyacheslavovna, Doctor of Education, Professor, Volgograd State Technical University, Russia
- Churekova Tatyana Mihajlovna, Doctor of Education, Professor, Russia
- Shajko-Shajkovskij Aleksandr Gennadevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Chernivtsi National University. Y. Fedkovich, Ukraine
- Shapovalov Valentin Valerevich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Kharkov Medical Academy of Postgraduate Education, Ukraine
- Shapovalov Valerij Vladimirovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Kharkiv Regional State Administration, Ukraine
- Shapovalova Viktoriya Alekseevna, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Kharkov Medical Academy of Postgraduate Education, Ukraine
- Sharagov Vasilij Andreevich, Doctor of Chemical Sciences, assistant professor, Balti State University "Alecu Russo", Moldova
- Shevchenko Larisa Vasilevna, Doctor of Veterinary Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
- Shepitko Valerij Yurevich, Doctor of Law, Professor, National Law University named after Yaroslav the Wise, Ukraine
- Shibaev Aleksandr Grigorevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
- Shishka Roman Bogdanovich, Doctor of Law, Professor, National Aviation University, Ukraine
- Sherban Igor Vasilevich, Doctor of Technical Sciences, assistant professor, Russia
- Elezovich M. Dalibor, Doctor of Historical Sciences, assistant professor, Pristina University. K. Mitrovica, Serbia
- Yarovenko Vasilij Vasilevich, Doctor of Law, Professor, Admiral G.I. Maritine State University Nevelsky, Russia
- Yacenko Aleksandr Vladimirovich, Professor, Institute of Maritime Economics and Entrepreneurship, Scientific Research Design Institute of the Marine Fleet of Ukraine, Ukraine

О журнале

Международный научный периодический журнал "*Modern Scientific Researches*" получил большое признание среди отечественных и зарубежных интеллектуалов. Сегодня в журнале публикуются авторы из России, Украины, Молдовы, Казахстана, Беларуси, Чехии, Болгарии, Литвы Польши и других государств.

Учрежден в 2017 году. Периодичность выхода: 4 раза в год.

Основными целями журнала являются:

- содействие обмену знаниями в научном сообществе;
- помощь молодым ученым в информировании научной общественности об их научных достижениях;
- создание основы для инноваций и новых научных подходов, а также открытий в неизвестных областях;
- содействие объединению профессиональных научных сил и формирование нового поколения ученых-специалистов в разных сферах.

Журнал целенаправленно знакомит читателя с оригинальными исследованиями авторов в различных областях науки, лучшими образцами научной публицистики.

Публикации журнала предназначены для широкой читательской аудитории – всех тех, кто любит науку. Материалы, публикуемые в журнале, отражают актуальные проблемы и затрагивают интересы всей общественности.

Каждая статья журнала включает обобщающую информацию на английском языке.

Журнал зарегистрирован в INDEXCOPERNICUS.

Про журнал

Міжнародний науковий періодичний журнал "*Modern Scientific Researches*" отримав велике визнання серед вітчизняних і зарубіжних інтелектуалів. Сьогодні в журналі публікуються автори з Росії, України, Молдови, Казахстану, Білорусі, Чехії, Болгарії, Литви, Польщі та інших держав.

Дата заснування в 2018 році. Періодичність виходу: 4 рази на рік

Основними цілями журналу є:

- сприяння обміну знаннями в науковому співтоваристві;
- допомога молодим вченим в інформуванні наукової громадськості про їх наукові досягнення;
- створення основи для інновацій і нових наукових підходів, а також відкриттів в невідомих областях;
- сприяння об'єднанню фахових наукових сил і формування нового покоління вчених-фахівців в різних сферах.

Журнал цілеспрямовано знайомить читача з оригінальними дослідженнями авторів в різних областях науки, кращими зразками наукової публіцистики.

Публікації журналу призначені для широкої читачької аудиторії - усіх тих, хто любить науку. Матеріали, що публікуються в журналі, відображають актуальні проблеми і зачіпають інтереси всієї громадськості.

Кожна стаття журналу включає узагальнюючу інформацію англійською мовою.

Журнал зареєстрований в INDEXCOPERNICUS.

About the journal

The International Scientific Periodical Journal "*Modern Scientific Researches*" has gained considerable recognition among domestic and foreign researchers and scholars. Today, the journal publishes authors from Russia, Ukraine, Moldova, Kazakhstan, Belarus, Czech Republic, Bulgaria, Lithuania, Poland and other countries.

Journal Established in 2018. Periodicity of publication: quarterly

The journal activity is driven by the following objectives:

- Broadcasting young researchers and scholars outcomes to wide scientific audience
- Fostering knowledge exchange in scientific community
- Promotion of the unification in scientific approach
- Creation of basis for innovation and new scientific approaches as well as discoveries in unknown domains

The journal purposefully acquaints the reader with the original research of authors in various fields of science, the best examples of scientific journalism.

Publications of the journal are intended for a wide readership - all those who love science. The materials published in the journal reflect current problems and affect the interests of the entire public.

Each article in the journal includes general information in English.

The journal is registered in the INDEXCOPERNICUS.

Требования к статьям

Статьи должны соответствовать тематическому профилю журнала, отвечать международным стандартам научных публикаций и быть оформленными в соответствии с установленными правилами. Они также должны представлять собой изложение результатов оригинального авторского научного исследования, быть написанными в контекст отечественных и зарубежных исследований по этой тематике, отражать умение автора свободно ориентироваться в существующем библиографическом контексте по затрагиваемым проблемам и адекватно применять общепринятую методологию постановки и решения научных задач.

Все тексты должны быть написаны литературным языком, отредактированы и соответствовать научному стилю речи. Некорректность подбора и недостоверность приводимых авторами фактов, цитат, статистических и социологических данных, имен собственных, географических названий и прочих сведений может стать причиной отклонения присланного материала (в том числе – на этапе регистрации).

Все таблицы и рисунки в статье должны быть пронумерованы, иметь заголовки и ссылки в тексте. Если данные заимствованы из другого источника, на него должна быть дана библиографическая ссылка в виде примечания.

Название статьи, ФИО авторов, учебные заведения (кроме основного языка текста) должны быть представлены и на английском языке.

Статьи должны сопровождаться аннотацией и ключевыми словами на языке основного текста и обязательно на английском языке. Аннотация должна быть выполнена в форме краткого текста, который раскрывает цель и задачи работы, ее структуру и основные полученные выводы. Аннотация представляет собой самостоятельный аналитический текст и должна давать адекватное представление о проведенном исследовании без необходимости обращения к статье. Аннотация на английском (Abstract) должна быть написана грамотным академическим языком.

Приветствуется наличие УДК, ББК, а также (для статей по Экономике) код JEL (<https://www.aeaweb.org/jel/guide/jel.php>)

Принятие материала к рассмотрению не является гарантией его публикации. Зарегистрированные статьи рассматриваются редакцией и при формальном и содержательном соответствии требованиям журнала направляются на экспертное рецензирование, в том числе через открытое обсуждение с помощью веб-ресурса www.sworld.education.

В журнале могут быть размещены только ранее неопубликованные материалы.

Вимоги до статей

Статті повинні відповідати тематичному профілю журналу, відповідати міжнародним стандартам наукових публікацій і бути оформленими відповідно до встановлених правил. Вони також повинні представляти собою виклад результатів оригінального авторського наукового дослідження, бути вписаними в контекст вітчизняних і зарубіжних досліджень з цієї тематики, відображати вміння автора вільно орієнтуватися в існуючому бібліографічному контексті по піднятим проблемам і адекватно застосовувати загальноприйнятну методологію постановки і вирішення наукових завдань.

Всі тексти повинні бути написані літературною мовою, відредаговані і відповідати науковому стилю мовлення.

Некоректність підбору і недостоірність наведених авторами фактів, цитат, статистичних та соціологічних даних, власних імен, географічних назв та інших відомостей може стати причиною відхилення надісланого матеріалу (в тому числі - на етапі реєстрації).

Всі таблиці і рисунки в статті повинні бути пронумеровані, мати заголовки і посилання в тексті. Якщо дані запозичені з іншого джерела, на нього повинні бути бібліографічні посилання у вигляді примітки.

Назва статті, ПІБ авторів, навчальні заклади (крім основної мови тексту) повинні бути представлені і на англійській мові.

Статті повинні супроводжуватися анотацією та ключовими словами на мові основного тексту і обов'язково англійською мовою. Анотація повинна бути виконана у формі короткого тексту, який розкриває мету і завдання роботи, її структуру та основні отримані висновки. Анотація представляє собою самостійний аналітичний текст і повинна давати адекватне уявлення про проведене дослідження без необхідності звернення до статті. Анотація англійською (Abstract) повинна бути написана грамотно академічною мовою.

Заохочується наявність УДК, ББК, а також (для статей по Економіці) код JEL (<https://www.aeaweb.org/jel/guide/jel.php>)

Ухвалення матеріалу до розгляду не є гарантією його публікації. Зареєстровані статті розглядаються редакцією і при формальному і змістовному відповідно до вимог журналу направляються на експертне рецензування, в тому числі через відкрите обговорення за допомогою веб-ресурсу www.sworld.education.

У журналі можуть бути розміщені тільки раніше неопубліковані матеріали.

Requirements for articles

Articles should correspond to the thematic profile of the journal, meet international standards of scientific publications and be formalized in accordance with established rules. They should also be a presentation of the results of the original author's scientific research, be inscribed in the context of domestic and foreign research on this topic, reflect the author's ability to freely navigate in the existing bibliographic context on the problems involved and adequately apply the generally accepted methodology of setting and solving scientific problems.

All texts should be written in literary language, edited and conform to the scientific style of speech. Incorrect selection and unreliability of the facts, quotations, statistical and sociological data, names of own, geographical names and other information cited by the authors can cause the rejection of the submitted material (including at the registration stage).

All tables and figures in the article should be numbered, have headings and links in the text. If the data is borrowed from another source, a bibliographic reference should be given to it in the form of a note.

The title of the article, the full names of authors, educational institutions (except the main text language) should be presented in English.

Articles should be accompanied by an annotation and key words in the language of the main text and must be in English. The abstract should be made in the form of a short text that reveals the purpose and objectives of the work, its structure and main findings. The abstract is an independent analytical text and should give an adequate idea of the research conducted without the need to refer to the article. Abstract in English (Abstract) should be written in a competent academic language.

The presence of UDC, BBK

Acceptance of the material for consideration is not a guarantee of its publication. Registered articles are reviewed by the editorial staff and, when formally and in substance, the requirements of the journal are sent to peer review, including through an open discussion using the web resource www.sworld.education

Only previously unpublished materials can be posted in the journal.

Положение об этике публикации научных данных и ее нарушениях

Редакция журнала осознает тот факт, что в академическом сообществе достаточно широко распространены случаи нарушения этики публикации научных исследований. В качестве наиболее заметных и вопиющих можно выделить плагиат, направление в журнал ранее опубликованных материалов, незаконное присвоение результатов чужих научных исследований, а также фальсификацию данных. Мы выступаем против подобных практик.

Редакция убеждена в том, что нарушения авторских прав и моральных норм не только неприемлемы с этической точки зрения, но и служат преградой на пути развития научного знания. Потому мы полагаем, что борьба с этими явлениями должна стать целью и результатом совместных усилий наших авторов, редакторов, рецензентов, читателей и всего академического сообщества. Мы призываем всех заинтересованных лиц сотрудничать и участвовать в обмене информацией в целях борьбы с нарушением этики публикации научных исследований.

Со своей стороны редакция готова приложить все усилия к выявлению и пресечению подобных неприемлемых практик. Мы обещаем принимать соответствующие меры, а также обращать пристальное внимание на любую предоставленную нам информацию, которая будет свидетельствовать о неэтичном поведении того или иного автора.

Обнаружение нарушений этики влечет за собой отказ в публикации. Если будет выявлено, что статья содержит откровенную клевету, нарушает законодательство или нормы авторского права, то редакция считает себя обязанной удалить ее с веб-ресурса и из баз цитирования. Подобные крайние меры могут быть применены исключительно при соблюдении максимальной открытости и публичности.

Положення про етику публікації наукових даних і її порушеннях

Редакція журналу усвідомлює той факт, що в академічній спільноті досить широко поширені випадки порушення етики публікації наукових досліджень. В якості найбільш помітних можна виділити плагиат, відправлення в журнал раніше опублікованих матеріалів, незаконне привласнення результатів чужих наукових досліджень, а також фальсифікацію даних. Ми виступаємо проти подібних практик.

Редакція переконана в тому, що порушення авторських прав і моральних норм не тільки неприйнятні з етичної точки зору, але і служать перешкодою на шляху розвитку наукового знання. Тому ми вважаємо, що боротьба з цими явищами повинна стати метою і результатом спільних зусиль наших авторів, редакторів, рецензентів, читачів і усієї академічної спільноти. Ми закликаємо всіх зацікавлених осіб співпрацювати і брати участь в обміні інформацією з метою боротьби з порушенням етики публікації наукових досліджень.

Зі свого боку редакція готова докласти всіх зусиль до виявлення та припинення подібних неприйнятних практик. Ми обіцяємо вживати відповідних заходів, а також звертати пильну увагу на будь-яку надану нам інформацію, яка буде свідчити про неетичну поведінку того чи іншого автора.

Виявлення порушень етики тягне за собою відмову в публікації. Якщо буде виявлено, що стаття містить відвертий наклеп, порушує законодавство або норми авторського права, то редакція вважає себе зобов'язаною видалити її з веб-ресурсу і з баз цитування. Подібні крайні заходи можуть бути застосовані виключно при дотриманні максимальної відкритості і публічності.

Regulations on the ethics of publication of scientific data and its violations

The editors of the journal are aware of the fact that in the academic community there are quite widespread cases of violation of the ethics of the publication of scientific research. As the most notable and egregious, one can single out plagiarism, the posting of previously published materials, the misappropriation of the results of foreign scientific research, and falsification of data. We oppose such practices.

The editors are convinced that violations of copyrights and moral norms are not only ethically unacceptable, but also serve as a barrier to the development of scientific knowledge. Therefore, we believe that the fight against these phenomena should become the goal and the result of joint efforts of our authors, editors, reviewers, readers and the entire academic community. We encourage all stakeholders to cooperate and participate in the exchange of information in order to combat the violation of the ethics of publication of scientific research.

For its part, the editors are ready to make every effort to identify and suppress such unacceptable practices. We promise to take appropriate measures, as well as pay close attention to any information provided to us, which will indicate unethical behavior of one or another author.

Detection of ethical violations entails refusal to publish. If it is revealed that the article contains outright slander, violates the law or copyright rules, the editorial board considers itself obliged to remove it from the web resource and from the citation bases. Such extreme measures can be applied only with maximum openness and publicity.

УДК 339:138

МАРКЕТИНГ ТА КОМУНІКАЦІЇ В СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19**MARKETING AND COMMUNICATION IN SOCIAL MEDIA IN THE COVID-19 PANDEMIC PERIOD**

Sukhodolska A.S. / Суходольська А.С.

Ph.D. / к.е.н.

Kalenchuk L.V. / Каленчук Л.В.

Ph.D. / к.е.н.

Zhytomyr Polytechnic State University, Zhytomyr, Chudnivska, 103, 10005

Державний університет «Житомирська політехніка», Житомир, Чуднівська, 103, 10005

Анотація. У статті проаналізовано особливості маркетингу товарів та послуг в соціальних мережах, адже основне просування здійснюється безпосередньо користувачами. Визначено основні тенденції у соціальних медіа впродовж останніх років: зростання популярності неалгоритмічних мереж, поява нових платформ для спілкування, постійне удосконалення існуючих медіа для стабільної позиції серед користувачів. Особливу увагу звернуто на пріоритетних напрямках маркетингу в соціальних медіа в період пандемії. Розкрито основні принципи успішної політики у сфері SMM за таких умов: просування контекстної реклами, постійне переоцінювання ситуації, недоречність піару на темі епідемії, зміна пріоритетів для орієнтування на невизначеність, орієнтованість на допомогу у подоланні пандемії.

Ключові слова: цифрова економіка, епідемія коронавірусу, оптимізація витрат, маркетинг в соціальних медіа.

Вступ.

Сьогодні в умовах Індустрії 4.0 відбуваються трансформаційні перетворення, які пов'язані з переходом на цифрові технології, котрі оперують даними про економічні процеси в умовах реального часу й значно пов'язані з соціальними відносинами між людьми. Через декілька років прогнозується поява Індустрії 5.0, яка буде революційна з точки зору комунікацій людей та створених цифрових технологій. Просування товарів та послуг стане не клієнтоорієнтованим в загальному, а масово персоналізованим. Тобто очікується, що постачання будуть орієнтовані не на певний сегмент ринку, а на персонального споживача. Однак зараз, в кризовий період, який викликаний пандемією коронавірусу, кожна компанія визначається з пріоритетністю витрат. З одного боку, в цей період витрати на просування товарів та послуг є не першочерговими, однак багато компаній саме в такий момент розуміють доцільність майже повного переходу в онлайн формат роботи, тому й питання просування товарів та послуг в соціальних медіа є надзвичайно актуальним. Варто враховувати, що в період епідемій знижується попит майже на всі товари, крім товарів першої необхідності, товарів та послуг, пов'язаних з медициною, онлайн-сервісів, ЗМІ, доставки, товарів для дітей та проведення дозвілля. Проте після закінчення кризи на ринку залишаться ті компанії, які зможуть пристосуватися до мінливих умов та збережуть увагу своїх потенційних покупців онлайн.

Основний текст.

Складність роботи маркетологів у соціальних медіа полягає у тому, що безпосереднє просування товарів та послуг здійснюється користувачами. Роль маркетолога зводиться до того, щоб запустити цей процес та підтримувати. Найпопулярнішими методами роботи SMM є: створення спільнот бренду в соціальних медіа, робота з блогосферою, персональний брендинг та репутаційний менеджмент.

«Сарафанний» маркетинг є одним з основних в мережі, споживачі обмінюються досвідом та враженнями від певного продукту чи послуги. Адже сьогодні інформація в мережі Інтернет поширюється швидко, а тому негативні відгуки про товар можуть повністю перекрити позитивний образ від реклами, яку проводить підприємство. Тому треба бути унікальною компанією з клієнтоорієнтованою політикою, про яку говорять. Енді Серновиць виокремлює 5 напрямів впровадження ефективного сарафанного маркетингу:

1) оратори (покупці, клієнти, відомі люди, які будуть поширювати інформацію про бренд);

2) теми (прості повідомлення, які будуть опосередковано рекламувати бренд; привід, щоб про компанію говорили);

3) інструменти (за допомогою чого інформація про бренд буде поширюватися: електронні листи, контекстна реклама тощо);

4) участь (спілкування з клієнтами та покупцями, постійний зв'язок з ними);

5) спостереження (дослідження ставлення до компанії у соціальних медіа, робота над помилками та постійний моніторинг за ефективністю маркетингу).

Ефективність сарафанного маркетингу сьогодні досягається, коли компанія поєднує простоту з унікальністю, завойовує повагу та довіру клієнтів, намагається зробити людей щасливішими. Маркетинг сьогодні – це реальні справи, які зроблені компанією для споживачів, а не слова. Особливо це важливо пам'ятати компаніям в кризових умовах, як-от сьогодні, під час пандемії. Сьюзен Гунеліус узагальнила 10 правил успішної політики у сфері SMM [3]:

1. «Більше слухайте та менше говоріть». Необхідно бути постійно на зв'язку з цільовою аудиторією, моніторити її контент, відповідати на зауваження.

2. «Зосереджуйтесь на головному». Орієнтація компанії повинна бути на створенні сильного бренду.

3. «Якість важливіша за кількість». Набагато важливіше мати нехай і меншу кількість активних он-лайн прихильників, але котрі будуть активно спілкуватися між собою та рекламувати бренд, ніж велику чисельність пасивних спостерігачів у соціальних медіа.

4. «Публікуйте якісне». Пріоритет маркетолога повинен бути поставлений на актуальному та цікавому контенті.

5. «Працюйте наполегливо». Просувати бренд в соціальних медіа варто регулярно та систематично.

6. «Залучайте лідерів думок». Доцільно заручатися підтримкою

інфлюенсерів, відомих блогерів та налагоджувати з ними співпрацю.

7. «Цініть аудиторію читачів», адже потім спрацьовує ефект «сарафанного радіо».

8. «Будьте вдячні користувачам». Необхідно приділяти увагу кожному, хто звертається он-лайн, підтримувати тих, хто допомагає своїми діями у просуванні бренду.

9. «Будьте доступні». Варто бути постійно на зв'язку з користувачами, реагувати на публікації, забезпечувати швидкий зворотній зв'язок.

10. «Діліться контентом». Доцільно бути проактивними, ділитися матеріалами, що публікують інші та брати участь у їх обговоренні.

Проте існують і певні складнощі у просуванні товарів та послуг онлайн: пошук індивідуального підходу до кожного потенційного споживача та підтримання постійного зв'язку з цільовою аудиторією є надзвичайно трудомісткими, значна конкуренція в соціальних мережах тощо.

Основні принципи Google Marketing в період пандемії COVID-19 полягають у наступному [1]:

1. Просування контексної реклами. Хоч пандемія і є глобальною, рішення приймаються на місцевому рівні і саме місцевий контекст є ключовим. У цей період підвищується інтерес до новин, тому у категорію новин подавати набагато більше показів оголошень адаптованих до новинного контенту.

2. Постійне переоцінювання. При проведенні маркетингової політики в умовах постійних змін потрібно щоденно аналізувати, чи актуальне застосоване просування бренду (по платним і власним каналам – від відеореклами до автоматизованих електронних листів), адже зміни відбуваються постійно.

3. Креативні міркування. Сьогодні постійного моніторингу та контролю потребують всі дії у медіа. Може змінюватися зміст пошукових запитів, наприклад, «перевірка вірусів» набули зовсім нового значення в умовах пандемії. Тому важливо не зловживати темою епідемії та не піаритись на ній.

4. Зміна пріоритетів для орієнтування на невизначеність, щоб допомогти людям в період невизначеності. Ключовим принципом стає корисність бренду в даний момент. Наприклад, їх увага акцентована на Search, оскільки людям потрібна інформація, YouTube, адже люди потребують натхнення та ноу-хау, а Hangouts та Chrome, бо освітяни проводять трансляції та онлайн заняття.

5. Внесок при кожній нагоді. В напружений час пандемії актуалізується питання відповідальності допомогти споживачам, замовникам та нашим партнерам. Наприклад, домашня сторінка YouTube, яка спрямовує користувачів на відео з Центрів контролю та профілактики захворювань або інших місцевих громадських установ охорони здоров'я.

Користувачі, особливо під час пандемії та в період після її закінчення, частіше користуються неалгоритмічними мережами. Найпопулярніші алгоритмічні мережі: Facebook, Instagram, TikTok тощо. До неалгоритмічних належать наступні: Viber, Telegram, WhatsApp канали, Snapchat, месенджери, агрегатори та різноманітні форуми за інтересами учасників тощо. Спілкуються користувачі і за допомогою нових платформ: TikTok та Lasso, Mixer, Reels Byte тощо. Особливо популярними стають платформи з короткими відео. З

2016 року еволюційний прорив зробив саме китайський TikTok як розважальна мережа для молодих людей. Однак її популярність набрала обертів протягом останніх місяців по всьому світу. Люди звикають до певних соціальних медіа, тому вік орієнтованої аудиторії покупців може зростати з часом, саме тому компаніям необхідно моніторити, якими соціальними медіа користується цільова аудиторія та прогнозувати розміщення контенту. Сьогодні популярні невеликі та персоналізовані канали комунікацій, тому доцільно створювати багато центрів розповсюдження інформації про бренд. Люди хочуть отримувати певну конкретну інформацію, не витратити багато часу на її пошук, тому у тренді для просування товарів та послуг залишаються месенджери для створення груп за спільними інтересами. Соціальні мережі періодично оновлюють та удосконалюють свої функції, бо конкурують між собою. Рекламодавцям доцільно також постійно змінювати стиль просування, щоб не набридати споживачам контенту. Для досягнення успіху у SMM варто бути не лише креативним, але й вміти швидко змінити стратегію роботи в умовах постійної зміни пріоритетності соціальних медіа серед користувачів.

З початку березня 2020 року у світі відбувається зниження об'ємів платної (контекстної) реклами [2], бо стає зрозумілим, що ті канали зв'язку з покупцями та користувачами послуг, які давали миттєву віддачу, стають неактуальними. Люди перебувають у стані очікування, трафік може зростати, адже зростає час спілкування людей в онлайн, у тому числі в соціальних медіа, а от покупки відкладаються на потім. В період пандемії обсяги email-листування збільшуються, адже це ще пов'язано з тим, що значна чисельність працівників працюють дистанційно. Сьогодні варто враховувати також перспективність SEO оптимізації, яка може дати свої перші суттєві результати вже через 3-4 місяці після закінчення кризи. Важливо знизити затрати на поточну активну рекламу у соціальних медіа, а зосередити увагу на довгострокових маркетингових проектах. Тому ті компанії, які проігнорують даний факт, суттєво знизять свою конкурентоспроможність на ринку. Через кризу багато компаній залишать ринок, а ті, які залишаться, будуть конкурувати між собою за споживачів, які значно збідніють у результаті кризи.

Висновки.

За кризових умов функціонування компаній в період пандемії Covid-19 важливо визначитися з пріоритетністю витрат, особливо на маркетингову політику. Важливо пам'ятати про проактивність в соціальних медіа в цей непростий період та вкладення в довгострокові маркетингові SMM проекти, які дозволять залишатися компаніям «на плаву» після кризи.

References

1. Inside Google Marketing: 5 principles guiding our media teams in the wake of the COVID-19 outbreak. <https://www.thinkwithgoogle.com/marketing-resources/covid-19-media-principles/>
2. WordStream Online Advertising Made Easy. <https://www.wordstream.com/>
3. Gunelius S. 10 Laws of Social Media Marketing. Entrepreneur. <http://www.entrepreneur.com/article/218160>.
4. Andy Sernovitz Word of Mouth Marketing: How Smart Companies Get People Talking PressBox Publishing; 4th edition. 240 p.

Abstract. *In the present article is performed the analyze of the features for marketing goods and services on social networks because the main promotion is made directly by users. The main trends in social medias of the last years are identified: the growing popularity of non-algorithmic networks, the creation of new platforms for communication, the permanent improvement of existing media for a constant position among users. Special attention is given to the main areas of social media marketing in a time of pandemic. The basic principles of successful SMM policy under the following conditions are revealed: the promotion of the contextual advertising, the constant reassessment of the situation, inappropriate PR about pandemic, the change of priorities for the focusing on uncertainty, the ranging mark on facilitation to overcome the pandemic.*

Key words: *digital economy, coronavirus epidemic, cost optimization, social media marketing.*

Стаття надіслана: 19.05.2020 р.

© Суходольська А.С.

© Каленчук Л.В.

УДК 633.15

**FORMATION OF PRODUCTIVITY AND EFFICIENCY OF CORN
GROWING ON GRAIN IN THE CONDITIONS OF LLC "LNZ"
ФОРМУВАННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОЩУВАННЯ
КУКУРУДЗИ НА ЗЕРНО В УМОВАХ ТОВ «ЛНЗ»**

Voitsekhivskiy V. / Войцехівський В.

PhD., as.prof. / к. с.-г. н., доц.

Cidorenko E. / Сидоренко Є.

student, / студент,

Shysh A. / Шиш А.

PhD., as.prof. / к. е. н., доц.

Lashuk S. / Лашук С.

*Researcher/ старший науковий співробітник,**Ukrainian Institute for Plant Varieties Examination, Kiev**National university of life and environmental sciences of Ukraine, Kiev*

У статті проаналізовано урожайність і рентабельність вирощування гібридів кукурудзи інтенсивного типу. Виявлено, що середня урожайність складає 9,9т/га, а рівень рентабельності понад 75% і має високу стабільність цих показників. Встановлено, що першочергову роль у формуванні високої продуктивності має гібрид та сприятливі умови вегетації.

Ключові слова: кукурудза, гібрид, врожайність, рентабельність.

Вступ.

Отримання якісного продовольчого зерна і кормового зерна кукурудзи вирішує низку важливих економічних і соціальні проблеми. Зерно кукурудзи містить до 87% сухої речовини, з них понад 70% крохмалю, 9-12% білку, 4-7% жиру, придатне для виробництва якісного борошна, крупи, олії, кукурудзяних пластівців, крохмалю, глюкози, спирту, патоки тощо. Варто відмітити, що ґрунтово-кліматичні умови Лісостепу України задовільняють біоекологічні вимоги кукурудзи [1, 6].

Сучасне рослинництво регіону орієнтоване на вирощування кукурудзи на зерно, площі якої займають більше половини посівів. Цікаво відмітити, що за останні 10 років істотно інтенсифікувалась технологія вирощування, середня урожайність зросла з 4 т/га до 7 т/га. В той же час світова практика показує значний потенціал культури. Світовий рекорд нещодавно було зафіксовано в Британії – 28т/га, а на поливі в США було отримано 36т/га [5, 6].

Вагома частка доходу від реалізації зерна кукурудзи обумовлена насамперед високою ефективністю культури, посівна площа якої за останні п'ять років зросла майже на 20%, а валові збори в останні роки сягають 35 млн т, що позитивно вплинуло на економічну ефективність та конкурентоспроможність продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках. Розширення посівних площ кукурудзи на зерно, підвищення її продуктивності обумовлені активним використанням сучасних гібридів інтенсивного типу, які мають високу життєздатність і адаптивність до умов вирощування. На ринку є багато гібридів вітчизняної та закордонної селекції [2].

Відомо, що в певних ґрунтово-кліматичних умовах отримати високу

продуктивність кукурудзи можливо при використанні гібридів різних груп стиглості, для створення конвеєру збирання, з метою ефективного збирання урожаю і формування однорідних партій якісного зерна.

Підбір асортименту гібридів, здатних забезпечити високу зернову продуктивність кукурудзи для підвищення обсягу валової продукції зернових культур, має першочергове значення в ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств. Обираючи гібрид для вирощування кукурудзи на зерно доцільно надати перевагу тим, які під час формування врожаю найповніше використовують ґрунтово-кліматичні умови вегетаційного періоду. Ключовими показниками є група стиглості, стійкість до вилягання та основних шкідників і хвороб, здатність формувати стабільну урожайність зерна незважаючи на екстремальні фактори [3, 4].

Важливими аспектами інноваційних методів управління виробництвом зерна кукурудзи є посилення концентрації та інтенсифікація виробництва, що є вагомим підґрунтям для запровадження новітніх, ресурсозберігаючих технологій виробництва зерна та іншої продукції, таких як розвиток точного землеробства; супутникового моніторингу посівів; картографування полів та врожайності; управління технікою тощо [3, 7].

Метою досліджень було проведення порівняльної оцінки зернової продуктивності гібридів кукурудзи для обґрунтування вибору найбільш ефективного в агроекологічних умовах Черкаської області та визначення факторів, які впливають на результативні господарські показники.

Методи досліджень.

Промислові посіви розміщені в ТОВ «ЛНЗ» Черкаської області. Глибина залягання ґрунтових вод становить близько 1-3 м. Ділянки розміщені на ґрунтах: чорноземи типові, деградовані, середньогумусні. Кліматичні показники території свідчать про достатню кількість опадів і сприятливий температурний режим з достатнім запасом тепла у вегетаційний період. Навесні іноді відмічають різкі перепади від холоду до тепла, а ймовірність пізніх весняних заморозків несприятливо може впливати на вегетацію, що зумовлює необхідність ретельного виконання всіх агротехнічних заходів. В цілому під час проведення спостережень забезпеченість вологою і тепловий режим відповідали біоекологічним вимогам культури і були сприятливі для розвитку рослин. В роботі використано загальногосподарські показники підприємства та проведена статистична обробка [1].

Результати досліджень.

Вирощувані гібриди відносяться до середньостиглих (таблиця). Порівнюючи біологічні особливості можна сказати, що це гібриди інтенсивного типу і вони мають незначні відмінності.

Цікаво зазначити, що середня урожайність по усіх гібридах складає понад 98т/га, що є досить гарним результатом. Дане досягнення пов'язано з внесення на заплановану врожайність добрив до 12 т/га. В сприятливий 2018 рік усі гібриди сформували рекордну для господарства урожайність понад 11т/га, дещо кращі результати у гібридів ДКС4014 Max Yield і ДКС4590 Max Yield, 115,1 і 118,2т/га відповідно. Коефіцієнт варіації по гібридах не перевищує 20%, що

свідчить про досить високу стабільність цього показника. Незначно вищий цей показник у гібрида ДКС4590 Max Yield. Коефіцієнт варіації по роках виявив високу стабільність даного показника.

Проведений аналіз рівня рентабельності показав, що в середньому за досліджувані роки цей показник не опускався нижче 74%, а в сприятливий рік середньому за сортами перевищував 90%. Коефіцієнт варіації даного показника лише менш стабільний в гібрида ДКС4590 Max Yield (24,2%). Цей показник по роках виявився досить стабільним.

Провівши дисперсійний аналіз впливу погодних умов і гібриду на формування урожайності, виявлено, що превалюючим фактором що сприяє формування високої продуктивності є особливості гібриду (44%). Погодні умови вирощування здійснюють вплив на 32%, а взаємодія вищевказаних факторів – 21% за умов Лісостепової зони і для досліджуваних гібридів.

Таблиця

Господарські та економічні показники гібридів

Показник /Гібрид	ДКС4014 Max Yield	ДКС4590 Max Yield	ДКС4541 Max Yield
ФАО	310	360	380
Тип зерна	зубовидний	зубовидний	зубовидний
Холодостійкість	8	8	8
Стабільність та пластичність	9	9	9
Посухостійкість	9	9	9
Початкова енергія росту	8	8	9
Стойкість до фузаріозу стебла/качана	8	8	9
Вологовіддача	9	8	9
Посушливі умови	50-55	50-60	50-60
Нестійкого зволоження	55-60	60-65	60-65
Достатнього зволоження	65-75	70-75	70-75
Зони вирощування	усі	усі	усі
Урожайність, середня, ц/га	99,8	98,5	98,7
Максимальна урожайність, ц/га	115,1	118,2	111,2
Мінімальна урожайність, т/га	91,7	85,9	88,9
Cv	13,3	17,6	11,5
Рентабельність, %			
2017 рік	71,3	67,5	76,3
2018 рік	91,4	95,2	88,1
2019 рік	66,1	61,3	63,8
Середнє	76,3	74,7	76,1
Cv	17,5	24,2	16,0

Висновки.

Таким чином можна зробити висновок, що продуктивність кукурудзи в зоні Лісостепу України має значний потенціал, який до кінця не розкрито. Усі гібриди здатні формувати урожайність майже 10т/га. В сприятливі роки відмічено підвищення урожайності в середньому на 20%. Рівень рентабельності вирощування в середньому по досліджуваних гібридах понад 75%, в сприятливі

роки – понад 90%. Коефіцієнт варіації досліджуваних показників вказує на їх стабільність. В результаті статистичної обробки даних виявлено, що першочергову роль у формування високої продуктивності має гібрид та сприятливі умови вегетації.

Література:

1. Подпратов Г.І., Скалецька Л.Ф., Войцехівський В.І. Товарознавство продукції рослинництва. – К.: Арістей. – 2005. – 256 с.
2. Полятикіна Л.І., Кадацька А.М. Стан та перспективи розвитку фермерських господарств в Україні // Іннов. економ. – 2016. – №1-2. – С. 43-47.
3. Рудницька А.С. Рівень ефективності інноваційного розвитку зерновиробництва // Агроінком. – 2012. – № 10-12. – С. 51-54.
4. Шестаков Р.Б., Ловчикова Е.И. Инвестиционный акселератор сельскохозяйственного производства // Экон.омика региона. – 2019. – Т. 15, Вып. – С. 908-923.
5. Шпикуляк О.Г., Воскобойнік Ю.Г, Саблук Р.П., Овсянніков О.В. Формування і розвиток ринку зерна в Україні. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – 190 с.
6. Фраєр О.В. Тенденції в рослинництві та сталий розвиток сільського господарства в Україні – можливості для гармонізації // Економіка АПК. – 2018. – № 10. – С.117-125.
7. Moiseenko A.N. Economic performance management at introduction of intensive technologies in agriculture // Journal of Economy and Business. 2018. – Vol.1. – P. 121-124.

The yield and profitability of growing corn hybrids of intensive type are analyzed. It was found out that the average yield was 9.9 t / ha, and the level of profitability was more than 75 % and those indicators had a high stability. It was made the conclusion that the hybrid and favorable vegetation conditions play a primary role in the formation of high productivity.

Key words: corn, hybrid, yield, profitability.

© Войцехівський В., Сидоренко Є., Шиш А., Лашук С.

УДК 334.758

**CLUSTER APPROACH IN THE EDUCATION SYSTEM
КЛАСТЕРНИЙ ПІДХІД В СИСТЕМІ ОСВІТИ****Semenova K.A. / Семенова К.А.**
*master / магістр***Sakhno T.V. / Сахно Т.В.***d.c.s., prof. / д.х.н., проф.*

ORCID: 0000-0001-7049-4657

Semenov A.O. / Семенов А.О.*ph.d., as.prof. / к.ф.м.н., доц.*

ORCID: 0000-0003-3184-6925

SPIN: 0000-0000-6407-5767

Анотація. У статті описані структура, переваги організації промислових освітніх кластерів, їх фундаментальні ідеї і етапи становлення, підтримки і обмеження розвитку. Основна увага приділяється залученню освітніх установ в кластери на прикладах країн, описаних в роботах відомого економіста Майкла Портера. Розглянуто рівні кластерного аналізу та класифікації кластерів на прикладі різних країн. У статті описується походження і опис освітніх кластерів за кордоном, якісний і кількісний склад освітніх кластерів в окремих країнах, а також дається рейтинговий аналіз національних паспортів освітніх кластерів європейських країн з точки зору позначення Європейської кластерної обсерваторії. Проаналізовано статті про освітні кластери на основі класифікації робіт по освітнім кластерам відповідно до Національної класифікації видів економічної діяльності.

Ключові слова: промисловий кластер, кластерний підхід, освітній кластер.

Вступ.

Практика показала, що вирішальна роль у розвитку індустріального і раннього етапів постіндустріального суспільства належить рівню якості освіти населення. Наступні покоління інтелектуальної еліти готуються в університетах і коледжах, і тому проблема забезпечення якості вищої освіти, яка стала справді масовою, а не відбірною частиною, привертає зараз найбільшу увагу. Для вирішення цієї проблеми в Сполучених Штатах, Західній і Центральній Європі були створені спеціальні урядові та міжурядові програми. Розвиток ефективних систем забезпечення якості вищої освіти розглядається тут як невід'ємна складова правових реформ і умов подальшого розвитку демократії, університетської автономії та академічної свободи. Розробка концепції формування промислових кластерів дозволяє більш прагматично підходити до створення спільних освітніх і дослідницьких програм [1-4].

З визначення, даного М. Портером, засновником теорії сучасного кластера, слідує, що «... кластер - це географічно сконцентровані групи взаємопов'язаних компаній, що конкурують ... але в той же час працюють разом» [5-7]. Кластер - це сукупність організацій (кілька компаній і кілька навчальних закладів: науково-дослідні інститути; університети, початкові професійні навчальні заклади, середні професійні навчальні заклади), які співпрацюють, взаємодоповнюють один одного і підсилюють конкурентні переваги окремих компаній і кластера в цілому. Прикладом кластера є Силіконова долина в США [8, 9].

Широка взаємодія освітніх установ, реалізація різних форм і рівнів освіти (вузи і коледжі, коледжі та університети, вузи та університети і т. д.) є основою неперервної професійної освіти. Освітній кластер - це комплексне співробітництво університетів, установ середньої професійної освіти, підприємств і організацій [10, 11].

Основна ідея промислових кластерів полягає в тому, що кластерні ініціативи дозволяють зосередити зусилля різних членів групи, в даному конкретному кластері, на «приєднанні» до провідних світових центрів знань і досвіду в інтересах розвитку кластера [5].

Огляд літератури дозволив виявити підстави, за якими різні автори пропонують різні найменування для позначення даного феномена. Так, ряд дослідників використовує дефініцію «освітній кластер» [10], підкреслюючи, що центральна роль в кластері відводиться університетам.

Кластерний підхід В даний час використання кластерного підходу розглядається як один з найбільш ефективних способів розвитку території. Будь який кластер заснований на співпраці освітніх та дослідницьких установ. Якщо в сфері високих технологій формується галузевий кластер, то роль університетів і наукових співтовариств значно зростає. Часто в цих кластерах університет стає ключовим гравцем, який є ядром кластера.

Класичний промисловий кластер включає три основних взаємопов'язаних елемента, а саме: ключові компанії, які експортують свою продукцію, товари або послуги за межі регіону; мережу постачальників, що поставляють сировину, комплектуючі, товари, запчастини, ремонт, послуги і т.д.; діловий клімат, включаючи технології, людські ресурси, адміністративну, фізичну інфраструктуру.

Використання будь-якої стратегії в розвитку кластера передбачає як підтримуючі, так і стримуючі фактори.

Підтримуючі чинники. Першим фактором підтримки є участь держави і бізнесу в розвитку промислових кластерів. В даний час адміністрація може активно розвивати співпрацю між навчальними закладами, науково-дослідними інститутами і бізнесом і забезпечувати вирішення різних проблем кластера як самостійно, так і в рамках міжнародного співробітництва.

Другим фактором підтримки є наявність інженерних і наукових кадрів. Третій підтримуючий фактор - це наявність можливостей для дослідних і дослідно-конструкторських робіт. Четвертий фактор підтримки - наявність в країні певних традицій в сфері промислової кооперації.

Стримуючі чинники. По-перше, незважаючи на наявність постачальників, важливою і серйозною проблемою є низька якість продуктів і послуг, низька конкурентоспроможність та низька ефективність управління ланцюгами поставок.

Другим фактором є неадекватність освітніх і дослідницьких програм в області професійної підготовки та відповідності вимогам до кваліфікації персоналу промислових кластерів.

Третій фактор - це наявність слабких зв'язків між професійними і вищими навчальними закладами, науково-дослідними інститутами і бізнесом.

Різний рівень аналізу, використання різноманітних концепцій кластера і орієнтація на ті чи інші фактори. Деякі дослідження були зосереджені на рівні фірм і аналізують конкурентоспроможність ланцюжка поставок навколо основної організації.

Рівні кластерного аналізу [12]. Національний рівень (макро- або мега-), коли промислові групи пов'язані з економічною структурою. Деякі з дослідників, наприклад, вчені з Фінляндії та Нідерландів, фокусуються на комунікаціях всередині і між галузевими групами (мегагрупи), відображаючи специфічні аспекти економіки країни або регіону (макрорівень) [13].

Галузевий і промисловий рівень (мезо-, підрівень) існує всередині і між промисловими комунікаціями (зв'язками) на різних етапах виробничого ланцюжка отримання аналогічних продуктів; маркетинговий аналіз продукції. Такі дослідження були проведені Портером в деяких країнах, таких як Фінляндія, Швеція, США, Данія і Нідерланди [13, 14].

Рівень компанії (мікрорівень) включає в себе об'єднання спеціалізованих постачальників навколо однієї або декількох основних організацій. Цей тип аналізу використовується для стратегічного аналізу компанії і визначає втрату зв'язків або стратегічних партнерів при реалізації нових проектів [14].

Стандартизований кількісний метод, описаний Портером в [5], ідентифікує 16 можливих кластерів, які включають чотири рівні: основні споживчі товари, промислові машини, спеціальний асортимент товарів і супутні послуги. До них входять: чотири провідних сектора, що включають матеріали / метали, дерево, нафта / хімікати, напівпровідники / комп'ютери; шість секторів індустрії життєзабезпечення, які включають транспорт, енергетику, офіси, телекомунікації та оборону; шість секторів, що випускають готові споживчі товари та послуги, які включають продукти харчування / напої, текстиль / одяг, житло / житло, охорону здоров'я, навчання і розваги / відпочинок.

Підхід Портера до кластеру відрізняється від традиційного поділу секторів на первинні, вторинні і третинні.

Для проведення структурного і кількісного порівняння міжнародної і національної кластерної класифікації та їх порівняльного аналізу обрані наступні сім критеріїв [5]: 1) географічний; 2) горизонтальний; 3) вертикальний; 4) бічний; 5) технологічний; 6) осередковий; 7) якість мережі.

З часу успіху Силіконової долини інтерес до формули успіху, яка виражається у вигляді кластера з трьома спіралями, такого як «вищу освіту - бізнес - уряд», постійно розширюється, і в даний час це кластер з чотирма спіралями - «вищу освіту», бізнес, уряд і громадянське суспільство [15].

Наприклад, в Ірландії Національна стратегія вищої освіти до 2030 року включає взаємодію з усіма зацікавленими сторонами і рекомендує створення регіональних кластерів як спосіб налагодити більш тісну співпрацю як між університетами, так і між університетами та іншими зацікавленими сторонами. Співпраця на місцевому, регіональному, національному та міжнародному рівнях вважається критично важливим для загального розвитку екосистеми вищої освіти і наукових досліджень і для забезпечення постійної конкурентоспроможності Ірландії [16].

Освітні і дослідні установи майже завжди є важливими учасниками в повному кластері. Важко знайти опис успішних в міжнародному масштабі кластерів, в яких не було представлено жодного навчального або дослідницького закладу. Крім того, як правило, у такого роду кластера є кілька таких установ.

Перші описи освітнього кластера зустрічаються в роботах Портера в публікаціях [17], а також в російськомовній науковій літературі [18].

Аналіз кластера освіти штату Массачусетс, проведений Массачусетським і Гарвардським університетами, представлений в публікаціях М. Портера, в яких детально описується його роль в освітньому секторі країни в порівнянні з іншими штатами (з Каліфорнією) та іншими країнами. Портер розглядав освітній кластер з двома лідерами - Массачусетським технологічним інститутом (MIT) і Гарвардом. Він зазначив, що освітній кластер не є традиційним і тому вимагає подальшого уточнення. Учасниками цього кластера є студенти, викладачі, співробітники та фінансові установи. У центрі кластера знаходиться університет, а поруч знаходяться елітні підготовчі школи. Банки також грають одну з ключових ролей кластера, так як надають кредити для навчання студентів. М. Портер підкреслив унікальність таких міст, як Бостон і Кембридж, що сприяє успіху освітнього кластера, який є кошиком консалтингових фірм. Другим позитивним фактором є наявність великої кількості науково-дослідних установ і навчальних лікарень. Третім фактором є наявність Массачусетського технологічного співробітництва, яке організовує і контролює державні інститути [17].

До складу освітнього кластера Філадельфії входять школи, коледжі та університети. Цей кластер забезпечує зайнятість для 108 тисяч осіб, що становить 16% від загальної чисельності зайнятого населення Філадельфії. Виявлено наступний розподіл чисельності працівників: найменші фірми (1-4 людини) - 30%, малі фірми (5-99 чоловік) - 64% і великі фірми (100 і більше працівників) - 6%. Зміна робочих місць в цьому секторі знаходиться в межах 10%, середній вік працівників знаходиться в межах +/- 24%, середній дохід членів кластера становить 49 тисяч доларів на рік, що вище, ніж в аналогічному кластері Пенсільванії (40 тисяч доларів на рік) [19].

Результати рейтингового аналізу 80 різних інтелектуально-ємних кластерів представлені в звіті [20]. В основному це ІТ-кластери, які представляють електроніку та мікроелектроніку, медіа та телекомунікації, кілька дослідницьких кластерів, таких як Maquarie (Сідней), Пекін (Китай), Espoo (Фінляндія), Yokosuka Research Park (Японія), Cornell Research District (США), Оксфорд (Англія) і тільки один освітній кластер, а саме Tsukuba Science City (Японія).

Аналіз національних паспортів кластерів з точки зору відповідної Європейської кластерної обсерваторії включає наступні параметри: фокус - внесок в кластер в сфері зайнятості в регіоні; ранг - позиція кластера в регіональному рейтингу кластерів по всіх категоріях (секторах); (Spec = LQ - спеціальність - локальний коефіцієнт) для 30 країн, представлених в огляді [21] (вибірка освітніх кластерів приведена в таблиці 1). Наприклад, згідно з даними

[22] коефіцієнт локалізації (LQ) Кластера освіти для Московського регіону становить 2,38.

Таблиця 1

Коефіцієнти локалізації по формуванню кластерів в ЄС[23])

Країна	[a]	Кількість дослідників	LQ	Кількість дослідників	[b]	Ранг/ступінь
Латвія	1	43000	2,50	43105	1	2,50***
Польща	5	230000	1,63	52758	1	2,41***
Англія	4	800000	1,59	61200 38150 35846	7 13 15	2,89*** 2,07*** 2,07***
Чехія	9	80000	0,96	26472	6	2,27**
Угорщина	5	80000	1,12	44476	2	1,90**
Нідерланди	4	210000	1,57	112 809 38782	5 7	1,82** 1,41**
Фінляндія	3	61000	1,44	37062	4	1,62**
Норвегія	3	55000	1,36	10060 20537	6 12	2,87** 1,77*
Словаччина	9	39000	0,99	12762	6	2,28**
Естонія	3	17026	1,63	17026	6	1,63*
Швеція	6	90000	1,15	27167	12	1,46*
Данія	5	62585	1,24	62585	5	1,24*
Бельгія	6	82000	1,22	42110	12	1,10*
Німеччина	9	410000	0,85			
Італія	8	360000	0,86			
Іспанія	6	350000	0,92			
Франція	10	210000	0,59			
Румунія	11	90000	0,78			
Греція	6	70000	0,94			
Болгарія	9	44000	0,97			
Австрія	10	42000	0,63			
Швейцарія	12	40000	0,59			
Ірландія	7	32000	1,05			
Словенія	6	16000	1,06			
Португалія	25	10000	0,20			
Туреччина	35	5000	0,02			
Кіпр	11	4000	0,60			
Ісландія	6	4000	1,36			
Литва	23	3000	0,14			
Мальта	7	2800	0,98			
Люксембург	5	2500	0,74			

[a] - Позиція освітнього кластера в рейтингу національних кластерів.

[b] - Позиція освітнього кластера в рейтингу регіональних кластерів.

* - рейтинг визначається відповідно до «тризіркової» методології, запропонованої в публікації [24].

Дослідження, представлене в публікації [25], підтверджує, що частка внеску університетів і дослідницьких інститутів в кластерні структури різна в різних країнах. Найбільші внески, які складають 24 і 11%, були знайдені в Ісландії та Німеччині відповідно. За останній період фінансова підтримка розвитку кластерів була надана 50 кластерним структурам, які поряд із середніми фірмами (29) і малими фірмами (515) склалися із 29 університетів і 39 дослідницьких інститутів.

Згідно з проектом Гарварда, з 50 кластерів коефіцієнт Джині для позиції «освіта і знання» оцінювався як 0,34 для 15 країн ЄС (119 регіонів в 7 країнах) - 0,20 і для 10 країн ЄС - 0,22. З 50 виділених великих кластерів були обрані наступні групи кластерів: група у Варшаві з числом працівників 52093 та коефіцієнтом локалізації 1,38, що становить 2,74% від всіх працівників, група в Катовіце з кількістю працівників 39052 та коефіцієнтом локалізації 1,20, який представляє 2,39% всіх працівників, група в Кракові з числом працівників 32887 та коефіцієнтом локалізації 1,15, який представляє 2,29% всіх працівників; і група в Будапешті з числом працівників 42703 та коефіцієнтом локалізації 1,73, що становить 3,43% всіх працівників. Освітні кластери Праги і Братислави отримали найвищий рейтинг, який отримав три зірки [26].

Висновки

Для класифікації освітніх кластерів в ході даної роботи була використана Національна класифікація видів економічної діяльності, що створена на основі Міжнародного галузевого класифікатора видів економічної діяльності ЄС NACE [27]. Більшість публікацій по темі кількісного і якісного кластерного аналізу засновані на використанні NACE. Структура NACE включає в себе розділ М-освіти і групи 80, зміст якої представлено в табл. 2 [28, 29].

Основна відмінність освітнього кластера полягає не стільки в складі учасників (в освітній кластер можуть входити комерційні організації, органи державної влади, організація співробітництва) і в провідній ролі університетів (вони зазвичай служать ядром і звичайний кластер), як в тому конкретному продукті, який є результатом такого кластера. Цей конкретний продукт - освітні послуги.

Таблиця 2

Склад групи 80 в класифікаторі

Розділ групи	Тип економічної діяльності
80	Освіта - навчальні заклади всіх видів
80.1	Дошкільна та початкова загальна освіта
80.2	Загальна, середня (повна), початкова та середня професійна освіта
80.22	Початкова та середня професійна освіта
80.3	Вища професійна освіта
80.30.3	Навчання в освітніх установах додаткової професійної освіти
80.4	Освіта для дорослих та інша освіта

Відповідно, в звичайних кластерах аналізується ланцюжок створення вартості, наприклад, на предмет «витрати-випуск» в виробничому процесі, в якому беруть участь багато компаній, пов'язані з продажом. В освітніх кластерах замість виробничого процесу аналізується освітній процес, що охоплює різні етапи навчання - від дошкільної до вищої освіти.

Література:

1. Волкова Н.Н., Иргибаев А.К., Делия О.В., Сахно Т.В. Образовательные учреждения в кластерных структурах: теоретический анализ / Вестник Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева. - 2017. - №3 (118). - С.590-597.
2. Волкова Н.Н., Сахно Т.В. Промышленные кластеры (монография). Изд-во АСМИ, Полтава, 2005. - 272 с.
3. Волкова Н.Н., Сахно Т.В. Промышленные кластеры России (монография). Изд-во «Техсервис», 2008. - 532 с.
4. Яковлева Е.И., Иванов П.Ю. Образовательный кластер как ресурс инновационного развития регионов / Санкт-Петербургский образовательный вестник. - 2017. - № 5(9). - С.9-13.
5. Porter M. On Competition – Boston: Harvard Business School, 1998. Портер, Майкл, Э.. Конкуренция.: Пер. с англ. - М.: Издательский дом «Вильямс», 2005. - 256 с.
6. Оксенюк С. Г. Економічний кластер: поняття, сутність, структура, типи / Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2016. - № 2(1). - С.182-188.
7. Завадська Д.В. Економічна кластеризація: сутність, проблеми та перспективи розвитку в Україні / Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. пр. / голов. ред. М. І. Зверяков ; Одеський держ. екон. ун-т. – Одеса, 2012. - № 1 (44). - С.187-196.
8. Волкова Н.Н., Сахно Т.В. Индустриальные кластеры США // «США # Канада». - 2007. - № 1. - С.51-68.
9. П'ятницька Г.Т. Класифікація кластерів у системі інформаційного забезпечення стратегії кластеризації / Маркетинг і менеджмент інновацій. - 2015. - №4. - С.187-208.
10. Соколова Е.И. Термин «образовательный кластер» в понятийном поле современной педагогики / Непрерывное образование: XXI век. - 2014. - № 2. - С.153-160.
11. Лисенко І. Аналіз світового досвіду взаємодії регіональних інноваційних кластерів та вищої освіти / Проблеми і перспективи економіки та управління. - 2019. - № 3 (19). - С.229-239.
12. Bergman Edward M., Feser Edward J. Industrial and Regional Clusters: Concepts and Comparative Applications / Web Book in Regional Science. Morgantown, WV: Regional Research Institute, West Virginia University, 1999. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://researchrepository.wvu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1004&context=rri-web-book>.

13. Ministry of Higher Education and Science, 2013: Strategy for Denmark's Cluster Policy, p. 11. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ufm.dk/en/publications/2013/files-2013/cluster-policy.pdf>.
14. Porter M.E. The Economic Performance of Regions / Michael E. Porter // Regional Studies. – August / October, 2003. - Vol. 37(6&7). - P.549-578.
15. Lupak N. M., Kopotun I. M., Hamza A. V., Albul S. V. & Panova S. O. Creation of clusters and tools for improving the professional competence of future educators. European Journal of Educational Research. - 2020. - 9(2). - P.709-716. DOI: 10.12973/eu-jer.9.2.709.
16. Towards a Future Higher Education Landscape, including Process and Criteria for Designation as a Technological University and Guidelines on Regional Clusters. Dublin: Higher Education Authority. HEA 2012. 25 p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.heai.ie/sites/default/files/towards_a_future_higher_education_landscape_incl_regional_clusters_and_tu-_13th_february_2012.docx.
17. Porter M., Ketelhohn N., Artiganave A., Kelly J., Krasniqi M., Gi M. T. P., Zhang L. The Massachusetts Higher Education and Knowledge Cluster: The Microeconomics of Competitiveness, USA, Massachusetts Press, 2010. - 33 p.
18. Волкова Н.Н., Сахно Т.В. Кластерный подход в системе образования / Экономика: проблемы теории и практики. Сб. научных трудов. Днепропетровск, ДГУ, 2005. - Вып. 206:В. Том II. - С.507-514.
19. Industry Cluster Profiles – Education, Philadelphia Updated on June 30, 2014. - 13 p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.philaworks.org/sites/philaworks.org/files/pdf/IndustryProfiles_Education_final.pdf.
20. Temouri Y. The Cluster Scoreboard: Measuring the Performance of Local Business Clusters in the Knowledge Economy, OECD Local Economic and Employment Development (LEED) Working Papers, 2012/13, OECD Publishing, 2012. - 45 p. DOI: 10.1787/5k94ghq8p5kd-en
21. Innovation Clusters in Europe: A statistical analysis and overview of current policy support. (PRO INNO Europe initiative a) European Commission Enterprise and Industry Directorate-General, DG Enterprise and Industry report, 2013. - 63 p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.central2013.eu/fileadmin/user_upload/Downloads/Tools_Resources/Cluster.pdf.
22. Данько Т. П., Куценко Е. С. Основные подходы к выявлению кластеров в экономике региона // Проблемы современной экономики. - 2012. - № 1(41). - С. 248-254.
23. European Commission. Smart Guide to Cluster Policy. Guidebook Series: How to support SME Policy from Structural Funds. European Commission, 2016. - 58 p. Available at: <http://shorturl.at/ovyAR>
24. Innovation Clusters in Europe: A statistical analysis and overview of current policy support. (PRO INNO Europe initiative a) European Commission Enterprise and Industry Directorate-General, DG Enterprise and Industry report, 2013. - 63 p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа:

http://www.central2013.eu/fileadmin/user_upload/Downloads/Tools_Resources/Cluster.pdf

25. Muller L., Lammer-Gamp T., Kocker G.M., Christensen T.A. Clusters are Individuals. Published by: The Danish Ministry of Science Innovation and Higher Education. - 2012. - 260 p.

26. Sölvell Örjan, Ketels Christian, Lindqvist Göran. Industrial specialization and regional clusters in the ten new EU member states. Paper to be presented at the Druid Summer Conference 2006 on Knowledge, innovation and competitiveness: dynamics of firms, networks, regions and institutions Copenhagen, Denmark, June 18-20, 2006. Track E: Innovative Regions and Growth, 2006. - 20 p.

27. Національний класифікатор України - Класифікація видів економічної діяльності (КВЕД) ДК 009:2010. - Чинний від 01.01.2012 р.

28. Ketels C., Protsiv S. Methodology and Findings Report for a Cluster Mapping of Related Sectors. European Cluster Observatory Report Center for Strategy and Competitiveness Stockholm School of Economics October, 2014. - 38 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://ec.europa.eu/growth/smes/cluster/observatory/d1.2-cluster-mapping-report.pdf>

29. Степанова М.Е., Кузнецова Е.В. Кластерный подход в образовании как форма социального партнерства при реализации ФГОС. Научные исследования в образовании. - 2012. - № 4. - С.50-53.

***Abstract.** The article describes the structure, the advantages of organizing industrial educational clusters, their fundamental ideas and the stages of formation, support and development restrictions. The main attention is paid to attraction educational institutions to clusters on the examples of countries described in the works of the famous economist Michael Porter. A cluster is a set of organizations that collaborate, complement each other and enhance the competitive advantages of individual companies and the cluster as a whole. Cluster initiatives make it possible to focus the efforts of various members of the group, in this particular cluster, on “joining” the world's leading centers of knowledge and experience in the interests of cluster development.*

The levels of cluster analysis and cluster classification are considered on the example of different countries. The article describes the origin and depiction of educational foreign clusters, the qualitative and quantitative composition of educational clusters in individual countries, and also provides the rating analysis of national passports of educational clusters in European countries in terms of designation of the European Cluster Observatory. Articles about the educational clusters based on the classification of work by educational clusters are analyzed in accordance with the National Classification of Economic Activities, created on the basis of the EU NACE International Classification of Economic Activities.

Key words: industrial cluster, cluster approach, educational cluster.

Стаття відправлена: 02.06.2020 г.

© Семенова К.А., Сахно Т.В., Семенов А.О.

УДК 662.76.032

**METHODOLOGICAL ASPECTS OF DETERMINATION OF ENERGY
POTENTIAL OF BIOMASS OF PLANT PRODUCTS
МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
БІОМАСИ ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА**

Burliai A.P./ Бурляй А.П.*s.e.s., as.prof. / к.е.н., доц.*ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4179-8138>**Burliai O.L./ Бурляй О.Л.***s.e.s., prof. / к.е.н., доц.***Kovalev L./Ковальов Л.Є.***s.f-m.s., as.prof. / к.фіз.-мат.н., доц.***Smertenuk I./ Смертенюк І.***postgraduate/ аспірант**Uman National University of Horticulture, Uman, 1 Instytutska Str., 20305**Уманський національний університет садівництва*

Анотація. В роботі розглянуто основні методичні аспекти, що необхідно враховувати при визначенні енергетичного потенціалу біомаси сільськогосподарських культур. Встановлено, що біовідходи галузі рослинництва можуть бути важливим джерелом альтернативної енергії в сільському господарстві. Запропоновано алгоритм проведення енергетичної оцінки біомаси основних сільськогосподарських культур, що вирощуються на території України.

Ключові слова. Біомаса, методика, енергетичний потенціал, сільське господарство.

Вступ.

Використання енергії, що утворюється в результаті розпаду органічної речовини, не є новою концепцією. Однак біомаса довгий час не вважалася самостійним джерелом енергії, що може мати значну роль у формуванні енергетичної безпеки підприємств. Викопне паливо відіграло і відіграє зараз набагато більше значення завдяки легшому способу одержання та зберігання. Однак, в умовах зменшення ресурсів викопного палива та змін клімату, що виникли в результаті його інтенсивного використання, виникла потреба широкомасштабного використання відновлювальних джерел енергії.

Одним із перспективних альтернативних джерел енергії в Україні є використання на енергетичні цілі біомаси сільськогосподарських культур, що ґрунтується на стійкому розвитку сільського господарства країни.

Проблематикою використання біовідходів в сільському господарстві займаються багато вчених, серед яких доцільно виділити праці Білик С. [1], Бурляй А. [2], Гальчинської Ю. [3], Гелетухи Г. [4,5], Денисенко В. [6], Дубровіна В. [7], Россохи В. [8] та ін. Проте, потребують уточнення питання, пов'язані з методикою визначення енергетичного потенціалу соломи та інших рослинних решток, що і стало метою статті.

Основний текст.

Сільське господарство є динамічно розвиваючою галуззю в Україні. Відходами галузі рослинництва, що можуть успішно використовуватись в енергетичних цілях, є солома. Зміни в структурі сільськогосподарського

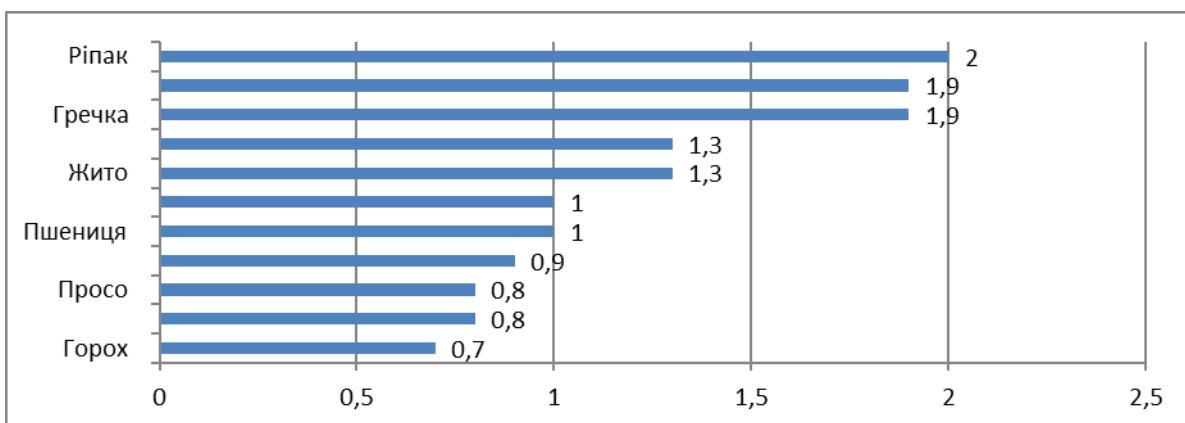

виробництва, включаючи зменшення поголів'я тварин в країні та одночасне збільшення частки зернових та олійних культур у структурі посівів сприяло утворенню надлишку соломи, яка може бути призначена для прямого згорання.

Однак останнім часом існують суперечливі думки щодо спалювання соломи. Прихильники даної ідеї підкреслюють позитивні екологічні цінності, стверджуючи, що спалювання соломи не збільшує викиди CO_2 в навколишнє середовище, оскільки вуглекислий газ, що виділяється при спалюванні біомаси, засвоюється рослинами в процесі фотосинтезу. Противники вважають, що солону слід використовувати для оранки. Проте, слід зазначити, що занадто часте приорування соломи може викликати порушення обміну азоту в ґрунті та створювати небезпеку посилення виникнення певних захворювань. На думку Г.Гелетухи, «на енергетичні потреби можна використовувати не більше 50% врожаю соломи і поживних залишків кукурудзи на зерно, та 30-50% відходів виробництва соняшнику, а інша біомаса повинна залишатися на полях» [4].

В Україні існують різні думки щодо оцінки енергетичного потенціалу. Для визначення виходу соломи широко розповсюдженим поглядом є використання коефіцієнта відходів $K_{\text{від}}$, який являє собою відношення урожаю соломи або стебел рослин до урожаю зерна. Найчастіше використовують відношення 1:1, тобто приймають коефіцієнт відходів за одиницю. Деякі дослідження доводять, що на кожен тону зерна можна отримати 1,5-2,0 т соломи, тобто $K_{\text{від}} = 1,5-2,0$.

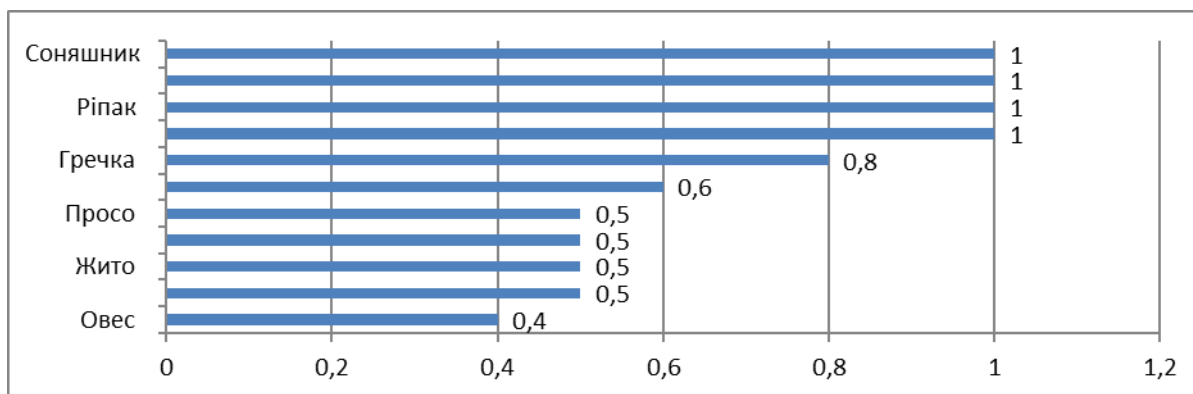
Наведемо значення коефіцієнтів відходів в розрізі сільськогосподарських культур (рис.1).

Рис.1. Коефіцієнт виходу первинних відходів ($K_{\text{від}}$) сільськогосподарських культур

Коефіцієнти переводу первинних відходів дозволяють визначити теоретичний обсяг соломи, яку можна отримати при вирощуванні сільськогосподарських культур.

Обсяги біовідходів від вирощування рослин в сільському господарстві розраховують застосовуючи коефіцієнт енергетичного використання відходів (рис.2). Для основних сільськогосподарських культур він знаходиться в межах 0,4-1,0. Коефіцієнт 1 характерний для відходів соняшника, кукурудзи на зерно, ріпака та сої. Найнижчий коефіцієнт має солома вівса.

Рис.2. Коефіцієнт енергетичного використання відходів (K_{ен}) сільськогосподарських культур

Для об'єктивної оцінки обсягів біовідходів також потрібно враховувати втрати, що виникають в процесі збирання урожаю і транспортування соломи. Для цього застосовують коефіцієнт втрат K_{втр}, який майже для всіх сільськогосподарських культур (за винятком кукурудзи на зерно – 0,25 та соняшнику – 0,30) становить 0,1.

Виходячи із вищенаведеного, можна запропонувати алгоритм визначення енергетичного потенціалу біомаси сільськогосподарських культур (табл.1).

Таблиця 1.

Алгоритм визначення енергетичного потенціалу біомаси сільськогосподарських культур

Етап	Методика визначення
I етап	Розрахунок обсягу первинних рослинних решток при вирощуванні основних сільськогосподарських культур:
	$BЗ \times K_{від}$, де BЗ – валовий збір певної сільськогосподарської культури; K _{від} - коефіцієнт виходу первинних відходів.
II етап	Визначення розміру відходів сільськогосподарських культур, що можуть використовуватись на енергетичні цілі:
	$B_{ен} = B_{від} (1 - K_{втр}) \times K_{ен}$, де B _{ен} – кількість рослинних відходів, які можуть бути використані на енергетичні цілі; B _{від} – загальний обсяг рослинних відходів; K _{втр} – коефіцієнт втрат, які виникають під час збирання урожаю і транспортування соломи; K _{ен} – коефіцієнт енергетичного використання відходів.
III етап	Оцінка енергетичного потенціалу відходів сільськогосподарських культур:
	$ЕП = B_{ен} \times Q / 7000$, де B _{ен} – кількість рослинних відходів, які можуть бути використані на енергетичні цілі, т; Q – нижча теплота згорання рослинних решток, ккал/кг; 7000 – теплотворна здатність 1 кг умовного палива (ум. п.), ккал.

Висновки.

Таким чином, наведена методика дасть можливість оцінити енергетичний потенціал біомаси сільськогосподарських культур в країні та в розрізі регіонів. Вона необхідна для вивчення можливості розвитку регіонів у напрямку до використання ресурсів біомаси для енергетичних цілей. Використання цих ресурсів може принести помірну користь громадянам у вигляді: підвищення місцевої енергетичної безпеки, покращення навколишнього середовища, зменшення рівня безробіття та активізації місцевого підприємництва, зниження витрат на опалення та електроенергію.

Це створює можливість для покращення соціально-економічної ситуації та сприяє сталому розвитку. Ефективне використання ресурсів в регіоні - важливий чинник здобуття його конкурентної переваги.

Література:

1. Білик, С. (2016). Дослідження оцінки енергетичного потенціалу біомаси України. *ББК 65.9 (4Ukr)-55 М 74*, 12.
2. Бурляй А.П. *Організаційно-економічні засади екологізації аграрної сфери економіки України: монографія*. Умань. Видавець «Сочінський М.М.», 2019. 348с.
3. Гальчинська, Ю. М. (2019). Оцінка потенціалу біомаси побічної продукції сільськогосподарських культур в аграрному секторі економіки. *Економіка АПК*, (5), 15-26.
4. Гелетука Г.Г., Железна Т.А., Жовмір М.М., Матвеев Ю.Б., Дроздова О.І. Оцінка енергетичного потенціалу біомаси в Україні. Частина 1. Відходи сільського господарства та деревинна біомаса // *Промислова теплотехніка*. 2010. Т. 32. №5. С. 58–65.
5. Гелетука Г.Г., Железна Т.А., Жовмір М.М., Матвеев Ю.Б., Дроздова О.І. Оцінка енергетичного потенціалу біомаси в Україні. Частина 2. Енергетичні культури, рідкі біопалива, біогаз // *Промислова теплотехніка*. 2011. Т. 33. №1. С. 57–64.
6. Денисенко, В. О. (2019). Оцінка потенціалу біомаси в Україні. *Агросвіт*, (24), 84-89.
7. Дубровін В.О., Кудря С.О., Гелетука Г.Г. *Методика узагальненої оцінки технічно-досяжного енергетичного потенціалу біомаси*. К. : Віол-Принт, 2013. 25 с.
8. Россоха, В. (2018). Потенціал енергозабезпечення аграрного сектору.

References:

1. Bilyk, S. (2016). Research of assessment of energy potential of biomass of Ukraine. *BBK 65.9 (4Ukr)*. 55 M 74, 12.
2. Burliai A. (2019). *Organizational and economic principles of greening the agricultural sector of Ukraine: monograph*. Uman. Publisher "Sochinsky MM", 348p.
3. Galchinskaya, Y.M. (2019). Estimation of biomass potential of by-products of agricultural crops in the agricultural sector of the economy. *Economics of AIC*, (5), 15-26.
4. Geletukha G.G., Zhelezna T.A., Zhovmir M.M., Matveev Y.B., Drozdova O.I. Assessment of biomass energy potential in Ukraine. Part 1. Agricultural waste and wood biomass // *Industrial*

heat engineering. 2010. T. 32. №5. P. 58–65.

5. Geletukha G.G., Zhelezna T.A., Zhovmir M.M., Matveev Y.B., Drozdova O.I. Assessment of biomass energy potential in Ukraine. Part 1. Agricultural waste and wood biomass // *Industrial heat engineering*. 2011. T. 33. №1. P. 57–64.

6. Denisenko, V.O. (2019). Assessment of biomass potential in Ukraine. *Agrosvit*, (24), 84-89.

7. Dubrovin V.O., Kudrya S.O., Geletukha G.G. Methods of generalized assessment of technically achievable energy potential of biomass. K.: Viol-Print, 2013. 25 p.

8. Rossokha, V. (2018). Energy supply potential of the agricultural sector.

Abstract. *The article considers the main methodological aspects that must be taken into account when determining the energy potential of crop biomass. It is established that biowaste from the crop industry can be an important source of alternative energy in agriculture. An algorithm for conducting energy assessment of biomass of major crops grown in Ukraine is proposed. This technique is necessary to study the possibility of regional development towards the use of biomass resources for energy purposes. The use of these resources can bring moderate benefits to citizens in the form of: increasing local energy security, improving the environment, reducing unemployment and intensifying local entrepreneurship, reducing heating and electricity costs.*

Key words: *biomass, methods, energy potential, agriculture.*

УДК 339.138

**STRATEGIES FOR THE DEVELOPMENT OF GLOBAL AUTOMAKERS
DURING DIGITALIZATION****СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВИХ АВТОВИРОБНИКІВ ПІД ЧАС
ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ**

Yurkivsky O.Y. / Юрківський О.Й.

с.е.с., аs.prof. / к.е.н., доц.

ORCID: 0000-0003-0297-2519

Nazarenko T.P. / Назаренко Т.П.

с.е.с., аs.prof. / к.е.н., доц..

ORCID: 0000-0001-7702-8122

State University Zhytomyr Polytechnic, Zhitomir, 103, Chudnivska str., 10005

Державний університет Житомирська політехніка,

Житомир, ул. Чуднівська 103, 10005

Анотація. В статті розглянуто основні тенденції на ринку автомобілів. Захист навколишнього середовища та потреби споживачів спричинили підвищення попиту на електромобілі. Провідні компанії світу змінили власні стратегії. Більшість компаній здійснюють перехід до виробництва електромобілів по більшості класів автомобілів.

Ключові слова: стратегія, криза, цінності, автобудування, цифрові технології, електромобіль

Вступ.

Розвиток та рівень розвитку економіки країн визначаються різними параметрами та показниками, зокрема станом розвитку автомобілебудування та суміжних виробництв.

Кількість виробників змінюється і за останні десятиліття маємо зростання азійських виробників, індійських та посилення конкуренції з перетворенням потреби автоперевезення з індивідуальної до звичайної потреби більшості домогосподарств. Споживач а не виробник – ключовий меседж, який спонукав автовиробників до серйозного переосмислення стратегії розвитку компанії.

Основной текст.

Автомобільна галузь за останні 150 років розвивається досить швидкими темпами, а сам автомобіль переважно перестав бути засобом розкоші, здобув широкого поширення у споживачів, потреби яких стали чи не головним об'єктом дослідження відділів маркетингу провідних компаній світу.

Слід відзначити, що якщо на початку ХХ століття виділяли легковий, вантажний автомобіль та автобус, то сучасний ринок представлений вже багатьма класами з огляду на вимоги та платоспроможність покупця, а саме: клас А, В, С; D; E, F + S, SUV, MPV.

Ринок автомобільної продукції істотно змінився за останні роки, як за структурою продукції так і по виробниках. До змін уподобань покупців як базового чинника та розширення модельних рядів слід вплив факторів зовнішнього характеру, зокрема світові фінансові кризи, які прямо і побічно вплинули як споживачів автомобілів так і на лідерів світового автопрому, їх кроки по забезпеченню довгострокових цілей і завдань.

Окремі автомобільні зазнали банкрутства, злиття окремих виробників, реструктуризація та поява нових компаній з Китаю та Індії проходить на тлі появи абсолютно нових за технологічними засадами компаній, зокрема "Tesla", що змусило практично усіх автовиробників підлаштовуватися під компанію особливо після фінансової кризи 2008 року, ревізії базових стратегій розвитку.

"Tesla" - це в певній мірі "автомобільний start-up", з незвичними для виробника місією, низькою прибутковістю на межі зі збитками, але з відмовою від двигуну внутрішнього згорання та переважання логіки розширення меж використання електромобілів, максимальною комп'ютеризацією. Це тренди на наступні 20 років, не зважаючи на значні витрати на науково-дослідницькі роботи.

Якщо перші роки пішли на проектування і виробництво переважно легкових автомобілів, то вже 2019-2020 - це розробка пікапу і вантажного авто "Cyber truck" та "Tesla Semi". Компанія намагається активно розвивається і відкриває заводи як в Європі та інших країнах, зокрема 2020 році в Шанхаї.

Проте "Tesla" розвиває не лише виробництво автомобілів, а й відповідну інфраструктуру, зокрема мережу «Supercharger» - станції для зарядки електромобілів "Tesla" для тривалих поїздок, деякі з яких використовують енергію сонячних батарей.

Загальна стратегія компанії – це збереження навколишнього світу, економія ресурсів та природи з одного боку та перетворення електромобіля в реальну якісну альтернативу автомобілям з двигунами внутрішнього згорання, не погіршуючи споживчих властивостей автомобіля та забезпечення максимальної кількості цифрових технологій у більшості функцій автомобіля з тривалою поїздкою без підзарядки.

Якщо 80-е і 90-е роки ХХ століття - це час екологічних вимог і стандартів щодо виробництва автомобілів, то початок ХХІ століття пов'язаний вже з цифрових технологіями продукції автопрому, відбувається постійне розширення класів автомобілів з паралельним переходом на нові технологічні процеси виробництва, відбувається зміна стратегій автомобільних "гігантів".

Німецький концерн "Daimler" традиційно серед лідерів галузі але після кризи 2008 року здійснював низку антикризових заходів, перейшов на здійснення кроків відносно нової стратегії "First Move the World", основна мета якої прагнення до досягнення не тільки безпосередніх цілей. Для цього компанія фокусується на стратегічних напрямках "три плюс один" [3]:

- Mercedes-Benz Cars and Vans strategy;
- Daimler trucks strategy;
- Daimler buses strategy;
- Daimler mobility strategy.

Загальні стратегічні цілі компанії для забезпечення сталого бізнесу конкретизуються у наступних позиціях:

- підвищення мобільності і перевезення вантажів, з чіткою політикою до зменшення CO₂;
- зростання в основному бізнесі;
- зосередження на досвіді клієнта;

- запровадження цифрових технологій в автомобільних системах;
- просування автоматизованих і автономних послуг водіння, мобільності з акцентом на вигоду для клієнта та одночасну прибутковість;
- гнучку культуру, яка практикується співробітниками і збільшувати темп інновацій.

Асортимент "Mercedes-Benz Cars" охоплює всі сегменти легкових автомобілів: від міських мікроавтобусів "Smart" до розкішних автомобілів преміум-класу "Mercedes-Benz" і "Mercedes-Maybach", а також спортивних і спортивних автомобілів Mercedes-AMG. Компанія планує систематичний розвиток альтернативних двигунів з метою електрифікувати весь портфель до 2022 року. Окрім цього одним з ключових питань, на які компанія звертає увагу, це перехід в майбутньому перейти на вуглецеві технології. До 2030 року компанія прагнемо до того, щоб електричні моделі склали більше половини наших продажів автомобілів, включаючи повністю електромобілі та гібриди з модулями не забуваючи пропонувати клієнтам продуктивність і розкіш від "Mercedes".

Компанія приділяє особливу увагу підвищенню довговічності акумуляторів, працює над іншими рішеннями, наприклад, паливним елементом або eFuels. Фірмова технологія "GLC F-CELL" (комбіноване споживання водню: 0,34 кг / 100 км, комбіновані викиди CO₂: 0 г / км, комбіноване споживання енергії: 13,7 кВтг / 100 км) є одним із доказів постійного пошуку.

Німеччина традиційно має кілька автовиробників, а автомобільна промисловість продовжує переживати радикальні зміни. Як і "Daimler" компанія "Audi Group" також знаходиться в процесі переосмислення місця компанії в майбутньому та пропонує власну стратегію "Крок за кроком" [1]:

- довгостроковій перспективі менеджмент планує запропонувати унікальну мобільність преміум-класу з нейтральним рівнем викидів;
- в середньостроковій перспективі компанія запропонує найсильніший асортимент електричних моделей серед конкурентів преміум-класу;
- до середини наступного десятиліття компанія планує продавати близько мільйона електрифікованих автомобілів щороку.

В планах до 2025 року компанія також планує зменшити обсяг викидів CO₂ парку "Audi Group" приблизно на 30% протягом всього життєвого циклу. Таким чином поліпшується вплив компанії на навколишнє середовище, а максимальне зниження викидів - не пізніше 2050 року. Стратегія передбачає приділення уваги дизайну автомобілів, стати преміальним - брендом з найкращою якістю обслуговування клієнтів, з найбільшою привабливістю, кращими інноваціями, актуальними для клієнтів і захоплюючим дух дизайном як серія електромобілів "e-tron".

Ще одна німецька компанія "Volkswagen" також формує нові плани компанії, зокрема через розроблений новий слоган: "мобільність - для майбутніх поколінь". Не дивлячись на скандали останніх років, пов'язаних з "Volkswagen", компанія продовжує політику індивідуалізації та доступності мобільності для клієнтів. Під новим баченням «Формування мобільності - для майбутніх поколінь» компанія представила стратегію "TOGETHER 2025+" [8].

Основна мета - зробити мобільність стійкою для усіх і майбутніх поколінь за допомогою: електрифікації, цифрових мереж і автономного водіння компанія планує зробити автомобіль чистим, тихим, інтелектуальним і безпечним.

Компанія "BMW Group" зайнявши преміальну нішу автомобілебудування теж оголосила розвиток нової стратегії "NUMBER ONE > NEXT". Протягом наступних 10 років нова стратегія "BMW Group" втілиться у вигляді чергової революційної моделі "BMW I", завдяки якій персональна мобільність вийде на недосяжний раніше рівень. Новинка "BMW iNEXT" має надати імпульс розвитку нових видів автоматизованого управління і єдиної цифрової мережі разом з черговим поколінням електромобілів, інноваційними конструкціями з легких матеріалів і новаторськими інтер'єрами [2].

Основний акцент "BMW Group" планує зробити на високоточних електронних картах, сенсорних і хмарних технологіях, а також на штучному інтелекті - областях, що дають успіх у даному сегменті ринку.

Одними з головних конкурентів німецьких компаній в Європі це автовиробники Франції. Беручи до уваги ключові зміни, які вимагає автомобіль майбутнього, стратегія наступного представника світового авторинку - "Groupe PSA" (Peugeot Société Anonyme) на 2016-2021 роки направлена на те, щоб зробити групу компаній глобальним виробником на основі ефективності і постачальником для споживача послуг мобільності, віддається перевага перш за все клієнтами [7]. Ця стратегія, заснована на вигідному плані органічного зростання "Push to Pass", спирається на три важеля: цифрова трансформація групи підприємств, культура внутрішнього виконання, корпоративна соціальна відповідальність.

"Groupe PSA" постійно розвиваються і на сьогодні об'єднують не тільки французькі бренди "Citroën", "Peugeot", а й німецький "Opel", англійську "Vauxhall" і вибрали 7 стратегічних кроків для успішності підприємств компанії: Energy environment, Sharing, Market divergence, Autonomus, Digitalization, Customer behavior, Connectivite. Слід відзначити, "Groupe PSA" ведуть активні перемовини "Fiat - Chrysler" відносно можливого об'єднання в один концерн, що вплине на існуючі стратегії останніх, коригування двох стратегічних напрямів "Easy world та Stylish world".

Японські автовиробники також переглянули власні стратегії за останні роки. Так стратегія "Nissan", з іншими компаніями групи, під назвою "M.O.V.E. to 2022" відображає майбутній прогрес компанії, спираючись на її традиційні стратегічні сильні сторони: мобільність, операційна ефективність, цінності для клієнтів, перехід на цифровізацію і електрокари [5]. Стійке зростання - це план компанії в прагненні "Nissan" підтримувати стійку операційну маржу в 8 відсотків при зростанні доходів з 12,8 трильйонів ієн до 16,5 трильйонів ієн - зростання на 30%. Є три базиси підтримки зростання.

- перший - це стійке зростання з прибутковістю вище середньої на ринках, які підтримують наш бізнес, включаючи Китай, Японію і Мексику;
- другий, компанія зосереджена на поверненні наших інвестицій на ринки і бренди, де ще мають бути реалізовані всі переваги;
- третій, щоб повністю розкрити потенціал наших брендів і скоротити

розрив з лідерами ринку на таких ринках, як Європа, Близький Схід і АСЕАН.

Ця третя область також включає в себе зусилля з розвитку бізнесу компанії за рахунок максимізації наших переваг в каркасних позашляховиках і пікапах. До кінця плану "Nissan" має намір зберегти лідерство в області електромобілів:

- продаючи щороку мільйон електромобілів, включаючи EV і e-POWER;
- впровадити передові технології автономного водіння, в тому числі 20 моделей з технологією "ProPILOT" на 20 ринках;
- надавати послуги мобільності, автономності, випереджаючи решту представників галузі.

Стратегія лідера як Японії так світового автопрому "Toyota Motor Corporation" - це поєднання загальної стратегії лідерства у витратах і загальної стратегії широкої диференціації. Лідерство за витратами тягне за собою мінімізацію витрат на операції і продажних цін. З іншого боку, загальна стратегія диференціації вимагає розвитку унікальності бізнесу і продуктів для забезпечення конкурентної переваги "Toyota". Поєднання цих загальних стратегій підтримує глобальний охоплення "Toyota" в усіх сегментах ринку.

Стратегічна мета полягає в тому, щоб мінімізувати виробничі витрати для досягнення лідерства за витратами. Компанія робить це по методу JIT, який також відомий як Toyota Production System (TPS). Цей метод направлений на загальну стратегію Toyota, зводячи до мінімуму втрати, вартість запасів і час відгуку. Також у "Toyota" є стратегічна мета - інновації, яка спрямована на широкий компонент диференціації її загальної стратегії. Інновація веде до створення унікальних і привабливих продуктів для всіх сегментів ринку. Наприклад, завдяки "Toyota Prius" стратегія інтенсивного росту дозволяє фірмі залучати клієнтів, стурбованих станом навколишнього середовища.

Відповідно до первісної концепції «Sustainable Zoom-Zoom», анонсованої в 2007 році, компанія "Mazda" запропонувати гасло "задоволення від водіння" [4]. Компанія виділила три стратегічні напрями: люди, земля, суспільство.

"Керований рятуванням життя" - безпечне керування лежить в основі діяльності "Volvo Cars" та відповідної стратегії. Окрім цього компанія визначила серед пріоритетів співробітництво на місцевому рівні задля покращення власного "глобального бачення". Так побудова найбезпечніших автомобілів у світі недостатня для реалізації безпеки автомобілів "Volvo Cars", відтак компанія співпрацює зі шведською адміністрацією транспорту і була створена модель глобальної співпраці між виробниками автомобілів та транспортними органами [9].

Компанія "Tata" також намагається увійти до групи лідерів галузі автобудування, створила стратегічну групу управління (TSMG), що представляє собою стратегічний центр передового досвіду для групи компаній, тісно співпрацює з офісом голови та керівництвом компаній для розробки та підтримки реалізації бізнес-стратегії групи [6]. В межах стратегії "Turnaround 2.0" компанія намагається змінити співвідношення між виробництвом пасажирських та комерційних авто, адже традиційно більше 80 відсотків авто виготовлялися комерційного типу, а легкових - 10-15 відсотків обсягу. Крім

цього у відповідь на світові тенденції компанія намагається вийти також на ринок електромобілів, зокрема "Tata Nexon". Окрім цього, перспективним вважається "Nexon EV", який є першим в Індії електричним позашляховиком, виробництво якого розпочнеться в 2020 році.

Компанія також просуває електричний концептуальний автомобіль "Jaguar I-Pace", а стратегічне партнерство JLR з "Waymo" має прискорити прогрес в автономізації, застосування цифрових технологій.

Висновки та пропозиції.

На основі положень стратегій міжнародних автомобільних компаній можна сформулювати такі підсумки:

1. компанія "Tesla" не просто посилила конкуренцію, а стала драйвером ринка легкових автомобілів, ідей, інновацій;
2. практично всі компанії оновили стратегії за останні 5 років;
3. компанії продовжують займатися пошуком шляхів зменшення викидів CO по двигунам внутрішнього згоряння;
4. поступово компанії мають відмовитися і від гібридних двигунів з переходом на електрику;
4. перспективним елементом всіх стратегій компаній став поступовий перехід на виробництво електромобілів, а також запровадження інтелектуального управління під час руху без участі водія;
5. електромобілі отримують все нові удосконалені акумуляторні батареї, що дозволяє збільшити пробіг без підзарядки;
6. максимальне об'єднання гаджетів водія з системою автомобіля, INTERNET, зовнішніми інформаційними системами.

Література

1. AUDI (2020) available at: <https://www.audi.com/en/company/strategy.html> (accessed 03 May 2020)
2. BMW (2020), available at: https://www.bmw.ru/ru/topics/fascination-bmw/all-news/news_240316-1.html (accessed 03 May 2020)
3. Daimler (2020), available at: <https://www.daimler.com> (accessed 03 May 2020)
4. Mazda (2020), available at: <https://www.mazda.com/en/investors/policy/technology/> (accessed 03 May 2020)
5. Nissan (2020), available at: <https://www.nissan-global.com/EN/SUSTAINABILITY/> (accessed 03 May 2020)
6. TATA (2020), available at: <https://www.tata.com/business/auto> (accessed 03 May 2020)
7. PSA (2020), available at: <https://www.groupe-psa.com/en/newsroom/corporate-en/2020-groupe-psa-trace-route-ambitieuse/> (accessed 03 May 2020)
8. Volkswagen (2020), available at: <https://www.volkswagenag.com/en/sustainability/environment/strategy-together-2025.html> (accessed 03 May 2020)
9. Volvo (2020), available at: <https://www.volvo-group.com/en-en/about-us/strategy.html> (accessed 03 May 2020)

References

1. AUDI (2020) available at: <https://www.audi.com/en/company/strategy.html> (accessed 03 May 2020)
2. BMW (2020), available at: https://www.bmw.ru/ru/topics/fascination-bmw/all-news/news_240316-1.html (accessed 03 May 2020)
3. Daimler (2020), available at: <https://www.daimler.com> (accessed 03 May 2020)
4. Mazda (2020), available at: <https://www.mazda.com/en/investors/policy/technology/> (accessed 03 May 2020)
5. Nissan (2020), available at: <https://www.nissan-global.com/EN/SUSTAINABILITY/> (accessed 03 May 2020)
6. TATA (2020), available at: <https://www.tata.com/business/auto> (accessed 03 May 2020)
7. PSA (2020), available at: <https://www.groupe-psa.com/en/newsroom/corporate-en/2020-groupe-psa-trace-route-ambitieuse/> (accessed 03 May 2020)
8. Volkswagen (2020), available at: <https://www.volkswagen.com/en/sustainability/environment/strategy-together-2025.html> (accessed 03 May 2020)
9. Volvo (2020), available at: <https://www.volvogroup.com/en-en/about-us/strategy.html> (accessed 03 May 2020)

Abstract. *In the article considers the main trends in the car market. Environmental protection and consumer needs have led to increased demand for electric vehicles. The world's leading companies have changed their strategies. Most companies are moving to the production of electric cars for most classes of cars.*

Key words: *strategy, crisis, values, automotive, digital technologies, electric car*

Статья отправлена: 10.01.2020 г.
© Юрківський О.Й., Назаренко Т.П.

УДК 336.63

**THE OPTIMAL OPTION OF DISTRIBUTION OF SAVINGS TO THE
POPULATION OF UKRAINE****ОПТИМАЛЬНИЙ ВАРІАНТ РОЗПОДІЛУ ЗАОЩАДЖЕНЬ НАСЕЛЕННЯМ УКРАЇНИ****Ivanchenko N.O. / Іванченко Н.О.***s.e.s., as.prof. / к.е.н., доц.*

ORCID: 0000-0002-7289-3587

Podskrebko O.S. / Подскребко О.С.*s.e.s., as.prof. / к.е.н., доц.*

ORCID: 0000-0001-5282-4691

Borysenko Y.S. / Борисенко Ю.С.*student / студент**National Aviation University, Kyiv, Lubomira Huzora 1, 03058**Національний авіаційний університет, Київ, Любомира Гузора 1, 03058*

Анотація. У статті обґрунтовується необхідність впровадження другого та третього рівнів пенсійної системи в Україні. Оскільки населення пенсійного віку як в Україні, так і в світі – зовсім незахищене. Зазначено, що на сьогоднішній день солідарний рівень пенсійної системи є досить перевантаженим, оскільки другий рівень поки, що офіційно не функціонує, а третій рівень недержавного пенсійного страхування не набув популярності серед українців. Наголошено на необхідності швидкого реформування пенсійної системи, яке б дозволило людям похилого віку відчувати себе захищеними та впевненими у своєму майбутньому. Оскільки другий рівень поки, що не функціонує в роботі було запропоновано вкладати кошти у банки на гривневі депозити, що дозволить працівникам, які виходять на пенсію отримати додатковий дохід до державної пенсії. У статті наведено матрицю виграшу, за допомогою якої працівник може розрахувати: на який термін, яку суму та під який відсоток вкладати кошти.

Ключові слова: депозит, теорія ігор, матриця виграшу, відсоткова ставка.

Вступ. Гроші повинні працювати, так вважають усі аналітики світу. Але в Україні склалась наступна ситуація: люди перестали довіряти банкам, фінансовим установам та страховим компаніям. Фінансова криза та закриття приблизно 90 банків підвищив рівень недовіри клієнтів до банківської системи України. Довіра громадян до фінансових установ в Україні становить лише 20%, в той час як у Європі цей показник сягає 80%. Також немало важливим показником недовіри клієнтів є саме фінансова необізнаність громадян. Рівень доходів населення з кожним роком зменшується, а ціни на товари та послуги зростають.

На сьогоднішній день люди шукають куди вкласти гроші і отримати з цього максимальний прибуток.

Є декілька способів зробити так, щоб гроші почали працювати:

1. Вкласти гроші у депозит у національній або іноземній валютах.
2. Придбати нерухомість.
3. Купити дорогоцінні метали.
4. Вкласти кошти в акції, облігації та ін.

У статті розглянуто оптимальний спосіб збереження та примноження коштів, який буде корисний усім жителям України, який полягає у вкладанні грошей у депозити (в національній та іноземній валютах).

Мета та завдання. Метою даної статті є побудова доступної моделі, яку зможуть використовувати громадяни для розрахунку оптимального розподілу коштів на депозитних рахунках.

Виклад основного матеріалу. Кожен громадянин нашої країни за допомогою інструменту теорії ігор може прорахувати як вигідно вкласти гроші в депозит у національній валюті. А теорія ігор полягає в тому, щоб допомогти економістам зрозуміти та передбачити те, що буде діятися в економічному інтер'єрі (економічному контексті).

В економіці теорія ігор застосовується не тільки для моделювання задач організації промисловості, які стали вже класичними, але й взагалі практично до кожної задачі.

На сьогоднішній день одним із самих надійних інструментів для зберігання і примноження коштів залишаються депозити. Так склалось тому, що в Україні немає альтернативних джерел примноження коштів. Депозити можуть бути двох видів: у національній та іноземній валютах.

Але вкладення коштів у депозитні рахунки має певні ризики, тому для їх диверсифікації необхідно частину грошей вкласти в валютний депозит, а частину - в гривневий. Також для зменшення ризиків можна вкладати гроші в різні банки.

Перш ніж вкласти гроші в банк, необхідно досконало ознайомитись з історією банку, зрозуміти чи можна довіряти банку власні заощадження, дізнатись пропозиції банку щодо розміщення коштів.

Для аналізу банку не потрібно бути аналітиком, важливо знати лише два простих правила:

1. Завищена відсоткова ставка завжди є підставою для хвилювання.
2. Необхідно з обережністю ставитись до тих банків і організацій, які є частинами великих груп.

Основними перевагами розміщення коштів на депозитних рахунках є:

- висока дохідність;
- мінімальні затрати часу на оформлення депозиту.
- оформлення депозиту on-line.

Депозити до 200 тисяч гривень захищені. І у разі визнання банку банкрутом вкладникові потрібно звернутись до ФГВФО (фонд гарантування вкладів фізичних осіб) і кошти фонду будуть перераховані в інший банк, де клієнт зможе отримати свої кошти.

До недоліків депозитних рахунків відносяться:

- неможливість зняти кошти з рахунку до закінчення депозитного терміну;
- з доходу, отриманого від розміщення депозиту, необхідно сплатити податок у розмірі 18% - податок на доходи фізичних осіб та 1,5% військового збору.

- вклади, що перевищують 200 тис. грн, не підлягають захисту ФГВФО, тому у разі визнання банку банкрутом ваші гроші повернути буде неможливо.

- банк може пропонувати додаткові послуги, які спричинять збільшення витрат, або зменшення доходу від депозиту. Крім того, банк може пропонувати додаткові платіжні карти, страхові поліси та ін.

Проаналізувавши дані НБУ за останні два роки можна зробити висновки, що депозитний портфель фізичних осіб на 2018 рік в національній валюті збільшився на 22,9 млрд.грн або 9,8%. А депозитні вклади в іноземній валюті склали 129 млн. грн в екв. доларам США або 1,5%. Тенденція збільшення депозитів в національній валюті зберіглась і на 2019 рік, оскільки прибутковість вкладів в гривневий депозит істотно вищі за прибутковість депозитів в іноземній валюті, а відсоткова ставка по депозиту у гривні коливається в межах від 7% до 16%, в іноземній валюті – від 2% до 5%.

У 2019 році було вигідно тримати гроші у доларах, оскільки ставки довгий час будуть залишатись стабільними. Така ситуація склалась тому, що цей рік піковий по виплатам за боргами в Україні, також це був складний рік виборів, тому ймовірно підвищення облікової ставки ФРС та курс долару залишається на рівні приблизно 25 грн за долар США. Тому відсоток вкладів у доларах становив 40-50% від суми вкладів.

Зберігати гроші в євро в цьому році було не дуже вигідно, оскільки ставки занадто низькі. Хоча люди, які планують подорож до Європикладають гроші в євро валютний депозит. Такий депозит може складати 5 – 10% від вкладеної суми. Загальна сума інвестицій в іноземній валюті не повинна перевищувати 60%.

На сьогодні банки пропонують велику кількість депозитів. Кожен українець може відкрити депозит у будь якому відділенні банку, на будь яку суму та на зручний для нього термін. Найбільший прибуток приносить депозит з виплатою відсотків в кінці терміну та без можливості збільшити розмір депозиту чи зняти відсотки раніше вказаного терміну. Крім того, необхідно стежити за пропозиціями банку, для того щоб отримати найбільший дохід.

Розглянемо с статті теоретико – ігрову модель розміщення заощаджень на депозитному рахунку. В термінах теорії ігор, за умовою задачі можна виділити два учасника гри: родина N – гравець А, банківська установа – гравець В. Гравець А при розміщенні вкладу прагне до максимізації свого прибутку.

Згідно інструменту теорії ігор, ігри поділяються на класи за рівнем інформованості гравців. Виділяють ігри із повною інформованістю гравців та ігри із неповною інформованістю гравців (недовершеною інформацією) щодо різних параметрів гри. Гра, представлена у даній статті, відноситься до ігр з повною інформацією, оскільки гравцю А відома стратегія гравця В (відсоткова ставка відома). Тому дану гру не можна назвати антагоністичною.

Побудуємо матрицю виграшу гравця А (родина N), елементами якої будуть показники дохідності від вкладених коштів. Для цього необхідно розглянути чисті стратегії гравця А – це можливі способи розміщення 20 тис. грн по трьом вкладам, $(A_i - \text{чисті стратегії гравця А, } i=1; 16)$ (таблиця 1).

Тепер розглянемо чисті стратегії гравця В:

- V_1 – виплата % по кожному вкладу через 1 банківську устанovu (1 вклад – 8%, 2 вклад – 12%, 3 вклад – 9%).

- V_2 – виплата % по кожному вкладу через 2 банківську устанovu (1 вклад – 7%, 2 вклад – 13%, 3 вклад – 9%).

- V_3 - виплата % по кожному вкладу через 3 банківську устанovu (1 вклад –

10%, 2 вклад – 12%, 3 вклад – 3%).

- V_4 - виплата % по кожному вкладу через 4 банківську установу (1 вклад – 10%, 2 вклад – 10%, 3 вклад – 6%) (таблиця 2).

Таблиця 1

Можливі способи розміщення вкладу

Стратегія	I вид вкладу (3 тис.грн)		II вид вкладу (5 тис.грн)		III вид вкладу (6 тис.грн)		Всього вкладено коштів тис. грн
	Кільк. вкладів	Сума вкладених коштів	Кільк. вкладів	Сума вкладених коштів	Кільк. вкладів	Сума вкладених коштів	
A ₁	6	18 000	-	-	-	-	18 000
A ₂	5	15 000	1	5 000	-	-	20 000
A ₃	4	12 000	1	5 000	-	-	17 000
A ₄	4	12 000	-	-	1	6 000	18 000
A ₅	3	9 000	1	5 000	1	6 000	20 000
A ₆	2	6 000	2	10 000	-	-	16 000
A ₇	2	6 000	1	5 000	1	6 000	17 000
A ₈	2	6 000	-	-	2	12 000	18 000
A ₉	1	3 000	3	15 000	-	-	18 000
A ₁₀	1	3 000	2	10 000	1	6 000	19 000
A ₁₁	1	3 000	1	5 000	2	12 000	20 000
A ₁₂	-	-	4	20 000	-	-	20 000
A ₁₃	-	-	3	15 000	-	-	15 000
A ₁₄	-	-	2	10 000	1	6 000	16 000
A ₁₅	-	-	1	5 000	2	12 000	17 000
A ₁₆	-	-	-	-	3	18 000	18 000

Авторська розробка

Таблиця 2

Матриця стратегій гравця В

Стратегія	V_1	V_2	V_3	V_4
A ₁	$18*0,08=1,44$	$18*0,07=1,26$	$18*0,1=1,8$	$18*0,1=1,8$
A ₂	$15*0,08+5*0,12=$ $=1,2+0,6=1,8$	$15*0,07+5*0,13=$ $=1,05+0,65=1,7$	$15*0,1+5*0,12=$ $=1,5+0,6=2,1$	$15*0,1+5*0,1=$ $=1,5+0,5=2$
A ₃	$12*0,08+5*0,12=$ $=0,96+0,6=1,56$	$12*0,07+5*0,13=$ $=0,84+0,65=1,49$	$12*0,1+5*0,12=$ $=1,2+0,6=1,8$	$12*0,1+5*0,1=$ $=1,2+0,5=1,7$
A ₄	$12*0,08+6*0,09=$ $=0,96+0,54=1,5$	$12*0,07+6*0,09=$ $=0,84+0,54=1,38$	$12*0,1+6*0,03=$ $=1,2+0,18=1,38$	$12*0,1+6*0,06=$ $=1,2+0,36=1,56$
A ₅	$9*0,08+5*0,12+$ $+6*0,09=0,72+0,6+$ $+0,54=1,86$	$9*0,07+5*0,13+$ $+6*0,09=0,63+0,65+$ $+0,54=1,82$	$9*0,1+5*0,12+$ $+6*0,03=$ $=0,9+0,6+0,18=1,68$	$9*0,1+5*0,1+6*0,06=$ $=0,9+0,5+0,36=$ $=1,76$
A ₆	$6*0,08+10*0,12=$ $=0,48+1,2=1,68$	$6*0,07+10*0,13=$ $=0,42+1,3=1,72$	$6*0,1+10*0,12=$ $=0,6+1,2=1,8$	$6*0,1+10*0,1=$ $=0,6+1=1,6$

Продовження таблиці 2

A ₇	$6*0,08+5*0,12+6*0,09=0,48+0,6+0,54=1,62$	$6*0,07+5*0,13+6*0,09=0,42+0,65+0,54=1,61$	$6*0,1+5*0,12+6*0,03=0,6+0,6+0,18=1,38$	$6*0,1+5*0,1+6*0,06=0,6+0,5+0,36=1,46$
A ₈	$6*0,08+12*0,09=0,48+1,08=1,56$	$6*0,07+12*0,09=0,42+1,08=1,5$	$6*0,1+12*0,03=0,6+0,36=0,96$	$6*0,1+12*0,06=0,6+0,72=1,32$
A ₉	$3*0,08+15*0,12=0,24+1,8=2,04$	$3*0,07+15*0,13=0,21+1,95=2,16$	$3*0,1+15*0,12=0,3+1,8=2,1$	$3*0,1+15*0,1=0,3+1,5=1,8$
A ₁₀	$3*0,08+10*0,12+6*0,09=0,24+1,2+0,54=1,98$	$3*0,07+10*0,13+6*0,09=0,21+1,3+0,54=2,05$	$3*0,1+10*0,12+6*0,03=0,3+1,2+0,18=1,68$	$3*0,1+10*0,1+6*0,06=0,3+1+0,36=1,66$
A ₁₁	$3*0,08+5*0,12+12*0,09=0,24+0,6+1,08=1,92$	$3*0,07+5*0,13+12*0,09=0,21+0,65+1,08=1,94$	$3*0,1+5*0,12+12*0,03=0,3+0,6+0,36=1,26$	$3*0,1+5*0,1+12*0,06=0,3+0,5+0,72=1,52$
A ₁₂	$20*0,12=2,4$	$20*0,13=2,6$	$20*0,12=2,4$	$20*0,1=2$
A ₁₃	$15*0,12=1,8$	$15*0,13=1,95$	$15*0,12=1,8$	$15*0,1=1,5$
A ₁₄	$10*0,12+6*0,09=1,2+0,54=1,74$	$10*0,13+6*0,09=1,3+0,54=1,84$	$10*0,12+6*0,03=1,2+0,18=1,38$	$10*0,1+6*0,06=1+0,36=1,36$
A ₁₅	$5*0,12+12*0,09=0,6+1,08=1,68$	$5*0,13+12*0,09=0,65+1,08=1,73$	$5*0,12+12*0,03=0,6+0,36=0,96$	$5*0,1+12*0,06=0,5+0,72=1,22$
A ₁₆	$18*0,09=1,69$	$18*0,09=1,69$	$18*0,03=0,54$	$18*0,06=1,08$

Авторська розробка

Таким чином ми отримуємо всі необхідні дані для наочного відображення матриці виграшів гравця А (таблиця 3):

Таблиця 3

Матриця виграшів гравця А

	B ₁	B ₂	B ₃	B ₄
A ₁	1,44	1,26	1,8	1,8
A ₂	1,8	1,7	2,1	2
A ₃	1,56	1,49	1,8	1,7
A ₄	1,5	1,38	1,38	1,56
A ₅	1,86	1,82	1,68	1,76
A ₆	1,68	1,72	1,8	1,6
A ₇	1,62	1,61	1,38	1,46
A ₈	1,56	1,5	0,96	1,32
A ₉	2,04	2,16	2,1	1,8
A ₁₀	1,98	2,05	1,68	1,66
A ₁₁	1,92	1,94	1,26	1,52
A ₁₂	2,4	2,6	2,4	2
A ₁₃	1,8	1,95	1,8	1,5
A ₁₄	1,74	1,84	1,38	1,36
A ₁₅	1,68	1,73	0,96	1,22
A ₁₆	1,69	1,69	0,54	1,08

Авторська розробка

Використовуючи наведену інформацію і враховуючи додаткові умови розподілу коштів по депозитним вкладам, родина N може прийняти найбільш вигідне рішення. Найбільш вигідною (оптимальною) стратегією є $(A_{12}B_2)$: стратегія A_{12} означає, що родині необхідно вкласти кошти у 2 вид вкладу, тобто відкрити 4 депозити по 5 тис. грн. Стратегія B_2 означає, що родина буде вкладати гроші в другу банківську установу.

Висновки.

У статті була розглянута альтернатива для другого рівня пенсійної системи, тобто інвестування коштів у депозити. Депозит був і залишається популярним інструментом примноження коштів. При стабільній гривні вигідно відкривати депозити у національній валюті. Залежно від терміну та умов вкладу депозити у національній валюті мають високу прибутковість. На сьогоднішній день відсоткова ставка становить 10-16% річних.

Депозитні вклади в національній та іноземній валютах мають ряд переваг. Більший прибуток принесуть депозити в гривнях, оскільки на кінець 2019 року гривня закріпилась на рівні приблизно 25 грн за дол. США. Але депозити в іноземній валюті є більш стабільними. Оптимальний варіант розподілу інвестицій за депозитами: 40% депозит у національній валюті, 50% депозит у доларах США та 10% депозит у євро. Диверсифікація вкладів дозволяє оптимально розподілити та захистити себе від певних ризиків.

За допомогою інструментів теорії ігор було проведено аналіз та побудовано модель інвестування коштів у банки на депозити. За допомогою проведених розрахунків, кожен українець може розрахувати на можливий дохід від вкладення коштів на депозит, оскільки через настання світової кризи та через пандемію багато фінансових установ можуть припинити свою роботу.

Література:

1. А. Субботін. Ігор теорія // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. – К.: Парламентське видавництво, 2011. – 273с.
2. Дослідження операцій. Ч. 3. Ухвалення рішень і теорія ігор / М. Я. Бартіш, І. М. Дудзяний. – Львів: Видавничий центр Львівського національного університету ім. І.Франка, 2009. – 277 с.
3. Мак-Кинси Дж. Введение в теорию игр. – М. : ГИФМЛ, 1960. – 420 с.
4. Мулен Э. Теория игр с примерами из математической экономики. – М. : Мир, 1985. – 200 с.
5. Оуэн Г. Теория игр. – М. : Мир, 1971. – 232 с.
6. Теорія ігор / Бартіш М. Я., Роман Л. Л. – Львів: Видавничий центр ЛНУ, 2005. – 120 с.
7. Фон Нейман Дж., Моргенштерн Э. Теория игр и экономическое поведение. – М. : Наука, 1970. – 708 с.
8. Депозити для фізичних осіб 2019 – калькулятор, надійні банки, детальні умови [Електронний ресурс] .– режим доступу: <https://finsee.com/>

References:

1. A. Subbotin. (2011). Igor teoriya [Politychna encyklopediya]. 273 P.
2. M. Ya. Bartish, I. M. Dudzyanyj. (2009) Doslidzhennya operacij. Uxvalennya rishen i teoriya igor. [Vydavnychyj centr Lvivskogo nacionalnogo universytetu im. I.Franka] 277 P.
3. Mak-Kynsy Dzh. (1960) Vvedenye v teoryyu ygr. [GYFML]. 420 P.
4. Mullen Э. (1985) Teoryya ygr s prymeramy yz matematycheskoj ekonomyky. [Myr]. 200 P.
5. Ouen G. Teoryya ygr. (1971). [Myr], 232 P.
6. Bartish M. Ya., Roman L. L. Teoriya igor. (2005). [Vydavnychyj centr LNU]. 120 P.
7. Fon Nejman Dzh., Morgenshtern E. (1970). Teoryya ygr y ekonomycheskoe povedenye. [Nauka]. 708 P.
8. Depozyty dlya fizychnykh osib 2019 – kalkulyator, nadijni banky, detalni umovy - rezhyhm dostupy: <https://finsee.com/>

Abstract. *The article argues the need to introduce the second and third levels of the pension system in Ukraine. Because the population of retirement age both in Ukraine and in the world is completely unprotected. To date, the solidarity level of the pension system is quite overloaded, as the second level is not yet officially operational, and the third level of private pension insurance has not gained popularity among Ukrainians. As the second level is still not functioning, it was proposed to invest in banks for hryvnia deposits. This will allow retired employees to receive additional income to the state pension. The article provides a matrix of winnings, with which the employee can calculate: for what period, what amount and at what percentage to invest.*

Introduction. *Due to the global crisis, many Ukrainians have lost trust in banking institutions. Today, people are looking for where to invest money and get the most out of it. People invest in deposits, private pension funds, stocks, bonds, securities and more.*

Main part. *Every citizen of our country with the help of the tool of game theory can calculate how profitable it is to invest money in a deposit in the national currency. And game theory is to help economists understand and predict what will happen in the economic interior (economic context).*

In economics, game theory is used not only to model the problems of industrial organization, which have become classic, but in general for almost every problem.

To date, one of the most reliable tools for storing and increasing funds are deposits.

The game-theoretic model of placing savings on a deposit account was considered. The model is based on the author's own development.

Conclusion. *Investing in deposits is a good alternative to the second tier of the pension system. Deposit has been and remains a popular tool for raising funds. To date, it is very difficult to make a forecast that will satisfy us. Because of the onset of the global crisis and the pandemic, many financial institutions may cease operations. Foreign exchange rates fluctuate constantly, which also leads to an unstable situation in the country.*

Key words: *deposit, game theory, payoff matrix, interest rate.*

Статья отправлена: 2.06.2020 г.

© Иванченко Н.А., Подскребко А.С., Борисенко Ю.С.

PLANNING AND ORGANIZATION OF PRODUCTION ACTIVITIES IN THE SYSTEM "SAVING PRODUCTION"

ПЛАНУВАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ «ОЩАДЛИВОГО ВИРОБНИЦТВА»

Shvets' F.D. / Швець Ф.Д.

National University of Water Management and Environmental Sciences
Національний університет водного господарства та природокористування

Анотація. У статті досліджується практика використання концепції «ощадливого виробництва», яка дозволяє шляхом постійного удосконалення планування та організації діяльності підприємства істотно підвищувати продуктивність праці і зменшувати втрати, що особливо актуально в несприятливих динамічних умовах зовнішнього середовища. Зроблена спроба провести аналіз світового досвіду, виявити та описати кращі практики планування та організації підприємств та можливість їх адаптації в надскладних економічних, політичних та соціальних умовах в Україні

Ключові слова: Ощадливе виробництво, планування та організація, ощадливі технології, лін, оптимізація процесів, конкурентоспроможність

Вступ

Останніми десятиліттями у багатьох країнах світу активно досліджується концепція «ощадливого виробництва», основоположниками якої є японські підприємства. Інтерес до японських методів управління зумовлений тим, що підприємства Японії за досить короткий час завоювали конкурентні позиції в світі з виробництва та збуту найрізноманітнішої продукції: від складних інноваційних виробів до простих виробів побутового призначення.

Переважна більшість результатів наукових досліджень провідних вчених зазначеного напрямку свідчить, що повністю усунути втрати в процесі виробництва та управління компанією неможливо. При цьому існує велика кількість концепцій, застосування яких дає змогу мінімізувати втрати та виробничі відходи, витрати ресурсів та часу. Однією з них є система ощадливого виробництва, її планування та організація.

Розвитку концепції ощадливого виробництва присвячено фундаментальні праці Дж.К. Лайкера, Дж.П. Вумека, Д.Т. Джонса, М.Л. Джорджа, М. Імаї, М. Вейдера, Т. Оно та інших науковців.

1. Сучасне розуміння концепції ощадливого виробництва

Ощадливе виробництво (англ. "lean production" або "lean manufacturing") – це концепція, яка ґрунтується на прагненні підприємства ліквідувати всі види втрат за допомогою залучення в процес управління кожного працівника та максимальної орієнтації на споживача, що передбачає виробництво такої кількості продукції, якої вимагає ринок. Її розробив Taiichi Ohno ще у 1950-х роках на японському підприємстві Toyota Motor Corporation [1].

Теорія ощадливого виробництва дає змогу на практиці покращити діяльність підприємств через конкретне планування та організацію, що дає змогу зосередити свої зусилля на усуненні всіх втрат та деяких або всіх надмірних витрат.

Метою дослідження є обґрунтування доцільності впровадження у діяльність вітчизняних виробничих підприємств планування та організації як

складових концепції ощадливого виробництва з метою підвищення їхньої конкурентоспроможності.

Ощадливе виробництво (Lean production) – це система планування, організації і управління розробкою продукції, виробництвом, взаємовідношеннями з постачальниками і споживачами, коли продукція виготовляється в точній відповідності до запитів споживачів і з меншими втратами у порівнянні з масовим виробництвом великими партіями.

Ощадливе виробництво, як і інші системи концепції постійного вдосконалення – “5S”, “ТОМ” (загальна система управління якістю), “ЛІТ” (точно вчасно), цикл “PDCA” (плануй - роби - перевіряй - впливай), “SDCA” (стандартизууй - роби - перевіряй - впливай), “Шість сигм”, “Канбан”, “Гуртки контролю якості” та інші – спрямоване на зменшення затрат, всіх видів втрат і збільшення якості продукції [2].

Найбільш поширеними цільовими орієнтирами ощадливого виробництва є скорочення трудовитрат, постійне вдосконалення, ліквідація втрат та мінімізація витрат, зменшення термінів розроблення та створення нової продукції, скорочення виробничих та складських площ, гарантія постачання продукції замовнику, максимальна якість за мінімальної вартості. Проте аналіз цього питання дав змогу зробити висновок, що всі дослідники тією чи іншою мірою торкаються аспектів планування та організації діяльності підприємства, що є основою побудови успішного його функціонування.

2. Переваги планування та організації за концепцією ощадливого виробництва

Скорочення термінів розроблення нової продукції є складовою гнучкості та швидкого реагування на потреби споживачів. Крім того, дослідники оминули увагою таку важливу мету, як планування запасів сировини, матеріалів, напівфабрикатів, залишків готової продукції на складах, дебіторської заборгованості. Планування та організація функціонування підприємства за концепцією ощадливого виробництва є метою, рівноцінною зростанню конкурентоспроможності, оскільки, прагнучи підвищити ефективність роботи в короткостроковій перспективі, підприємство може нехтувати підвищенням свого потенціалу та втратить конкурентні позиції в довгостроковій перспективі.

Впровадити систему “Ощадливе виробництво” можна завдяки плануванню діяльності таким чином, щоб значно скоротити або навіть видалити всі процеси, що не приносять цінності. До таких належать процеси транспортування, зберігання, очікування, контролю, а також дефекти, зайві рухи, переміщення та інші. Усунення цих процесів з виробництва є достатньо складною справою. Але, якщо забезпечити зменшення частки цих процесів в організації виробництва, можна значно зменшити витрати на виробництво і тим самим – собівартість виробленої продукції без втрати її якості.

За даними досліджень, впровадження цих підходів дозволяє скоротити в середньому: тривалість виробничого циклу – на 50%, обсяги незавершеного виробництва – на 60%, кількість випадків переробки продукції – на 70%, необхідні площі – на 30%, необхідний для переналадки обладнання час – на 65% [3]. Видатки на забезпечення якості повністю виключити не є можливим і

доцільним, але вони можуть бути приведені до оптимального рівня.

Необхідно зазначити, що на сьогоднішній день ощадливе виробництво застосовують майже 100% японських компаній, 72% компаній США, у Великобританії – 56%, в Бразилії – 55%, в Мексиці – 42%, в той час як в Україні впровадження окремих елементів ощадливого виробництва займаються тільки одиничні компанії. Для підприємств України, що постійно працюють в умовах криз: економічних, політичних, енергетичних і т. ін. перехід до концепції ощадливого виробництва є неминучим, щоправда – кожне із них до бажаної мети буде рухатись своїм шляхом. Чим швидше і більше працівників підтримають таку концепцію, тим успішнішим буде перехід підприємства на принципово новий рівень розвитку.

3. Українські реалії впровадження в діяльність виробничих підприємств елементів ощадливого виробництва

Вагомою проблемою впровадження системи ощадливого виробництва на українських виробництвах є організаційно-психологічний бар'єр у свідомості людей. Поняття “економність” лише почало “вкорінюватися” у наше особисте і суспільне життя. Плануванням та організацією витрат і забезпеченням їх відповідності до обсягу виготовленої продукції та організаційно-технічним умовам виробництва слід займатися системно, постійно і цілеспрямовано. Система “Ощадливе виробництво” є саме тим інструментом, з використанням якого можна значно зменшити витрати і суттєво скоротити втрати на українських підприємствах.

Ідеологія ощадливого виробництва передбачає, що людина, яка приходить на підприємство, повинна робити те, що необхідно на даний момент, бути високо кваліфікованим фахівцем із достатнім рівнем мобільності та комунікабельності: сьогодні працювати на одному робочому місці, завтра на іншому і т.д. В Україні багато людей до цього часу живуть стереотипами, що якщо вони мають певну спеціальність, то не повинні займатися більше нічим іншим, не мають далі займатись самоосвітою, перебудовуватися, починати з себе.

Висновки

Проаналізувавши ситуацію, що склалася на Україні, можна сказати, що зараз вже з'явилися реальні можливості для застосування концепції ощадливого виробництва, її складових елементів – планування та організації, хоча вони досить обмежені. За нестабільного рівня економіки нашої країни поетапне впровадження складових даної концепції в діяльність вітчизняних промислових підприємств може суттєво покращити їх фінансовий стан, посприяти у вирішенні проблеми низької рентабельності виробництва, зменшити обсяг необґрунтованих та нераціональних витрат, покращити якість виготовлення продукції, підвищити продуктивність праці, мотивацію робітників, налагодити зв'язки з постачальниками та покупцями.

Література:

1. Тайті О. Виробнича система Тойоти: йдучи від масового виробництва. Москва : ІКСІ, 2012. 260 с.

2. Бондаренко С.С. Аналіз інструментарію концепції постійного удосконалення / С. С. Бондаренко // Економіка. Менеджмент. Підприємництво: Збірник наукових праць. – 2008. - № 20. - С. 23-28.

3. Лисицин В.Д. Роль “ощадливого виробництва” в діяльності підприємства / В.Д. Лисицин, О. І. Лисенко, Ю. С. Вовк // Вісник НТУУ “КПІ” – 2009. - №1. – С. 39-61.

***Abstract.** The article examines the practice of using the concept of "lean production", which allows by constantly improving the planning and organization of the enterprise to significantly increase productivity and reduce losses, which is especially true in adverse dynamic environmental conditions. An attempt is made to analyze the world experience, identify and describe the best practices of planning and organization of enterprises and the possibility of their adaptation in the complex economic, political and social conditions in Ukraine.*

***Key words:** Economical production, planning and organization, economical technologies, lin, process optimization, competitiveness*

УДК 65.012.32

**THEORETICAL ASPECTS OF THE ORGANIZATIONS
EFFECTIVE MANAGEMENT
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЄЮ**

Kyrychenko V.V. / Кириченко В.В.*s.f.-m.s., as.prof. / к.ф.-м.н., доц.*

ORCID: 0000-0002-2387-2261

*National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute",
Kyiv, Prosp. Peremohy, 37, 03056**Національний технічний університет України**"Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського",**Київ, пр. Перемоги, 37, 03056***Lesina Ye.V. / Лесіна Є.В.***s.f.-m.s., as.prof. / к.ф.-м.н., доц.*

ORCID: 0000-0002-9803-6727

*Donetsk National Technical University, Pokrovsk, Shybankova Square, 2, 85300**Донецький національний технічний університет,**Покровськ, пл. Шибанкова, 2, 85300*

Анотація. У роботі визначаються ключові складові, від яких залежить прийняття ефективних рішень. Розкрито роль використання інформаційно-аналітичної системи для підтримки прийняття таких рішень. У більшості випадків дані, що здатні стати джерелом інформації для бізнес-аналітики, можна знайти в OLTP-системах. У статті розглядаються особливості використання таких систем для бізнес-аналітики. Показано, що вони не оптимізовані для отримання узагальненої інформації, яка зазвичай застосовується в бізнес-аналітиці. Це призводить до необхідності використання вітрини даних.

Ключевые слова: ефективне рішення, OLTP-система, ключові показники ефективності, бізнес-аналітика, інформаційно-аналітичні системи для підтримки прийняття рішень, вітрини даних.

Вступ. У житті нам постійно доводиться робити вибір і приймати рішення. Прийняті рішення можуть як незначно вплинути на життя, так і привести до серйозних наслідків. Таким чином, ключ до успіху в житті полягає в прийнятті ефективних рішень.

Прийняття ефективних рішень в роботі організації так само важливо, як і в житті. На підприємстві щодня доводиться приймати безліч рішень, що визначають напрямок і ефективність роботи організації [1, 2]. Рішення можуть бути виробничі, маркетингові, кадрові, стосуватися цін, продажу та знижок. І тут також ключ до успіху організації - прийняття вірних рішень. Тому прийняття рішень в організації має бути ефективним.

Фактори прийняття ефективних рішень. Організація, що надає необхідні товари або послуги у потрібний час у потрібному місці за розумною ціною і забезпечує при цьому відповідну підтримку споживачів, буде успішною [3, 4]. Це природньо і очевидно. Не настільки очевидно інше - як саме підприємство повинно забезпечити необхідність, доречність, правильність і якість того, що воно виготовляє або надає. Вихід, як з'ясувалося, полягає в тому, щоб приймати ефективні рішення на всіх рівнях підприємства. Ефективне рішення своєчасно підводить підприємство до його цілей [5].

Наскільки ефективним буде те чи інше прийняте рішення? Для відповіді на питання визначимо ключові складові, необхідні для прийняття ефективних рішень: повинен бути заданий набір цілей, над якими ведеться робота; повинна існувати система заходів, що дозволяє визначити, чи веде обраний курс до цих цілей або ж видаляє нас від них; інформація, заснована на цих заходах, повинна своєчасно надходити особі, яка відповідає за прийняття рішень.

Ця інформація служить як основою для прийняття початкового рішення, так і відповідною реакцією, яка демонструє результати прийняття рішення.

Перший крок в ефективному прийнятті рішення - визначення конкретних, вимірних цілей. Після того як цілі встановлені, необхідно надати керівникам, відповідальним за прийняття рішень, точну і корисну інформацію. Ця інформація повинна бути як основою для прийняття рішення, так і у відповідь реакцією щодо ефективності такого рішення. При цьому дуже важливим чинником є своєчасність надходження базової і зворотної інформації. Виникає питання: як саме в організації здійснити процес отримання та розподілу цієї інформації? Відповідь - впровадження та використання інформаційно-аналітичної системи для підтримки прийняття рішень. Основна мета такої системи - надання точної, корисної інформації від-повідним особам, відповідальним за прийняття рішень, в необхідних тимчасових рамках для підтримки ефективності прийняття рішень.

Особливості використання OLTP-систем. Бізнес-аналітика досить важлива для ефективного прийняття рішень в організації. Для того щоб організація могла функціонувати, потрібно вести облік її бізнес-транзакцій. Зберігання даних транзакцій і управління цими даними за допомогою комп'ютера ми будемо називати оперативною обробкою транзакцій або OLTP-обробкою.

Системи оперативної обробки транзакцій (Online Transaction Processing, OLTP) служать для зберігання даних про виконуваних бізнес-транзакції і покликані підтримувати повсякденну діяльність організації. В сумі транзакції, збережені за допомогою OLTP-систем, складають історію організації. Дані транзакцій містять «сирі» (необроблені) числа, необхідні для обчислення заходів. Таким чином, це і є дані, призначені для ведення бізнес-аналітики.

Розглянемо проблеми використання даних транзакцій в бізнес-аналітиці. OLTP-системи – це сховища, в яких зберігаються дані, необхідні для обчислення заходів і ведення бізнес-аналітики. Однак при спробі вибірки цих даних з OLTP-систем виникають проблеми. Розглянемо деякі з них.

Узагальнення даних. Спроектвані належним чином OLTP-системи розраховані на ефективну обробку та зберігання даних транзакцій. При цьому дані розбиваються на невеликі блоки відповідно до правил нормалізації баз даних, що дозволяє OLTP-системі обробляти велику кількість транзакцій одночасно таким чином, щоб вони не заважали одне одному. Для зберігання інформації такого роду найкращим чином підходять реляційні бази даних.

Однак заходи, які використовуються в бізнес-аналітиці, розраховуються не для одиночної транзакції, а для опису загального результату певної кількості транзакцій за певний період часу. Аналітичні заходи часто обчислюються

узагальненням даних сотень, тисяч і навіть мільйонів окремих транзакцій. Створення системи, що ефективно оброблює подібні агрегати, вимагає абсолютно іншого підходу до оптимізації.

В силу особливостей проектування OLTP-системи зазвичай не дуже добре підходять для великомасштабного агрегування - вони просто не призначені для цього. Щоб змусити агрегування працювати ефективно, нам слід звернутися до альтернативних методів оптимізації зберігання даних.

Втручання в бізнес-операції. OLTP-системи використовуються організаціями для підтримки їх повсякденної діяльності. У багатьох випадках діяльність організації залежить від продуктивності цих систем. Якщо система обробки замовлень або система управління зв'язками з клієнтами надмірно завантажена, то робота організації може зупинитися.

Ми вже обговорили той факт, що OLTP-системи не підходять для агрегування, необхідного в бізнес-аналітиці. Як-що OLTP-системи використовувати для обчислення агрегатів, то це призведе до завантаження великої частки обчислювальних потужностей та забере чимало часу. Можливо також, що в ході обчислення агрегату буде заблоковано велике число записів, що зробить їх участь в транзакції неможливим. Це може серйозно вплинути на ефективність обробки транзакцій.

Іншими словами, використання OLTP-системи для обчислення аналітичних агрегатів може призвести до перевантаження системи. Це, в свою чергу, може завдати шкоди повсякденній діяльності організації.

Архівування. Оскільки OLTP-системи призначені для вирішення повсякденних завдань, вони не дуже пристосовані для довготривалого зберігання даних. Дані можуть зберігатися протягом року, після чого в ході закриття звітної періоду вони можуть бути видалені з бази або заархівовані в новому форматі, в текстовому файлі або в резервному файлі бази даних. У будь-якому випадку доступ до цих даних стає справою досить складною.

Архівування дозволяє OLTP-системі гарантувати ефективність роботи. Якщо таблиця транзакцій містить занадто багато записів, OLTP-система може «зав'язнути» - її робота сповільниться. Архівування до-зволяє OLTP-системі підтримувати прийнятну продуктивність.

Через архівування ускладнюється ведення бізнес-аналітики. Для оцінки тенденцій за допомогою заходів може знадобитися порівняти показники минулого року з нинішніми. Також може знадобитися порівняти показники за кілька років. Це важко зробити, якщо дані за минулі роки перенесені в архів або видалені.

Різні системи. Для підтримки різних аспектів своєї щоденної діяльності організації зазвичай використовують різні OLTP-системи. Одна система призначена для обробки замовлень, інша - для ведення бухгалтерського обліку, третя - для обслуговування потреб виробництва, четверта - для управління персоналом. Навіть перехід до систем планування ресурсів підприємства (Enterprise Resource Planning, ERP) навряд чи зможе привести до об'єднання в єдиному сховищі всіх даних транзакцій в організації.

Крім необхідності забезпечити взаємодію цих систем, виникає ще одна

проблема. Всі ці системи використовують власні схеми перерахування товарів, коди та календарі. Один і той же товар може проходити під одним кодом в системі управління виробництвом і під іншим кодом у системі обробки замовлень. Система управління фондом заробітної плати може використовувати двотижневі періоди виплат, а бухгалтерська система спиратися на фіскальні місяці. При об'єднанні даних з різних джерел нам буде потрібно знайти якийсь спільний знаменник.

Висновки. Підводячи підсумки, можна сказати, що ефективно прийняття рішень важливе на всіх рівнях організації. Одним з факторів ефективного прийняття рішень є своєчасне надходження базової і поворотної інформації. Це можна здійснити за допомогою впровадження та використання інформаційно-аналітичної системи для підтримки прийняття рішень. Таким чином, інформаційна система – це засоби, які до-помагають компаніям вивчати і розуміти свій бізнес.

Однак при використанні OLTP-систем в якості основи для реалізації BI-функцій, організація може зіткнутися з цілим рядом проблем. Тому необхідно зробити наступне: взяти дані, що зберігаються в цих OLTP-системах, і перемістити їх в окреме сховище, яке згодом може стати джерелом даних для обчислення значень різних заходів. Таким чином, щоб дані могли використовуватися для вирішення BI-завдань, їх потрібно зберігати десь поза OLTP-системою. Подібна схема зберігання даних зазвичай називається вітриною даних.

Література:

1. Васильева И.С. Эффективные методы и модели принятия решений [Электронный ресурс] / Экономика и менеджмент инновационных технологий. – 2014. – Режим доступа: <http://ekonomika.snauka.ru/2014/03/4250>.
2. Методы принятия управленческих решений: учебное пособие /Л.А. Трофимова, В.В. Трофимов. – СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 2012 – 101 с.
3. Методика вибору варіанта управлінського рішення за сукупністю кількісних та якісних показників / А.І. Бобунов, О.М. Перегуда, А.В. Родіонов // Інформаційні системи. – 2016. Вип. 13. С. 96–101.
4. Особливості обґрунтування управлінського рішення на основі критерію ефективності / Макаренко М., Сапельнікова Н., Оніщенко В. // Менеджер. – 2017. № 4. С. 86–95.
5. Кириченко В.В., Хом'як Т.В. Фактори прийняття ефективних рішень при плануванні стратегії розвитку підприємства // Менеджер. 2011. № 4(58). С. 57–61.

References:

1. Vasileva I.S. Effective decision-making methods and models [Electronic resource] / Economics and management of innovative technologies. – 2014. – Electronic resource: <http://ekonomika.snauka.ru/2014/03/4250>.
2. Management Decision Making Methods: tutorial /L.A. Trofimova, V.V. Trofimov. – SPb.: Publishing SPbGUEF, 2012 – 101 p.
3. Method of choosing variant of management decision taking into account the set of

quantitative and qualitative criteria / A.I. Bobunov, O.M. Pereguda, A.V. Rodionov // Information Systems. – 2016. Vol. 13. – P. 96–101.

4. Features of substantiation of the administrative decision on the basis of criterion of efficiency / Makarenko M., Sapelnikova N., Onishenko V. // Manager. – 2017. N 4. C. 86–95.

5. Kyrychenko V.V., Homyak T.V. Factors for making effective decisions when planning an enterprise development strategy // Manager. – 2011. N 4(58). C. 57–61.

Abstract. *This paper identifies the key components on which effective decisions depend. The role of using the information-analytical system to support the decision - making is disclosed. Effective decision-making depends on specific goals, specific measures that serve to evaluate the degree of advancement to those goals, and back-ground and feedback based on these activities. Specific measures plus basic and feedback is business analytics that can be used to make effective decisions. In most cases, data that can become a source of information for business intelligence can be found on OLTP systems. The features of using such systems for business analytics are considered in the article. It is shown that they are not optimized for generic information, usually used in business analytics. Which leads to the need to use a data mart.*

Key words: *effective decision, OLTP-system, key performance indicators, business analytics, information-analytic system for decision support, data marts.*

УДК 339.138:004.738.5

**VIDEO CONTENT AS A NECESSARY COMPONENT OF MODERN
DIGITAL MARKETING STRATEGY****ВІДЕОКОНТЕНТ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА СТРАТЕГІЇ СУЧАСНОГО
ЦИФРОВОГО МАРКЕТИНГУ****Alaverdian L.M. /Алавердян Л.М.***c.ec.s., as.prof. / к.ек.н., доц.*

ORCID: 0000-0001-9730-1704

Romanenko O.V. / Romanenko O.V.*c.ec.s., as.prof. / к.ек.н., доц.*

ORCID: 0000-0001-5684-6791

Ogorodnik I.V. / Ogorodnik I.V.*c.t.s., as.prof. / к.т.н., доц.*

ORCID: 0000-0002-5990-8502

*Kyiv National University of Construction and Architecture, Kyiv, ave. Air Fleet, 31, 03037**Київський національний університет будівництва та архітектури,**просп. Повітрофлотський, 31, 03037*

Анотація. У статті показано значення відеоконтенту в сучасних маркетингових стратегіях бізнесу та визначено нові тенденції у цифровому маркетингу, зазначені можливі результати включення відеоконтенту в маркетингові стратегії бізнесу, показана залежність залученості аудиторії від тривалості відеоконтенту та надані результати експерименту із опитування студентської молоді щодо ефективності отримання та сприйняття ними інформації з різних джерел.

Ключові слова: відеоконтент, відео, цифровий маркетинг, маркетингові стратегії, соціальні медіа, відеореклама.

Вступ.

Включення відео маркетингу у власні маркетингові стратегії підприємств малого та середнього бізнесу є актуальним і обов'язковим завданням сучасних підприємців, які планують досягти успіхів не тільки у найближчому майбутньому, але й далекій перспективі. Таке припущення було зроблено нами оскільки цілком вірогідним є той факт, що відеоконтент до 2021 року захопить 82% інтернет-трафіку [1]. Тобто з часом люди будуть витратити більше щоденних хвилин на перегляд відео, а основною задачею рекламодавців стане в найближчій перспективі інвестування в інтернет-відеорекламу, щоб сприяти залученню потенційних клієнтів.

Популярність соціальних медіа, підйом «історій» та спостереження за тим, як люди споживають медіа сприяють тому, що сучасні бренди використовують відеоконтент як частину своїх цифрових маркетингових стратегій. Звичайно, це чудово для тих, хто виробляє відео, але в той же час є сигналом про те, що незабаром конкуренція посилиться в цій галузі так само, як розширене використання електронної пошти в якості маркетингового каналу на сьогодні ускладнює сприймання реклами як корисної для клієнтів через її бачення в переповнених скриньках.

Основний текст

Цілком ймовірно, що через насиченість галузі зазначеними

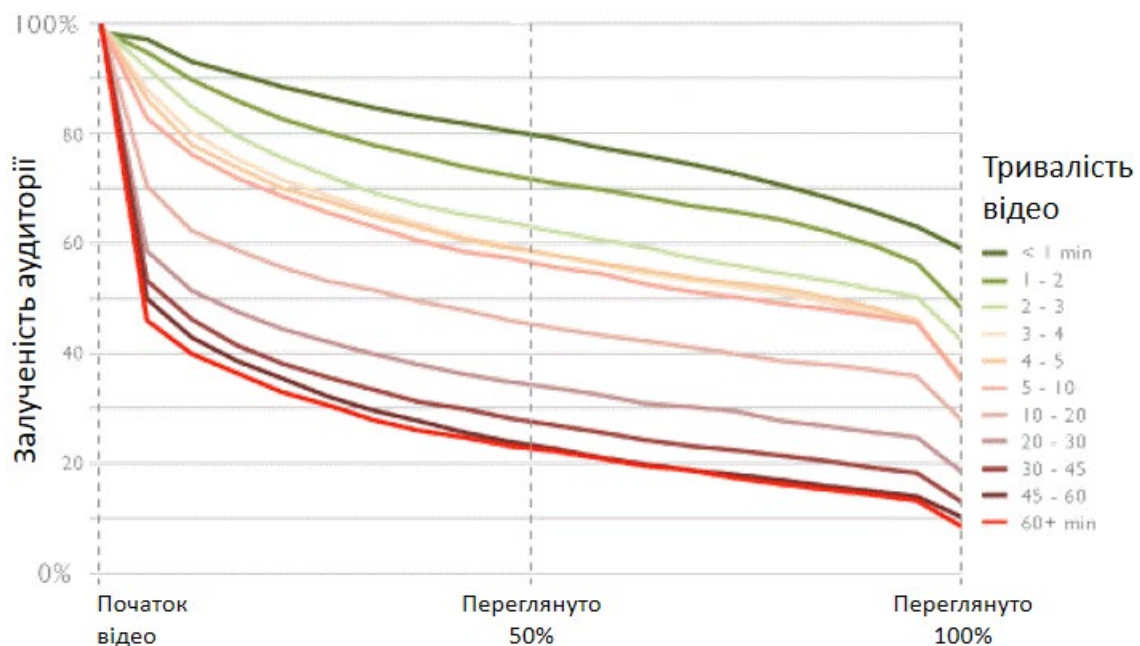

маркетинговими інструментами маркетологи намагаються залучатись до відео задля випередження конкурентів. І ті, хто першим в потрібний час опробує новий вдалий тип відео, забезпечивши використання найновіших методик і зосередить увагу на потрібних ділянках допоможуть розвивати бізнес далі і збільшувати обсяги продажів від створеного відеоконтенту.

З цією метою в нашій роботі ми розглянули деякі нові тенденції відео маркетингу, за допомогою яких бізнесу стає можливим повідомити про свої стратегії цифрового маркетингу. По-перше, відео повинно бути персоналізоване, оскільки персоналізація в рамках маркетингу дозволяє вибудовувати стосунки зі своєю аудиторією, надаючи їм досвід, пристосований до них. Так, 60% маркетологів вважають персоналізацію ключовою стратегією підвищення якості їхніх клієнтів [2] і допомагає бізнесу виділитися з натовпу, даючи споживачам привід купувати, враховуючи їх вимоги та вирішуючи їх проблеми. Отже, використання та аналіз відгуків від відеоконтенту може гарантувати бізнесу, що він орієнтується на потрібну аудиторію за умови що повідомлення мають бути правильними і своєчасними. В результаті можна досягти збільшення взаємодії та конверсії, а також в разі необхідності підвищити ефективність рекламного матеріалу.

Із зазначеного виходить, що в маркетингових стратегіях велике значення мають дані, які допомагають забезпечити фокус: сегментацію аудиторії та персоналізацію.

Науково доведено, що проміжок уваги людини з часом скорочується тому багато маркетологів повертаються до короткоформатних відео, адже їх легко «споживати», особливо через соціальні медіа. Так, відео тривалістю до 1 хвилини до кінця дивляться майже 60% глядачів, у той час як 60-хвилинне відео - менше 10% (рис. 1).

Рис. 1. Залученість аудиторії в залежності від тривалості відеоконтенту

Джерело: [3]

Відносно новими для споживача є трансляція 360-градусних відеороликів. Вони досить швидко набирають популярності через набуття споживачем інтерактивного досвіду. Саме 360-градусні зйомки дозволяють зануритися у віртуальну реальність, автоматично збільшуючи час перегляду та збереження уваги клієнтів, коли вони орієнтуються у світі VR, тим самим розвиваючи поінформованість про бренд та зацікавленість ним.

Враховуючи той факт, що відео є потужним типом контенту, коли йдеться про заохочення певної поведінки у вірно обраній цільовій аудиторії, маркетологи мають розглядати його як необхідний інструмент на різних етапах побудови та активізації маркетингової воронки на різних каналах. Це допомагає зробити подорож клієнта більш плавною та короткою, адже на сьогодні, як показав експеримент із опитування студентської молоді, 70% вважають за краще дізнаватися про компанію через відео, а не текст.

Заключення та висновки

Таким чином, відео може слугувати цікавим та надзвичайно привабливим способом вирішення проблем, забезпечуючи підтримку клієнтів та допомагаючи викликати зміни поведінки у споживачів та досягнення їх цілей, автоматично посилюючи маркетингові воронки брендів. Саме тому справжньою задачею зараз для маркетологів є намагання інтегрувати відео у кожну стадію воронки, щоб вона працювала більше та проаналізувати результати такої інтеграції за допомогою відповідних показників.

Підсумовуючи вищенаведене, можна зробити висновок про те, що на сьогодні відеоконтент дозволяє споживачам швидко та легко засвоювати інформацію через велику кількість каналів, а бізнесу налагоджувати зв'язки, роблячи їх обов'язковими для власної стратегії цифрового маркетингу. Однак для соціальних мереж простого створення короткого відео буде недостатньо, адже його слід використати в маркетинговій послідовності, найновішому форматі, застосовуючи розкриті в статті результати досліджень, щоб залишатися конкурентоспроможними в своєму сегменті тривалий час. Для цього маркетологам слід в першу чергу ставити чіткі цілі, з розумінням того, що саме необхідно досягти компанії, використовуючи відео маркетинг. Це може бути як збільшення бази передплатників, так і збільшення продажів через відео на YouTube або інших соціальних мереж, конвертація глядачів в покупців тощо. І залежно від цілей змінювати стратегію.

По-друге, створювати цінний відеоконтент, який буде цікавим і змусить користувачів стежити за каналом. Використовувати сторітеллінг, який останнім часом показав себе як дієвий спосіб зацікавити глядача, оскільки повинен привертати його увагу та утримувати до закінчення ролика. В результаті досягається збільшення можливості створення емоційного зв'язку з аудиторією та її заохочення до участі в житті компанії.

По-третє, відеоконтент слід створювати таким, що підходить для мобільних пристроїв та включати його в e-mail лист задля збільшення кількості кліків. А також брати до уваги те, що ті компанії, які створюють контент в колаборації з успішними відео-блогерами, отримують більше переглядів, адже аудиторія блогера автоматично стає і аудиторією компанії, а цього можна

досягнути лише в результаті співпраці.

Література:

1. Видео маркетинг: 6 невероятно простых стратегий интернет-маркетинг 16 ноября 2018 [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://www.byyd.me/ru/blog/2018/11/6-strategij-video-marketing/>
2. “Video marketing trends 2020“, Smartinsights, [Online], available at: <https://www.smartinsights.com/digital-marketing-platforms/video-marketing/video-marketing-trends-2020> (Accessed 25 May 2020).
3. Ruedlinger, B. (2012), “Does Video Length Matter?“, Wistia, [Online], available at: <https://wistia.com/learn/marketing/does-length-matter-it-does-for-video-2k12-edition> (Accessed 15 May 2020).

References

1. “Video marketing: 6 incredibly simple Internet marketing strategies“, (2018), Byyd, [Online], available at: <https://www.byyd.me/ru/blog/2018/11/6-strategij-video-marketing/> (Accessed 02 May 2020).
2. “Video marketing trends 2020“, Smartinsights, [Online], available at: <https://www.smartinsights.com/digital-marketing-platforms/video-marketing/video-marketing-trends-2020> (Accessed 25 May 2020).
3. Ruedlinger, B. (2012), “Does Video Length Matter?“, Wistia, [Online], available at: <https://wistia.com/learn/marketing/does-length-matter-it-does-for-video-2k12-edition> (Accessed 15 May 2020).

Abstract. *The article shows the importance of video content in modern business marketing strategies and identifies new trends in digital marketing, indicates the possible results of including video content in business marketing strategies, shows the dependence of audience involvement on the duration of video content and the results of the experiment are presented - a survey of student youth to study the effectiveness of obtaining and perceiving information from various sources.*

Key words: *video content, video, digital marketing, marketing strategies, social media, video advertising.*

Статтю відправлено: 28.05.2020 р.
© Алавердян Л.М.

УДК 338

PERSPECTIVES OF B2B MARKETING'S DEVELOPMENT ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ B2B-МАРКЕТИНГУ

Zhuk O.I. / Жук О.І.

postgraduate / пошукач

Academy of Labour, Social Relations and Tourism,

Kyiv, Velyka okruzhna doroha, 3-A, 03187

Академія праці, соціальних відносин і туризму,

Київ, Велика окружна дорога, 3-А, 03187

Анотація. В статті проаналізовані перспективні тенденції розвитку маркетингу в B2B-секторі економіки. Серед сучасних напрямів розвитку B2B-маркетингу виділяється клієнтоорієнтований підхід щодо ведення бізнесу в різних сферах економіки, позиціонування компанії як надійного і авторитетного роботодавця, проведення маркетингових заходів по залученню нових співробітників, використання багатоканальних маркетингових заходів. Підкреслюється, що розглянуті тенденції, з одного боку, являють собою природну еволюцію головних елементів маркетингових стратегій, а з іншого - визначають зміну ролі B2B-маркетингу і постійне вдосконалення передових маркетингових технологій. Автор дійшов висновку; що перспективні тенденції розвитку B2B-маркетингу будуть орієнтуватися на таргетований підхід і персоналізацію клієнтського досвіду, а також визначення ролі маркетингових каналів у залученні покупців в B2B-секторі. Відзначається необхідність розробки нових механізмів, які створять найбільш сильний і довготривалий вплив на перспективний розвиток B2B-маркетингу, що дозволить значно покращити ефективність маркетингової діяльності B2B-компаній.

Ключові слова: B2B-маркетинг, B2C-маркетинг клієнтоорієнтованість, брендинг роботодавців, багатоканальні маркетингові заходи, стратегія ABM, таргетований підхід, маркетингові технології.

В останні десятиліття спостерігається вихід на ринки товарів і послуг ключових B2B-стратегій, тактик та інструментів. Цифрові мобільні і соціальні маркетингові технології, які раніше були лише трендами, в даний час складають основну невід'ємну частину маркетингу багатьох успішних компаній. Ці технології значно вплинули на розвиток B2B-маркетингу [1].

Вони укріпилися в сфері маркетингу та продовжують розвиватися і визначати свої власні тенденції. Деякі з них являють собою природну еволюцію головних елементів маркетингових стратегій, інші підкреслюють мінливу роль B2B-маркетингу та постійне вдосконалення маркетингових технологій. На даний момент вже можна припустити, які з тенденцій дадуть про себе знати і будуть мати найбільший вплив на ринку в майбутньому.

Одна з головних тенденцій сьогодення – застосування клієнтоорієнтованого підходу до ведення бізнесу в різних сферах економіки. Клієнти сучасних підприємств і організацій – це не тільки покупці товарів або здобувачі послуг, але і будь-яка інша зацікавлена сторона, будь-то співробітник компанії, постачальник чи партнер.

Ми живемо в епоху клієнта. І якщо B2C-компанії усвідомили це досить давно, то компанії, що діють на ринку B2B, тільки недавно визнали, що клієнтоорієнтований підхід до ведення бізнесу є одним з головних факторів

успіху. Сьогодні B2B-компанії все частіше перебувають під впливом споживчого досвіду своїх клієнтів і очікують отримання такого ж досвіду у своїй професійній діяльності.

За результатами досліджень вчених, до 2022 року головним фактором, що відрізнятиме один бренд від іншого, стане не ціна або продукт, а споживчий досвід, який отримують клієнти. Це буде впливати не тільки на те, як компанії ведуть себе на ринку і здійснюють продажі, але також на те, як вони будують відносини зі своїми клієнтами.

На жаль, тільки 23% B2B-маркетологів використовують клієнтоорієнтовану організаційну структуру, інші ж роблять акцент на каналах збуту або на самому продукті. Однак, у найближчій перспективі ми, швидше за все, зможемо спостерігати, як B2B-компанії почнуть активно впроваджувати клієнтоорієнтовані стратегії і перебудовувати всю внутрішню інфраструктуру для їх підтримки [2].

Другою ймовірною тенденцією розвитку B2B-маркетингу є маркетинг АВМ (account-based-marketing) – стратегічний підхід в маркетингу до роботи з обраними ключовими клієнтами. Ідея стратегії АВМ виходить з того, що близько 80% річного обороту компанії приносять одні і ті ж групи клієнтів, тому логічно акцентувати увагу на побудові, підтримці і управлінні відносинами з цими ключовими клієнтами.

Для B2B-компаній з довгим і складним циклом продажів, який часто включає безліч важливих зацікавлених сторін, АВМ надає, можливо, більш ефективний спосіб ведення бізнесу, ніж «зовнішні» підходи до формування попиту. У той час як формування попиту орієнтоване на групи клієнтів, АВМ зосереджений на клієнтах або компаніях, які представляють найбільший інтерес, тобто найчастіше це компанії, з якими вже ведеться бізнес або є бажання вести бізнес в майбутньому. Таким чином, АВМ дозволяє використовувати більш таргетований підхід – тобто потік відвідувачів, які попередньо висловили зацікавленість у товарах відповідного підприємства.

Дослідження, проведені платформою таргетингу та персоналізації для B2B-компаній, дозволили виявити, що компанії, які максимально використовують АВМ, в результаті мають на 285% більше успішних угод зі своїми ключовими клієнтами і на 166% більше угод з іншими клієнтами. В основі стратегії АВМ лежить тісний взаємозв'язок між продажами компанії і зусиллями з розвитку бізнесу. Так як підвищення продажів компанії є однією з головних рушійних сил сучасного ринку, то можна з упевненістю припустити, що все більша кількість компаній будуть використовувати АВМ, в тому числі вже в 2020 році [3].

У сучасній економіці важливою тенденцією є позиціонування компанії як надійного і престижного роботодавця, що по суті своїй передбачає проведення маркетингових заходів щодо залучення нових співробітників.

Для багатьох B2B-компаній, особливо для тих, що надають послуги, пошук, залучення і утримання талановитих співробітників є однієї із самих серйозних проблем. Відомо, що 73% керівників компаній стурбовані нестачею працівників з необхідними компетенціями. Фахівці в області людських ресурсів

вже багато років зосереджені на стратегії створення позитивного бренду роботодавців, залучення співробітників і пошуку нових талантів. Однак, конкуренція серед компаній за талановитих співробітників посилюється, і саме тому позитивний бренд компанії як роботодавця стає особливо важливим. За даними міжнародних досліджень, для 62% світових компаній головним пріоритетом в 2018-2019 роках було створення позитивного бренду компанії як роботодавця [4].

Для досягнення цих цілей в багатьох компаніях відділи маркетингу і людських ресурсів починають тісно співпрацювати, що є логічним, оскільки успішний брендинг компанії як роботодавця і вдале проведення маркетингових заходів по залученню нових співробітників повинні бути результатом взаємодії цих двох відділів. Таким чином, у 2020 році ми можемо очікувати більшого залучення маркетингових інструментів в роботу по створенню бренду компанії як привабливого роботодавця і проведення заходів по залученню талановитих співробітників.

Ще однією значущою тенденцією є використання багатоканальної візуалізації в маркетингу. При проведенні рекламних компаній дуже важливо простежити весь шлях, який пройшов клієнт від взаємодії з брендом до здійснення покупки. Цей шлях є сукупністю різних каналів трафіку, що утворюють багатоканальні послідовності, а візуалізація полягає в розподілі пріоритетності між цими каналами, тобто у визначенні значущості того чи іншого каналу в ланцюжку. Таким чином, багатоканальні заходи дозволяють визначити роль маркетингових каналів у залученні покупців [3].

Для багатьох компаній-B2B маркетинг спочатку розглядався більше як засіб підтримки доходу, а не його створення. Але часи змінюються, і на маркетологів сьогодні покладається велика відповідальність: реалізовані ними маркетингові програми повинні мати відчутний вплив на підсумки діяльності компанії, а отже, необхідно виявляти найбільш ефективні маркетингові канали, щоб економити кошти бюджету. Маркетингові заходи полягають в аналізі впливу конкретних маркетингових кампаній на конкретні успішні операції і отримання прибутку. У той час, як великими підприємствами багатоканальні заходи використовуються вже протягом довгого часу, багато малих та середніх B2B-компаній поки що не можуть успішно застосувати їх у своїй діяльності. Але слід зазначити, що все більше компаній створюють замкнуті системи, об'єднуючи системи маркетингу і продажів, таким чином більш ефективно вибудовуючи свої дії, щоб було легше виконати оцінку заходам. Все більш широке використання АВМ-маркетингу дозволяє оцінити і спрогнозувати не тільки ефективні можливі маркетингові заходи, але і ті, що виявляться згодом більш влучними.

Узагальнюючи результати проведеного дослідження щодо виявлення перспективних тенденцій розвитку B2B-маркетингу, можна відзначити, що в даний час існує безліч напрямків у розглянутій сфері, які будуть стрімко розвиватися, а також є велика кількість сучасних трендів, які згодом швидко втратять популярність. Досвідчені B2B-маркетологи не зацікавлені в одноразових маркетингових заходах: вони шукають механізми, які створять

найбільш сильний і довготривалий вплив на перспективний розвиток B2B-маркетингу, що і дозволить у найближчому майбутньому у разі збільшити ефективність маркетингової діяльності їхніх компаній.

Література

1. Железняков С.С., Фомичёва Л.М. Маркетинг: учебное пособие / С.С. Железняков, Л.М. Фомичёва, Юго-Зап. гос. ун-т., 2016. – 202 с. – ISBN 978-5-9907724-7-2.

2. Research: The Benefits of Account Based Marketing. URL: <http://www.engagio.com/research-the-benefitsof-account-based-marketing/> (accessed: 30.01.2020).

3. Research: Employer Branding Now. URL: <https://universumglobal.com/competition-notice-employer-branding-now-2020-survey/> (accessed: 01.04.2020).

4. Research: Employer Branding Now. URL: <https://universumglobal.com/blog/dni-inxdex-news2019/> (accessed: 12.05.2020).

***Abstract.** The article analyzes the promising trends in marketing in the B2B sector of the economy. Among the modern directions of B2B marketing development is a customer-oriented approach to doing business in various sectors of the economy, positioning the company as a reliable and reputable employer, marketing activities to attract new employees, the use of multi-channel marketing activities. It is emphasized that the considered tendencies, on the one hand, represent natural evolution of the main elements of marketing strategies, and on the other - define change of a role of B2B-marketing and constant improvement of advanced marketing technologies. The author concludes; that promising trends in the development of B2B marketing will focus on a targeted approach and personalization of customer experience, as well as determining the role of marketing channels in attracting customers in the B2B sector.*

***Key words:** B2B-marketing, B2C-marketing, client-oriented, branding of employers, multi-channel attribution, ABM strategy, target approach, marketing technologies.*

Стаття відправлена: 01.06.2020 г.

© Жук О.І.

УДК 640.4

**ANALYSIS OF WORLD AND DOMESTIC EXPERIENCE OF
ORGANIZATION OF NON-STANDARD HOTELS
АНАЛІЗ СВІТОВОГО ТА ВІТЧИЗНЯНОГО ДОСВІДУ ОРГАНІЗАЦІЇ
НЕСТАНДАРТНИХ ГОТЕЛІВ**

Myroshnyk Y. / Мирошник Ю.А.

ORCID: 0000-0003-0076-7335

National University of Food Technologies, Ukraine, Kyiv, Volodimirska st. 68, 01601

Національний університет харчових технологій,

Україна, Київ, вул. Володимирська 68, 01601

***Анотація.** В статті проаналізовано світовий та вітчизняний досвід створення нестандартних засобів розміщення. Поширеність концептуальних та незвичайних готелів у світі пов'язана не тільки з прагненням мандрівників до нових вражень, але й може диктуватися специфікою окремих видів туризму та умовами конкретної місцевості.*

***Ключові слова:** засоби розміщення, готель, концептуальний готель.*

Вступ. У XXI сторіччі туризм розвивається надшвидкими темпами, що має безпосередній вплив і на розвиток сфери гостинності. З кожним роком рівень вимог туристів до засобів розміщення зростає. Комфорту та асортименту стандартних послуг вже недостатньо для задоволення потреб вибагливих споживачів. Бажання готельєрів залучити туристів екзотичним концептом проживання - єдина причина появи нестандартних та незвичайних засобів розміщення.

Незвичайні готелі пропонують гостям нетиповий відпочинок. Набір основних послуг такий же, як і у традиційних готелів, але в кожного з них є та «родзинка», яка вирізняє його від інших закладів. Відмінними особливостями нестандартних готелів можуть бути: безпосередньо місце розташування; матеріали, використані при їх побудові; внутрішнє та зовнішнє оздоблення; пропоновані послуги; спосіб надання послуг тощо. З точки зору туристів, незвичайні готелі представляють абсолютно нову форму проживання, ніж зазвичай, новий досвід, який, звичайно, нелегко забути. Світовий досвід показав, що концептуальні готелі можуть бути окремими мотиваторами для подорожей до різних місць, які можуть не мати інших туристичних локацій.

Незвичайні засоби розміщення в рекламних проспектах позиціонуються як варіативний тип розміщення, що надає можливість вибору між рутинною повсякденністю і екзотикою. На вибір гостей готелю впливають: ціна, якість, комфорт розташування, правильний маркетинг і менеджмент, а в останні роки: незвичайність, автентичність та екологічність. Незвичайними можуть бути: дизайн, історія будівлі (колишня залізнична станція, в'язниця), матеріал споруди (лід), місце розташування (на дереві, під водою). Автентичність передбачає не тільки звернення до справжньої історії будівлі, яка може бути пам'ятником історії і культури (готель-замок), але екзистенціальний досвід перебування в умовах, кардинально відмінних від повсякденності.

Метою статті є вивчення світового та вітчизняного досвіду специфічних особливостей організації концептуальних готелів.

Основний текст. Розвиток концептуальних готелів у світі, в першу чергу, можна пов'язати з етнічною складовою образу життя та історією певного народу, що проявляється в оформленні екстер'єру та інтер'єру будівель, приміщень та території. Серед екзотичних засобів розміщення даного сегменту можна виділити ті, що облаштовані в старовинних замках, садибах та монастирях.

В самому центрі мистецтва всієї Північно-Західної Європи, в місті Мехелен (Бельгія) знаходиться Hotel Martin's Patershof. Будівля готелю являє собою реконструйовану старовинну церкву і вражає великою кількістю картин, скульптур та фресок, більшість з яких датуються XVI століттям, часом розквіту ренесансу.

Іспанія – країна з, мабуть, найбільшою кількістю готелів, що розміщені у старовинних замках. Найпопулярнішим з них є Castillo de Castilnovo, що виконаний у стилі мудехар, був побудований у XII ст. Він належав католицьким монархам, а також іншим лордам, таким як Д. Альваро де Луна та маркіз Вілленський. В даний час в замку, крім готелю, знаходиться штаб-квартира іспано-мексиканського культурного товариства «Кастільново». Крім Castillo de Castilnovo, на території Іспанії функціонують «замкові» засоби розміщення, такі як: Parador de Alarcón (м. Куенка), Parador de Cardona (м. Барселона), Parador de Lorca (м. Мурсія), Castillo de Buen Amor (м. Саламанка), Castillo de Arteaga (провінція Біскайя), Real Castillo de Curiel (провінція Вальядолід).

Прикладом того як не цікавий, з туристичної точки зору, об'єкт може перетворитися в місце паломництва багатьох тисяч мандрівників, є фортеця Рабат (м. Ахалцихе, Грузія). Колишній президент Грузії – М. Саакашвілі - спромігся перетворити непоказну та повністю понівечену віками фортецю в захопливий та дуже популярний курорт. На території фортеці, що займає близько 7 гектарів, розташовані: інформаційний центр з касою, винні тераси (виноградник) і магазин з відповідною продукцією, алея кохання, готель, кілька закладів харчування, магазин з сувенірами, ляльковий театр, вежі, на які можна піднятися та музей [1].

Kirkjubæj – це унікальний гостьовий будинок, що перетворений зі старої церкви, побудованої в 1925 році в старому рибальському селі Стодварфьордур (Ісландія).

Але не тільки в Європі можна зустріти подібні старовинні готелі. На території України безліч замків, палаців та фортець. Більшість скарбів української архітектури та історії перетворено на музеї, але є й такі, що дають змогу насолодитися неповторною красою та атмосферою ледь не на правах повноцінного постояльця [2].

Неоромантичний Палац Шенборнів ще з радянських часів вважається одним з корпусів санаторію Карпати. Архітектура замку пов'язана з захопленням господарів астрономією та природою – 12 входів в замок символізують 12 місяців, 52 кімнати – кількість тижнів у році, а 365 вікон – кількість днів.

На території замку Радомисль (загальна площа якого перевищує 2500 м²) -

працює бутик-готель Via Regia. Кожен номер у готелі оформлено в стародавньому стилі з антикварними меблями, картинами та іконами.

Від Львівської цитаделі, збудованої у середині XIX ст., залишилося дві башти – одна не працює, у другій розташувався п'ятизірковий готель Citadel Inn. Інтер'єри готелю виконано у стилі австро-угорської імперії – адже побудували цитадель австрійські військові – скоріше, не стільки для оборони міста, скільки для залякування місцевого населення.

В 60 км від Гранади (Іспанія) є комплекс печер, яким вже понад 7 століть. Колись тут ховалися від набігів мусульманських армій, а в наш час 23 грати освоїв готель Cuevas Pedro Antonio De Alarcón. Всі його апартаменти висічені в глиняних скелях. Звучить аскетично, але в готелі є і басейн, і солярій, і джакузі. А поблизу - заповідник Сьєрра Невада, середньовічний замок, іподром. Найближчий брат-близнюк готелю - турецький Gamirasu в Каппадокії, відбудований на місці візантійського монастиря з тисячолітньою історією.

Найпопулярніший готель Швеції – Kolarbyn Ecolodge. Це мережа дерев'яних хатин в глибині лісу без електрики та навіть душі.

Посеред пустелі в центрі Америки, на південь від Уеллса, штат Невада, розташований готель Mustang Monument Resort. Готель повністю виконано в стилі Дикого Заходу з номерами-тіпі (тіпі - загальноживана назва для традиційного переносного житла кочових індіанців Великих рівнин) та салуном. Заснований як перший у своєму роді еко курорт, присвячений демонстрації первозданної краси диких мустангів Америки, Mustang Monument Resort є одночасно популярним курортом т заповідником, що дозволяє цим коням без перешкод прогулятися в природних місцях проживання.

Переночувати в індіанських тіпі можна і в Україні. В невеликому гуцульському селі Красник (Івано-Франківська область) є готель Indian village - це справжній табір північноамериканських індіанців для тих. Більш того, гостям доступні сплави на каное, рибалка і американські ланчі.

Більше 20 років кожна зиму міжнародна група архітекторів і художників відправляється в невеличке село Юккас'ярві в північній Швеції, щоб з льоду побудувати готель. Весною лід тане, тому кожного року номерний фонд засобу розміщення трансформується, стіни, декор і меблі змінюються. В оформленні крижаних номерів використовуються світлодіодне підсвічування, шкури звірів, а також крижані скульптури. Сплять гості готелю в теплих спальних мішках. Всі зручності знаходяться поза готелем, в окремому приміщенні в декількох метрах від нього. З туристами, що бажають зупинитися в крижаному готелі, обов'язково проводиться інструктаж по проживанню в приміщенні з льоду.

Пожити в традиційних фінських іглу пропонує Igloo Village Kakslauttanen (Сааріселькя, Фінляндія). Будівлі виконані з термального скла, тому всередині створюється дуже приємна атмосфера. Крізь прозоре скло відкриваються шикарні види на північне сяйво, і можна милуватися ним прямо з теплого та затишного номеру.

Готель Giraffe Manor (Кенія) займає одну з найзнаменитіших будівель Найробі з розкішним садом та сонячною терасою. Головною родзинкою цього незвичайного готелю є можливість проживати максимально близько до

жирафів, які так і норovsky заглянути в завбачливо відчинені вікна та двері готелю в розрахунок отримати свою порцію частування.

Одним із концептуальних видів готелів можна вважати підводні готелі. З числа діючих підводних готелів варто виділити Poseidon Undersea Resort (острів Фіджі). Цей дивовижний готель складається з 74 номерів, з яких 25 розташовані під водою на глибині 15 м, решта ж стоять на палях прямо над водою. Кожен з підводних номерів являє собою 50-метрову прозору капсулу, з'єднану з іншими коридором. Відпочиваючи у себе номері, гості готелю можуть споглядати життя морських мешканців навіть вночі - для цього їм достатньо лише включити спеціальне освітлення, що приваблює підводних мешканців.

Manta Underwater Room (Занзібар) - дивовижний міні-готель, що являє собою пліт, що коливається в Індійському океані в 250 метрах від берега. У плаваючому будиночку два рівня: надводний - для прийняття сонячних ванн вдень та милування зірками вночі, і підводний - спальня з величезними вікнами - для відпочинку та спостереження за підводним життям рифових мешканців: тропічних риб, медуз і кальмарів.

Готель «Jules Undersea Lodge» у Флориді - справжнє диво інженерної думки, створене на честь великого письменника-фантаста Жуля Верна на глибині майже 7 м під водою.

Характерними ознаками сучасних підводних готелів є: висока технологічність будівлі, досить значні фінансові затрати на будівництво,

На острові Сіпадан (Малайзія) спорудили готель на колишній нафтовій платформі. У 1988 році вона дісталася в подарунок якійсь Сузетте Харріс. Бізнесвумен облагородила вишку, як могла, її відбуксировали в море і з тих пір використовують як готель для дайверів. Його особливість - можливість повного усамітнення серед безкраїх вод Індійського океану. А ще тут можна зробити занурення під воду, не виходячи з готелю: досить опуститися під воду на ліфті.

Готель Jumbo Stay (Стокгольм, Швеція) - переобладнаний в економічний хостел літак Boeing 747. Раніше він літав у складі авіалінії Singapore Airlines, Pan Am, TransJet, а з 2002 року служить притулком для закоханих в авіацію мандрівників. У лайнері розміщено всього 31 номер, є і люкс - обладнаний в колишній кабіні пілотів з панорамним видом на аеропорт Стокгольм-Арланда.

Готельний комплекс Crown Plaza Hotel & Conference Center (м. Індіанapolis, штат Індіана, США) - це справжнісінька вузлова станція, розташована в діловому центрі міста, де в списаних вагонах селять постояльців і проводять ділові заходи. Кожен раритетний вагон названий і декорований в честь знаменитостей ХХ ст. - Чарлі Чапліна, Вінстона Черчілля та інших. Пікантність в тому, що станція живе своїм життям і все ще пропускає регулярні потяги за розкладом.

У 2005 році готельна мережа Malmaison викупила приміщення королівської в'язниці ХІ ст. Колишні камери перетворилися в комфортабельні номери з дизайнерськими меблями, а в канцелярії тепер розташовується ресторан та бар. Про минуле будівлі нагадують віконні решітки та огорожі, а також специфічне розташування кімнат. Подібні готелі є в багатьох країнах

світу. Наприклад, в Латвії – готель розміщено у колишній в'язниці Karosta. SleepIn Fængslet в Данії вдалося зберегти похмурий вигляд тюремної камери навіть після капітального ремонту. Міська в'язниця м. Гельсінкі (Фінляндії) перестала функціонувати лише у 2002 році. Після п'ятирічних реставраційних і ремонтних робіт в травні 2007 в цих стінах було відкрито готель. Коридори, будинки, а також парк навколо готелю вважаються об'єктами історичної цінності і перебувають під охороною держави. У 2017 році Hotel Katajanokka був заново декорований та отримав свій сучасний вигляд дизайн-готелю. В Україні поки що не використовують старі в'язниці для перетворення їх в фешенебельні готелі. Однак, є приклади хостелів, що стилізовані під заклади обмеження волі. Наприклад, у Львові – хостел Левина в'язниця, а в центрі Києва - ALCATRAZ.

В Японії процвітає формат самих незвичайних готелів у світі – капсульних. Власники готелю 9 Hours Capsule Hotel підраховали, що все, що потрібно туристу у відрядженні, - це семигодинний сон плюс годину ввечері та вранці для відпочинку. Капсульна вежа Накагін – ще одна оригінальна будівля капсули в Токіо. Однак, перебування в подібних готелях не рекомендується мандрівникам з клаустрофобією.

Готель Kennedy School - найвідоміший американський готель у колишній шкільній будівлі, старі класи були перетворені на спальні, акрейдяні дошки і досі там.

Голландський готель de Vrouwe Van Stavoren – пропонує своїм гостям переночувати усередині гігантських дерев'яних винних бочок. А ось у готелі Das Park (м. Лінц, Австрія) – кімнати розміщені всередині каналізаційних труб.

Особливе місце в структурі незвичайних готелів світу посідають засоби розміщення, стилізовані під літературні твори та кінофільми.

У готелі "Georgian House" (м. Лондон, Велика Британія) доступні до бронювання два чарівних номери в стилі Хогвартса, які були створені для занурення в світ Гаррі Поттера. Готична стилістика номери, магичні деталі, котли та зілля передають неймовірний дух магичної школи.

Eden Motel (Тайвань) пропонує своїм гостям номери стилізовані під відомі кінофільми, такі як: «Бетмен», «Мумія», «Шерлок Холмс» та інші.

Парижський готель Seven пропонує шанувальникам Джеймса Бонда пожити в тематичному номері. Номер-люкс в стилі «бондіани» виконаний в коричнево-золотистих тонах і за формою нагадує дуло пістолета. На стіні - портрет «дівчини Бонда», стеля оброблена дзеркальними панелями. Готель Seven пропонує й інші тематичні номери, наприклад, кімнату в стилі «Аліси в країні чудес».

Найбільш популярним фільмом, який використовують для натхнення готельєри всього світу, мабуть, можна назвати сагу «Володар перстнів». Так, На сході Англії, в графстві Саффолк, привітно розкрив свої круглі двері Shire hollow – триметровий гостьовий будиночок хоббітів. Глиняний дах, вигнуті стіни, дерев'яні меблі ручної роботи - готель немов зійшов зі сторінок старої та улюбленої казки. У будиночку є дві спальні і їдальня, що плавно переходять у вітальню. В Московській області на 112 км Мінського шосе розташований еко-

готель Хоббітленд. Подібний готель є і у невеликому містечку Блек-Хіллс, штат Південна Дакота (США). Унікальність цього готелю під назвою Hobbit Treehouse в тому, що всі номери в ньому виконані у вигляді будиночків хоббітів з популярного фільму.

В Одесі в готелі «Центральна» є номер, що стилізований під фільм «12 стільців», - «Остап Бендер». Це дивно передає атмосферу кінематографічної історії. Панцирні ліжка, старовинний паркет, шпалери в смужку, графічні плакати та вінтажні меблі створюють приголомшливий ретро-настрій. При цьому номер оснащений всім необхідним для комфортного проживання за сучасними стандартами.

Висновки. Незвичайні та концептуальні готелі є одним з найбільш перспективних напрямків розвитку послуг сфери туризму і гостинності. Особливий статус таких готелів дозволяє підвищити конкурентоспроможність послуг розміщення, так як туристи отримують не тільки якісний сервіс і комфортабельне розміщення в номерах, а й інтер'єри, які провокують перемикання уваги і орієнтують гостя на «ефект занурення».

Література:

1. Офіційний сайт-путівник по Грузії – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://georgia.in-facts.info/attractions/krepost-rabat>
2. Офіційний сайт телеканалу «1+1» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://1plus1.ua/kraina/novyny/blizce-do-istorii-sucasni-goteli-u-starodavnih-zamkah-i-fortecah>

References

1. The official site-guide to Georgia (2020), available at: <https://georgia.in-facts.info/attractions/krepost-rabat> (Accessed 23 May 2020).
2. The Official site of TV channel "1+1" (2020), <https://1plus1.ua/kraina/novyny/blizce-do-istorii-sucasni-goteli-u-starodavnih-zamkah-i-fortecah> (Accessed 23 May 2020).

***Abstract.** The article analyzes the world and domestic experience in creating non-standard accommodation facilities. Unusual hotels offer guests an unusual holiday. The set of basic services is the same as that of traditional hotels, but each of them has the "highlight" that distinguishes it from other establishments. Distinctive features of non-standard hotels can be: direct location; materials used in their construction; interior and exterior decoration; offered services; method of providing services, etc. From the point of view of tourists, unusual hotels represent a completely new form of accommodation than usual, a new experience, which, of course, is not easy to forget. World experience has shown that concept hotels can be individual motivators for traveling to different places that may not have other tourist locations.*

Unusual and conceptual hotels are one of the most promising areas of development of tourism and hospitality services. The special status of such hotels allows to increase competitiveness of accommodation services as tourists receive not only qualitative service and comfortable accommodation in numbers, but also interiors which provoke switching of attention and orient the visitor on "immersion effect".

Key words: accommodation, hotel, concept hotel.

Статья відправлена: 24.05.2020 г.

© Мирошник Ю.А.

УДК 334.764:330.342.3

EXPERIENCE IN CENTRALIZED DEVELOPMENT AND MANAGEMENT OF TOURISM AND RECREATION CLUSTERS IN THE ARAB STATES OF THE PERSIAN GULF**ДОСВІД ЦЕНТРАЛІЗОВАНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ КЛАСТЕРІВ ТУРИЗМУ І РЕКРЕАЦІЇ АРАБСЬКИХ ДЕРЖАВ ПЕРСЬКОЇ ЗАТОКИ****Maslihan O.O / Маслиган О. О.,***PhD in Economics, Associate Professor of Tourism and Geography /**к. е. н., доцент кафедри туризму і географії,**ORCID ID: 0000L0002L8465L548X***H. Mashika / Машіка Г. В.***Doctor of Science in Geography, Associate Professor of Tourism and Geography. /**д. геогр. н., доцент кафедри туризму і географії**ORCID ID: 0000L0001L6063L5823**Mukachevo State University**Uzhgoroska 26, Mukachevo, Zakarpatsk oblast, 89600**Мукачівський державний університет ,**Ужгородська 26, Мукачево, Закарпатська область, 89600*

Анотація. Метою дослідження є вивчення досвіду стрімкого розвитку кластерів туризму і рекреації, що наявний у арабських державах Перської затоки. Основними результатами дослідження є наведений аналіз досвіду управління розвитком кластерів туризму і рекреації арабських держав Перської затоки, з погляду перспектив швидких кластерних трансформацій регіональної економіки. Авторами констатовано, що цей процес може бути більш ефективним, якщо підтримуватиметься харними сервісами. Для України, де активно ідуть реформи з децентралізації, зокрема, створюються нові об'єднані громади, хмарні сервіси здатні не тільки створити інфраструктуру для зберігання даних необхідних для розвитку регіональних стратегій розвитку кластерів та забезпечення системного опису їх діяльності. У хмарному сервісі кластеру можливо зменшити некеровані процеси, щодо яких неможливо змінити їх спрямованість і характер.

Ключові слова: кластер туризму і рекреації; арабські країни Перської затоки, структурний дисбаланс, учасники кластерів, хмарний сервіс.

Вступ.

Досвід стрімкого розвитку кластерів туризму і рекреації наявний у арабських країнах Перської затоки (зокрема, у: Бахреїні та Омані). У цих країнах розвиток туристичних кластерів став одним з базових завдань трансформації нафтової економіки у «не нафтове» індустріальне господарство. Потреба у таких трансформаціях пов'язана з довгостроковими наслідками «Арабської Весни», а також поступовим виснаженням запасів нафти. Серед інших факторів, які сприяли розвитку кластерів туризму, в окреслених країнах, є наступні: значний структурний дисбаланс в суспільно-державному устрої; соціально-економічний дисбаланс і розшарування на дворівневому ринку праці; унікальні системи централізованого управління кластерами, що реалізуються через хмарні сервіси. З 90-х р. започатковано активний процес реструктуризації економік арабських держав Перської затоки. В результаті роботи форуму цих країн (Дубаї, 2000 р.), були сформовані наступні етапи реструктуризації територіальних та галузевих структур за 1980-2000 рр., це: прагнення країн до

реформ, що можуть розширити промислово-економічну базу; прагнення країн до зниження залежності від нафтогазових доходів; досягнення ефективної реструктуризації галузевих та територіальних структур, з метою мінімізації потенційних ризиків в сфері внутрішньої безпеки; прагнення країн до реалізації інноваційної кластерної моделі реструктуризації галузевих та територіальних структур, започаткований з 2000-х р.

1. Досвід кластерного розвитку курортних кластерів Султанату Омана.

До 2012 р. в Султанаті Оман було створено 3 турисько-рекреаційних кластери, відповідно до загального мастер-плану по султанату), а саме [3, с. 331]: 1) туристичного кластеру "Маскат" ТР ВЕЗ «Бандар», який запланований до запуску на 2021 р. У кластер з 2015 р. включені проекти дайвінгу та екстремального туризму Фахал та пляжного туризму ТР ВЕЗ "Шатти-аль-Курум»; 2) «Вахиба» (район Рамлат-ель-Вахиба, 180 км з півночі на південь і 80 км зі сходу на захід, загальна площа становить 12 500 км²), повноцінний запуск проекту планується на 2026 р.; 3) "Салала", у якій з 2019 р. об'єднано суб'єктів туристичного бізнесу в м. Салала. Окреслений кластер планується до запуску у 2027 р. для туристів з сусідніх країн Перської затоки на сезон дощів, т. е. влітку; 4) "Низва", у який з 2012 р. увійшла діюча ТР ВЕЗ «Биркат-Ель-Муз» (один з районів м. Низва). Сюди до 2026 р. планується включити проекти "Ель-Джеббель Ель-Ахдар". Специфічним є те, що міністерство туризму вивчає всі міста султанату і організує майстер-план розвитку туристичних кластерів по султанату і по кожному місту і провінції. Для кожного кластеру міністерством туризму розгорнуто приватну хмару. Приватна хмара фізично розташовується в державному, локальному центрі обробки даних та використовується учасниками кластеру. Міністерство туризму у хмарі впливає не керовані процеси розвитку кластерів, розробляє та впроваджує моделі трансформації некерованих процесів у керовані. Створення кластерів здійснюється за наступною специфікою: основою є державно-приватне партнерство (далі – ДПП); основою формування мережі кластеру на горизонтальному рівні та мережі підтримки є системи такафула; формування організаційної структури управління кластером здійснюється централізовано Комісією з приватизації та партнерства; інтегрування зусиль для забезпечення життєстійкості та сталості функціонування кластеру здійснює керівництво Оману [4]; тактичне керування кластером здійснюється Комісією з Приватизації і Партнерства.

Використання моделі централізованого створення та управління розвитком кластерів вже забезпечило позитивні результати. За більшістю кластерів Султанатом Оман профінансовано будівництво інженерної інфраструктури та комунікацій.

2. Досвід кластерного розвитку курортних кластерів Королівства Бахрейн.

До 2014 р. у королівстві Бахрейн було створено "пілотний проект" курортного кластеру на базі о. Ситра та о. Мьянма, що об'єднаний з о. Ситра автомобільним мостом Косве. З 2019 р. почате створення курортного кластеру у Манамі, де планується включити не тільки м. Манама, але і прибережну зону

Corniche на о. Аль-Дар, пляж Al Zallaq, Sheiks beach. Наразі, кластерне середовище єдиного діючого кластеру Ситра ґрунтується на синергетичній взаємодії готельних мереж, профільних лікувальних установ, пляжних клубів та підприємства громадського харчування, що за угодою з королівством (угода про ДПП) знаходяться на території невеликих населених пунктів - Вадьян, Харидж, Маргубан, Карайя, Махаза, Суфан і Абул Айіш. Базова вимога участі в кластері - міграція в хмару, яка однак може бути повною або частковою з залежності від обраних типів хмарних послуг [3].

Уряд Королівства Бахрейн для всіх міст, що є частиною кластеру має майстер-план розвитку, згідно з яким до 2026 р. заплановано: будівництва водних парків; підводні тематичні парки; повна цифровізація із значним асортиментом доступних послуг для малого бізнесу. З початку реалізації проекту вже введені в експлуатацію водні парки Вадьян, Харидж, Маргубан, відкрито підводні тематичні парки Суфан і Абул Айіш [3, с. 335]. Управління та створення кластерів здійснюється за наступною специфікою: основою визначення моделі кластера є ДПП; основою формування мережі кластеру на горизонтальному рівні та мережі підтримки є системи такафула; формування організаційної структури управління кластером здійснюється управлінням по туризму; інтегрування зусиль для забезпечення життєстійкості та сталості функціонування кластеру здійснює генеральний директор управління по туризму та управління з питань культури та старожитностей Бахрейну.

Висновки.

Аналіз досвіду управління розвитком кластерів туризму і рекреації арабських держав Перської затоки, з погляду перспектив швидких кластерних трансформацій регіональної економіки дозволяє констатувати, що цей процес може бути більш ефективним, якщо підтримуватиметься харними сервісами. Ці сервіси досить ефективні, оскільки формують дані щодо діяльності кластерів, що підлягають та не підлягають управлінню.

Література:

1. Bahrain government Oman, official website. Available at: www.bahrain.gov.bh (accessed 06.05.2020).
2. Cooperation Council for the Arab States of the Gulf, official website. Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/Cooperation_Council_for_the_Arab_States_of_the_Gulf (accessed 06.05.2020).
3. Li Jong (2019) Analysis of financial statements of tourism and recreation sectors of the world economy: additional disclosures, The materials of report.: Ernst & Young, pp. 614.
4. Ministry of Commerce and Industry of the Sultanate of Oman, official website. Available at: <http://www.mocioman.gov.om/> (accessed 12.05.2020).

Abstract.

Introduction. The purpose of the study is to examine the experience of the rapid development of tourism and recreation clusters in the Arab Gulf States. The main findings of the study are a systematic analysis of the experiences in managing the development of tourism and recreation clusters in the Arab States of the Persian Gulf from the perspective of the rapid transformation of the regional economy into clusters. The author analysed the experience of the cluster development of the resort clusters of the Sultanate of Oman and experience in the cluster development of the Kingdom of Bahrain resort clusters.

Sultanate of Oman's Spa Cluster Development Experience. For Ukraine, elements of the cluster tactical management system are interesting enough

Experience in the cluster development of the Kingdom of Bahrain resort clusters. Ukraine is interested in the experience in the development of the organizational structure for cluster management and integrating efforts to ensure the resilience and sustainability of the cluster.

The conclusions. The study was conducted from the perspective of the rapid cluster transformation of the regional economy. Analysis indicates that clustering can be more effective if supported by cloud services. These services are quite effective because they generate data on the activities of the clusters that should and should not be managed. For Ukraine, where decentralization reforms are being actively pursued, in particular, new integrated communities are being created, in accordance with the Law of Ukraine «On voluntary association of territorial communities» Cloud services can not only provide the infrastructure for storing the data needed for the development of regional cluster development strategies and provide a systematic description of cluster activities. In a cloud, it is possible not just to identify well-managed cluster development processes (which are subject to change because of their perceived influence on them), but to significantly reduce unmanageable processes in which their direction and character cannot be changed. This is important, as the balance between these processes is the basis for more effective management within the associations of territorial communities and the regional management of tourism, recreation and resorts.

Key words: Tourism and Recreation Cluster; Arab Gulf States, structural imbalance, cluster members, cloud services.

References.

1. Bahrain government Oman, official website. Available at: www.bahrain.gov.bh (accessed 06.05.2020).
2. Cooperation Council for the Arab States of the Gulf, official website. Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/Cooperation_Council_for_the_Arab_States_of_the_Gulf (accessed 06.05.2020).
3. Li Jong (2019) Analysis of financial statements of tourism and recreation sectors of the world economy: additional disclosures, The materials of report.: Ernst & Young, pp. 614.
4. Ministry of Commerce and Industry of the Sultanate of Oman, official website. Available at: <http://www.mocioman.gov.om/> (accessed 12.05.2020).

Статья отправлена: 02.06.2020 г.
© Маслиган О.О., Машіка Г.В. .

УДК 159.922.76

EXISTENTIAL LONG STUDY RESEARCH OF THE RELATIONSHIP OF CULTURE AND NATURE**ЭКЗИСТЕНЦИАЛЬНОЕ ЛОНГИТЮДНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ВЗАИМОСВЯЗИ КУЛЬТУРЫ И ПРИРОДЫ**

Kotlyarova E.A./Котлярова Е.А.

ORCID: 0000-0003-4790-3699

Don State Agrarian University,

Rostov Region, Persianovsky village, Krivoshlykova St., 24, 346493

Аннотация В работе рассматривается экзистенциальный подход в исследовании жизни детей с родовыми травмами, история начала исследования, используемая методология, наблюдения. Методика исследования была представлена профессиональному сообществу на втором всемирном Конгрессе по экзистенциальной терапии (Буйнос-Айрес, Аргентина) и получила положительное заключение.

Ключевые слова: родовая травма, ребенок, четыре измерения бытия, физический мир, социальный мир, личный мир, духовный мир, принятие возможностей и ограничений.

Вступление.

Экзистенциальное лонгитюдное исследование взаимосвязи культуры и природы проводится как наблюдение жизни людей с родовой травмой, начиная с детства. Исследование предполагает встречи с детьми с интервалом 2-3 года.

Термин, принятый в исследовании, - «родовая травма», объединяет нарушения целостности и расстройства функции тканей и органов ребёнка, возникшие во время родов.

«Родовые повреждения могут возникнуть и нередко возникают в процессе родов, считающихся обычными, нормальными, физиологическими.» [3, с.33]. Наше внимание — это дети, которые при рождении вместе с жизнью получили и физические нарушения различной степени.

Основной текст

Методология исследования основывается на экзистенциальном подходе, предложенном экзистенциальным терапевтом Эмми ван Дорцен (Великобритания). «Традиционно экзистенциальные измерения представляются в виде тройки, включающей физическое, социальное и личное измерения, которые как правило называются по-немецки Umwelt, Mitwelt и Eigenwelt (Бинсвангер, 1946, Босс, 1963). Бубер (1923), Ясперс (1931,1951) и Тилих (1952) вводят четвертое, духовное измерение, или Uberwelt; его нужно учитывать и прояснять (ван Дорцен-Смит, 1984)». [1, с.70]. Исследование представляет собой изучение жизни ребёнка с родовой травмой на языке четырех измерений бытия.

ФИЗИЧЕСКИЙ МИР. Из всех четырех физический мир является самым фундаментальным. Так как в исследовании у детей имеется родовая травма, физические нарушения, то есть предположение, что физическое измерение бытия имеет для них очень большое значение.

Развитие травмы предполагает разные варианты: нивелировалась; осталась

без явных изменений; усугубилась дополнительными факторами.

Осложнения часто бывают при отсутствие своевременного лечения, когда родители не предавали значения симптомам, столкнулись с болезнью при проявлении поздних выраженных отклонений в развитии ребёнка. Итак, проводя исследование, составляем некую карту мира ребёнка.

При исследовании важно отношение ребенка к своей болезни, к ограничениям и к возможностям, к окружающему его пространству, к его организации, к эстетике, к комфорту, удобствам и неудобствам. Важно, как выглядит организованная для него среда. Серьезные психологические трудности возникают в семьях, где дети болеют тяжелыми хроническими или неизлечимыми заболеваниями.

СОЦИАЛЬНЫЙ МИР. «Многие клиенты испытывают трудности, связанные с существованием в социальном мире, и многие существующие подходы консультирования и терапии смотрят на эти проблемы совершенно по-разному.» [1, с.78]. Это мир взаимодействия с другими людьми. Причастность к общественной сфере, где на поведение и восприятие влияют общественные нормы, социальные соглашения, межличностные отношения, связанные с властью и подчинением.

Исследуя это измерение, мы обращаем внимание на способность и желание ребенка устанавливать контакт. Изучаем опыт отношений с взрослыми, с другими детьми, родственниками. История познания социальных учреждений включает в себя детский опыт присутствия в больницах. «В настоящее время появилось большое количество работ, направленных на изучение понимания детьми болезни, боли, лечения и госпитализации...В большинстве случаев дети воспринимают госпитализацию как наказание» [2, с.108]. Понимание ребенком своей болезни развивается в соответствии с его интеллектуальной зрелостью, что необходимо учитывать при объяснении больному его заболевания и необходимость лечения.

Социальные учреждения – это также детские сады, школы, различные формы дополнительного образования, секции. Здесь приобретает обширный опыт общения со сверстниками, появление авторитетных взрослых вне семьи. Так же впервые может происходить осознание ребенком своей болезни как отличительного признака от других, переживания и чувство стыда, отворачивания к себе.

Трудности взрослеющего ребенка в социальном мире могут существенно усилиться, если в личном мире имеются проблемы. По мнению специалистов, работающих в центре социальной реабилитации для детей с детским церебральным параличом, специального внимания заслуживает суицидальное поведение подростков и молодежи с данными заболеваниями.

ЛИЧНЫЙ МИР. «Третье измерение мира клиента, которое надо изучить, - то, где он взаимодействует с собой. ... Он охватывает все, что рассматривается как часть Я». [1, с.86] Это мир, где ребенок взаимодействует с собой. Внутренний мир включает в себя чувства, мысли, характерные черты, идеи, стремления, объекты и людей в той степени, в которой они идентифицируются как свои собственные. Личное измерение связано с личным отношением к себе,

которое возникает при самоосознании. Это собственный мир ребенка, включает в себя отношение к вещам и игрушкам, животным или людям, которых ребенок ощущает частью себя. Здесь мы изучаем близость с собой, близость с другими. Как сам ребенок переживал и переживает свою травму? Какие были ресурсы, чтобы пережить. Преодолены ли негативные силы травмы?

В данном измерении могут проявиться страхи, которые переживаются как сильное напряжение и беспокойство. Детские страхи — это личный запрос ребенка на участие в его жизни взрослого, при игнорировании страхи могут перейти в различного типа навязчивые состояния: фобии, мысли, сомнения, воспоминания, опасения и сопровождающие их ритуалы.

Если болезнь, травма, ярко выраженная в физическом мире, привлекает внимание взрослых так много, что другие стороны жизни ребёнка малозаметны, то в пустоте в личном мире поселяются страхи, а самым близким может быть игрушка, собака, персонаж из книги или мультфильма...

ДУХОВНЫЙ МИР. Это четвертое измерение - духовный мир, мир идей, ценностей и значений. Духовный мир - область экзистенции, где люди создают значение для самих себя и придают смысл вещам. Зная, что каждая личность обладает неявно выраженным мировоззрением, мы учитываем, что в детском возрасте этот мир зарождается, формируется.

«Что представляет собой ребенок как отличная от нашей душевная организация? ... Мы возлагаем на нее бремя завтрашнего человека, не давая прав человека сегодняшнего». [4, с.53]. Януш Корчак еще сто лет назад указывал на то, что ради завтрашнего дня мы пренебрегаем тем, что радует, смущает, удивляет, сердит, занимает ребёнка уже сегодня. Случается, что родители тревожатся о здоровье ребёнка так много, что не замечают, как сильно ребёнок нуждается в играх, развлечениях, общении, поддержке. И еще – в серьезных разговорах о совести, о любви, о смысле жизни. «Способность сформулировать и описать те ценности, идеи и принципы, согласно которым человек живет, - первый шаг в направлении решения проблем социального, личного и физического мира. Когда становится очевидно, что какие-то идеи и ценности очень важны, человек часто находит новые силы для осуществления этих идей и ценностей, несмотря на внешнее или внутреннее давление и препятствия» [1, с.94].

Заключение и выводы.

Были рассмотрены четыре измерения бытия, сферы жизни человека, которые определяют его личностный портрет и образ жизни. Жизнь ребенка с родовой травмой (восприятие, осмысление материального мира, отношение к людям и к себе, принятие возможностей и ограничений) зависит от отношения окружения к болезни ребенка и предопределяет его дальнейшую судьбу. Мы исследуем, чему придается самое большое значение в окружении ребёнка. А что имеет значение именно для взрослеющего человека? Именно особо значимое и ценное может быть ресурсом для реализации своих устремлений в будущем.

Были получены первые результаты исследования, основывающиеся на

экзистенциальном подходе и взаимосвязи природных данных, социально-культурных данных и личностных качествах.. Все четыре измерения связаны между собой. Невозможно выделить только одно и пренебречь остальными.

На сегодняшний день целью исследования является поиск ответов, ресурсов, способов жить и действовать продуктивно, используя возможности, и предупреждая душевные нарушения при наличии телесных, когда вместе с жизнью при рождении дается еще и болезнь.

Литература:

1. Дорцен Э. Ван. Практическое экзистенциальное консультирование и психотерапия, Ростов-на-Дону, Ассоциация экзистенциального консультирования, 2007
2. Исаев Д. Н. Детская медицинская психология. Психологическая педиатрия. — СПб.: Речь.- 2004
3. Ратнер А. Ю. Неврология новорожденных: Острый период и поздние осложнения. — М.: БИНОМ. Лаборатория знаний, 2005
4. Корчак Я. Как любить ребенка: АСТ; М.:2014

Abstract. *The paper considers the existential approach in the study of the life of children with birth injuries, the history of the beginning of the study, the methodology used, and observations. The child's life is explored through the prism of the four dimensions of being. The research methodology was presented to the professional community at the Second World Congress on Existential Therapy (Buenos Aires, Argentina) and received a positive conclusion.*

Key words: *birth trauma, child, four dimensions of being, physical world, social world, personal world, spiritual world, acceptance of opportunities and limitations.*

Научный руководитель: д.филос.н., проф. Поломошнов А.Ф.

Статья отправлена: 28.05.2020 г.

© Котлярова Е.А.

УДК 304.42 : 364.1

RENEWAL OF AMELIORISTIC DISCOURSE IN MODERN MODELS OF SOCIAL POLICY AND SOCIAL WORK**ВІДНОВЛЕННЯ АМЕЛІОРИСТСЬКОГО ДИСКУРСУ У СУЧАСНИХ МОДЕЛЯХ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ****Surovtseva I.U. / Суровцева І.Ю.***c.h.s., as.prof. / к.і.н., доц.*

ORCID: 0000-0002-7909-0103

*Priazovskiy State Technical University, Universitetska 7, Mariupol, 87555**Приазовський державний технічний університет,**Університетська 7, Маріуполь, 87555***Nykolaieva V.I. / Николаєва В.І.***c.p.s., as.prof. / к.пед.н., доц.*

ORCID: 0000-0003-4594-303X

*Donetsk State University of Management (Mariupol), Karpynskogo 58, Mariupol, 87513**Донецький державний університет управління (Маріуполь), Карпінського, 58, 87513*

Анотація. Аналізується амеліоризм як теоретичне підґрунтя для формування деяких моделей соціальної політики. Сучасні протиріччя між вимогами соціальної держави та (переходом до ринкових відносин) сприяють поверненню амеліористського дискурсу про особистісні якості споживачів соціальних послуг, визначення нужденності, межі бідності, прожиткового мінімуму, тобто передумови та обсяги соціальної допомоги. Амеліористська ідеологія виявляється децю анахронічним постулатом на службі у соціальних реформаторів щодо покращення соціальної ситуації та не зачіпає структурні причини соціальної нерівності, що зводить нанівець проекти соціальної допомоги. Пастки соціальної політики, що використовує амеліоризм, виростають з оманливих й застарілих ліберально-демократичних засад.

Ключові слова: соціальна робота, соціальна політика, амеліоризм, соціальна держава.

Вступ.

Суспільні проблеми, що породжують необхідність надання соціальної допомоги, постійно супроводжують цивілізаційний розвиток людства. Моделі забезпечення духовних і матеріальних життєвих потреб, соціальний захист завжди перебували у центрі уваги держав та громадськості. Проекти поліпшення суспільного життя час-від-часу надихають теоретиків та практиків вдаватися до виявлення протиріч між вимогами соціальної держави та ринком. На тлі тріумфу ринково-орієнтованої Європи над Європою соціальною (з обов'язковими дерегулюванням та конкуренцією), британський соціолог Е. Гідденс задається питанням: де ж залишилися великі європейські цінності справедливості та солідарності? [4, с.22]. Без реалізації на практиці двох останніх цінностей неможливе удосконалення суспільних відносин.

Саме ідеологія поступового покращення суспільного життя – амеліоризм (від англ. «покращення»), стала послідовно розроблятися у другій половині XIX ст., та згодом перетворилась у невід'ємну частину соціального кредо раннього лібералізму, який отримав широке поширення в багатьох англосаксонських країнах. Це стало підґрунтям для формування однієї з європейських соціальних моделей. Експерт у питаннях соціальної держави Гьост Еспінг-Андерсен у своїх працях зокрема стверджує, що в Європі існують

три або чотири основні типи капіталізму загального добробуту, і саме англосаксонський тип, власне «залишкова» форма, представляє соціальну систему з низьким податковим навантаженням і цілеспрямованими програмами.

В центрі уваги сучасної соціальної політики закладені щонайменше два доктринальні погляди на: 1) «правомірне полегшення» правового становища в рамках чинного законодавства для тих верств населення, які на це заслуговують; 2) «правомірне мотивування», стимулювання соціально активної особистості, актора як носія ідеалів громадянського суспільства.

Розуміючи важливість функціональної потужності соціальної політики у принаймні двох згаданих напрямках, зазначимо, що амеліористський напрям, пов'язаний із позитивним заохоченням до самотрансформації та мотивуванням поведінки особи (принцип імпаурменту в соціальній роботі), заслуговує сьогодні на наукове вивчення задля надання відповідних рекомендацій на практиці. Разом з цим, виникнення нових загроз у соціальній сфері та урізноманітнення об'єктів, що отримують соціальні послуги, тягне додаткове навантаження на державні бюджети, змінює політичну риторику на кшталт «подолання утриманських настроїв», «розширення участі громадських структур», «активізації потенціалу клієнтів». Оскільки державна соціальна політика реалізується системою соціальної роботи, то можемо припустити, що остання потребує знаходження оптимальної моделі стосунків між основними її акторами.

Соціологічна та політологічна науки з моменту свого зародження приділяли велику увагу аспектам поліпшення суспільства та особистості. Свій важливий внесок в розробку проблеми внесли Т. Парсонс, П. Сорокін, Ч. Тіллі, Е. Гіденс, П. Еванс, І. Валлерстайн, А. Франк, Г. Дерлуг'ян. Аналізу різних вимірів соціальної політики, розширення відповідальності громадянського суспільства за регулювання соціальних проблем присвячена значна кількість досліджень (Г. Батигін, Е. Лібанова, В. Николаєва, І. Прибиткова, Є. Холостова тощо).

Основний текст.

Тезаурусний ряд «покращення» / «поліпшення» виявився своєрідним супровідним елементом концепту «розвиток». Покращення суспільства через особисте самовдосконалення розуміється і як основа емансипаторських проектів, і як засіб контролю. Зусилля соціальних фахівців спрямовані на розвиток самосвідомості споживача соціальних послуг та внесення відповідних змін у суспільство для поліпшення його становища. Поняття «розвиток» більше зосереджується на змінах на макрорівні: економічне зростання, розвиток / розбудова держави, соціальної політики.

Поглиблення глобалізаційних процесів у світі, загострення проблем економічної та екологічної безпеки, подолання бідності населення, спонукають нас зробити ретроспективний погляд на історію формування принципів комплексної стратегії соціального розвитку країн Європи та України. Сучасні соціологи З. Бауман та Л. Донскіс зазначають, що складається враження, ніби «країни Східної Європи ... застрягли десь між відкриттям внутрішньої логіки,

притаманної капіталізму ХІХ ст. і періоду пост-Веймарської республіки – неймовірно стрімке зростання і палке обстоювання цінностей підприємництва та капіталізму, поряд із відчутним моральним занепадом, множенням соціальних органів, цілковитим розмежуванням суспільства, приголомшливим рівнем корумпованості, культурою бідності і цинізмом» [2, с. 80]. У добу «нестерпної легкості постійних змін» тим не менш ми перебуваємо в детерміністському, песимістичному, фаталістичному, керованому страхом і панікою суспільстві, що й досі прагне плекати осячені часом, але застарілі й оманливі ліберально-демократичні засади...» [2, с. 16].

Як зазначає Т. Токарський, деякі концепції соціальної політики живляться дещо анахронічними та неоднозначними постулатами. Так, група концепцій об'єднує перевагу перерозподільних заходів і визначає соціальну політику як інструмент пом'якшення негативних наслідків індивідуальної та соціальної нерівності. У межах такого підходу метою соціальної політики є регулювання диференціації доходів. Проблема полягає у визначенні «м'якої» диференціації, що зумовлює достатній рівень зацікавленості щодо збільшення доходів найзабезпеченіших верств суспільства і, водночас, захищеність найбідніших. Пастки сучасної соціальної політики знаходяться в площині неусунених структурних причин бідності [8]. Наприклад, «як вказується у енцикліках Папи Франциска, проекти допомоги – як відповідь на нагальні проблеми – можна вважати тільки тимчасовими заходами. Доки радикально не вирішать проблеми вбогих, відмовляючись від абсолютної автономності ринку і фінансових махінацій, і не знищать структурних причин соціальної нерівності, доти не розв'яжуть глобальних проблем і жодної проблеми – остаточно. Нерівність – корінь соціальних бід» [2, с. 62].

Як зазначає Е. Райт, найгірші форми боротьби з бідністю крутяться довкола програм, які зосереджуються на необхідності для людей нести «особисту відповідальність» за своє життя. Програми, які розглядають проблему бідності головним чином як брак якихось рис характеру в бідних людей, і потім намагаються зарадити цій нестачі, видаються найшкідливішими, особливо якщо вони зосереджуються на культурному дефіциті. Основна частина риторики боротьби з бідністю, наприклад в США, концентрується на навичках та освіті: треба покращити навички бідних, щоб вони могли отримати гарно оплачувану роботу. Низький рівень вмінь та освіти розглядається як недолік бідних, і якщо ми виправимо цей недолік, тоді – як вважають – зникне бідність. Якщо бідні матимуть кращу освіту, вони зможуть дійсно бути відповідальними за свою долю [6].

Інша група теоретиків визначає соціальну політику як різновид суспільної діяльності, спрямованої на вирішення проблем захисту соціально вразливих та потенційно небезпечних верств населення. Перевага надається системі державної допомоги та добродійної діяльності. Такий підхід обмежує активність державних та громадських інститутів, а «безпечна» та «невразлива», за певними ознаками, частина суспільства залишається поза увагою соціальної політики [8].

Якщо поглянути на попередній досвід формування концепту соціальної

держави, то побачимо, що для перших теорій подолання соціальних проблем був притаманний саме критичний амеліоризм та раціональний активізм у купі з романтичним подвижництвом та ентузіазмом. Стан та відбір нужденних, визначення необхідності надання соціальної допомоги, діагностичні заходи з її здійснення були закладені саме наприкінці XIX ст. Практика соціальних обстежень, пов'язаних з задачею не лише покращення життя людей, а й прагнення вирішувати соціальні проблеми шляхом виховання індивідів, міцно увійшло в технології соціальних працівників. До речі, у сучасній соціальній політиці відбувається повернення до застарілих принципів попередніх часів (як приклад: соціальні інспектори обстежують умови проживання вимушено переміщених осіб (ВПО)).

На час розповсюдження та реалізації принципу амеліоризму велика увага приділялася складанню довгих списків індивідуальних причин бідності (з власної вини чи ні), зниження добробуту тощо. Найбільш поширеними серед них визнавалися невігластво, моральна неохайність, погана гігієна, пауперизм, злочинність, нестриманість, алкоголізм. Тобто, мова йшла про недоліки індивідуальної психології, а не про соціальні патології, а, в кінцевому рахунку, про ігнорування соціальних причин негативних суспільних феноменів [3].

Деякі дослідники розглядають амеліоризм як різновид соціального дарвінізму: невдачі людей у соціальних взаємодіях поставали як результат природного відбору серед біологічно нерівноцінних людей та породжували прагнення вирішити проблеми суспільства шляхом виправлення людської особистості (так, наприклад у 1919 р. з'явилась праця С. Холмса «Соціальне покращення та євгенічний прогрес»).

Оскільки європейські соціографи не могли або не хотіли бачити джерело таких проблем, як бідність, в суспільстві в цілому, вони знаходили джерело всередині самих індивідів. Це було ранньою формою того, що Вільям Райан пізніше назвав «звинуваченням жертви». Велика увага приділялася низці індивідуальних проблем: «байдужості, духовної убогості, забруднення, поганій санітарії, пауперизму, злочинності і пияцтву, перш за все – пияцтву» [7]. Хоча амеліористи усвідомлювали стан соціальних проблем, вони все ще вірили в збалансоване суспільство і бажали запобігти насильству (революції) та реформувати систему таким чином, щоб вона і далі зберігала свою сутність [5].

Як зазначає Г. Батігін, критичний амеліоризм як бажання поліпшити соціальну ситуацію, часто був пов'язаний з вимогою перебудови «поганого» світу за заданим «добрим» зразком. Іноді амеліористські вимоги виступали у вигляді салонного вільнодумства з приводу невідповідності існуючого порядку «природному праву», іноді – у вигляді реформаторського альтруїзму (прагненні поліпшити ситуацію без її кардинальних змін). Оволодівши «зброєю критики», соціальні теоретики переходили до викриття суспільних інститутів, щоб показати їх нерозумність і, отже, неприродність [1].

Отже, на кінець XIX – поч. XX ст. склались два основні напрями вирішення соціальних проблем: 1) вплив на благополуччя людини змінами у соціальних структурах; 2) виправлення особистісних, психологічних недоліків.

Критичний ліберально-амеліористський реформізм попередніх часів зазнав

трансформації. Але й досі у контенті наративів політиків чутний амеліористський відголосок («підвищення мінімальної зарплати – перший крок до покращення соціальних стандартів»). Разом з цим, сучасні соціологи вважають, що породжується «ілюзія, ніби ми, як індивіди, здатні вплинути на стан речей тільки шляхом спонтанного реагування, благодійництва і співчуття, добрих слів та активного спілкування» [2, с. 20]. Крім проголошення нашої залежності від далеких ринків та коливання курсу валюти в інших країнах, З. Бауман вказує на сучасні тенденції соціальної політики: «безпорадність і покинутість напризволяще індивіда, в поєднанні з нехтуванням та відмовою держави від своєї відповідальності..., супроводжується священним союзом неолібералізму і державної бюрократії, які наполягають на відповідальності людей не тільки за своє життя й вибір у світі вільного вибору, а й, узагалі, за глобальне становище» [2, с.14]. Водночас зважена соціальна політика і соціальна робота сприяють всебічному соціально-економічному зростанню країн – за рахунок розвитку людського капіталу та підвищення продуктивності праці, а також підтримки внутрішнього попиту і структурної перебудови національних економік.

Висновки.

Таким чином, глобальні геополітичні та економічні зрушення оголили всю складність взаємодії суспільства і держави, показали неспроможність як спрощеної ліберальної моделі (заснованої на поділі суспільної і державної сфер й подальшому обмеженні легітимного положення держави), так і реанімували ідеологію амеліорізму. Підтримка соціальної солідарності та індивідуальних дій з покращення життя окремих осіб (або громади) бачаться у розвитку філантропії і шерінг-економіки (економіка взаємодопомоги, економіка спільного споживання, обмінна економіка, модель розділення вартості товарів та послуг).

Література:

1. Батыгин Г. С. Три типа социологического дискурса. Исторический очерк. URL: http://ecsocman.hse.ru/data/865/627/1219/Batigin_tri_tipa_diskursa.PDF
2. Бауман З., Донскіс Л. Моральна сліпота. Втрата чутливості у плінній сучасності. Київ: Дух і Літера, 2014. 216 с.
3. Гарасимів Т. З. Природні та соціальні детермінанти формування девіантної поведінки людини: філософсько-правовий вимір: монографія / Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 420 с.
4. Гідденс Е. Майбутнє європейської соціальної моделі / Фонд ім. Фрідріха Еберта, Регіональне представництво в Україні та Білорусі. Київ: Заповіт, 2006. 56 с.
5. Кузнецов А. Уолтер Бэдждот как основоположник политической социологии. URL: <http://vestnik.pags.ru/vestnik/archive/Arhiv43/Kuznetsov.pdf>
6. Райт Е. Криміналізація соціальних проблем – це невід’ємна риса неолібералізму. URL: <https://commons.com.ua/uk/erik-olin-rajt-kriminalizatsiya-sotsia/>

7. Ритцер Дж. Современные социологические теории. СПб.: Питер, 2002. 688 с.
8. Токарський Т. До проблем соціальної політики в Україні. URL: http://lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnyk18_19/fail/Tokarskyj.pdf

References:

1. Batygin, G. S. (2003). Tri tipa sotsiologicheskogo diskursa. Istoricheskiy ocherk. [Three types of sociological discourse]. [elektronnyy resurs] – Rezhim dostupa: http://ecsocman.hse.ru/data/865/627/1219/Batigin_tri_tipa_diskursa.PDF
2. Bauman, Z.&Donskis, L. (2014). Moral'na slipota. Vtrata chutlyvosti u plynniy suchasnosti. [Moral blindness. Loss of sensitivity in current times.] Kyiv: Dukh i Litera.
3. Harasymiv, T. Z. (2012). Pryrodni ta sotsial'ni determinanty formuvannya deviantnoyi povedinky lyudyny: filosofsko-pravovyy vymir: monohrafiya. [Natural and social determinants of the formation of deviant human behavior: a philosophical and legal dimension]. L'viv: L'vivs'kyy derzhavnyy universytet vnutrishnikh sprav.
4. Hiddens E. (2006) Maybutnye yevropeys'koyi sotsial'noyi modeli. [The future of the European social model]. Fond im. Fridrikha Eberta. Rehional'ne predstavnytstvo v Ukrayini ta Bilorusi. Kyiv: Zapovit.
5. Kuznetsov, A. (2014). Uolter Bedzhot kak osnovopolozhnik politicheskoy sotsiologii. [Walter Bagehot as the founder of political sociology]. [elektronnyy resurs] – Rezhim dostupa: <http://vestnik.pags.ru/vestnik/archive/Arhiv43/Kuznetsov.pdf>
6. Rayt, E. (2010). Kryminalizatsiya sotsial'nykh problem – tse nevid'yemna rysa neoliberalizmu. [Criminalization of social problems is an integral feature of neoliberalism]. [elektronnyy resurs] – Rezhim dostupa: <https://commons.com.ua/uk/erik-olin-rajt-kriminalizatsiya-sotsia/>
7. Rittser, Dzh. (2002). Sovremennyye sotsiologicheskiye teorii. [Modern sociological theories]. SPb.: Piter.
8. Tokars'kyy, T. (2017). Do problem sotsial'noyi polityky v Ukrayini. [On the problems of social policy in Ukraine]. [elektronnyy resurs] – Rezhim dostupa: http://lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnyk18_19/fail/Tokarskyj.pdf

Abstract. *Amelioristic ideology is analyzed as a theoretical basis for the formation of certain models of social policy. Global geopolitical and economic changes revealed the entire complexity of interaction between society and the state, showed the inconsistency of a simplified liberal model (based on the separation of public and state spheres and further restriction of the legitimate position of the state), and revived the ideology of ameliorism. Contemporary contradictions between the requirements of the social state and the market are being explored, which contribute to the return of the amelioristic discourse about the personal qualities of consumers of social services, the definition of the level of need, the poverty line, the subsistence minimum, that is, the prerequisites and volumes of social assistance. Amelioristic ideology turns out to be somewhat anachronistic postulate in the service of social reformers to improve the social situation; it does not affect the structural causes of social inequality, which minimizes the results of social projects. The shortcomings and traps of social policy, according to sociologists, grow out of deceptive and outdated liberal-democratic principles. Modern examples of joint and individual actions to improve the lives of individuals (or communities) can be seen both in measuring philanthropy and in developing the sharing-economy.*

Key words: *social work, social policy, amelioristic ideology, social state.*

Стаття відправлена: 31.06.2020 р.
© Суровцева І.Ю., Николаєва В.І.

УДК 81'25:821.161.2 М. Вовчок*Пройди-свет(045)

**AUTOTRANSLATION OF MARKO VOVCHOK
(ON THE EXAMPLE OF THE WORK "PROYDI-SVET (PASS THE
WORLD)")****АВТОПЕРЕКЛАД МАРКА ВОВЧКА (НА ПРИКЛАДІ ТВОРУ "ПРОЙДИ-СВЕТ")****Revutska S. K. / Ревуцька С.К.***s.philol.s. / к.ф.н.*

ORCID: 0000-0002-8969-1295

*Donetsk National University of Economics and Trade
named after Mykhailo Tugan-Baranovsky, Kryvyi Rih, Tramvaina 16, 50005 /
Донецький університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Трамвайна 16, 50005*

Анотація. У роботі авторка з'ясовує особливості автоперекладу Марка Вовчка (на прикладі твору «Пройди-свет»), як письменниці, що певний період свого життя присвятила перекладам із різних мов своїх та чужих художніх текстів. Особлива увага приділена лексико-семантичній групі на означення емоційно-вольового, почуттєвого рівня психіки персонажів, адже саме вона відіграє суттєву роль у створенні цілісного образу персонажа з набуттям ним оцінності у свідомості реціпієнта. З'ясовано, які лексико-семантичні засоби використано письменницею при зображенні психо-фізіологічних процесів головних персонажів твору «Пройдисвіт».

Ключові слова: лексико-семантична група, автопереклад, художній переклад, психічні процеси, психічний стан.

Вступ.

Творчий процес перекладу художнього твору здавна привертав увагу дослідників різних галузей. На сучасному етапі розвитку перекладознавчої науки художній переклад розглядається як комплексне утворення, де мають бути враховані функціональні можливості і мовознавчої, і літературознавчої науки. До того ж, як продукт мистецької діяльності, він має враховувати і культурно-мистецькі умови оригіналу, і водночас відповідати національному колориту і особливостям мови перекладу. Класичну тріаду письменник-перекладач-читач ускладнюють і розширюють власне її компоненти, особливо у тому випадку, коли перекладачем виступає автор першотексту.

Автор одночасно виступає у трьох ролях: автор, перекладач, читач. У такому випадку важко нехтувати особистими умовами життя і творчості, досвідченості автора у галузі перекладу, його життєвою зрілістю, психікою, ідентичністю, знанням мови тощо. Лише автору-перекладачеві лінгвісти пробачають ті «вільності», які будуть не припустимими в інших адекватних художніх перекладах. І ця «вільність» природня, адже автор еволюціонує в усіх трьох ролях, можливо, не рівномірно, не одночасно, але в результаті текст автоперекладу не просто буде відрізняється від першотексту, а й набуватиме ознак власної оригінальності і художності.

Процес новотвору супроводжується і насиченням його новими мовними засобами, відмінними від тексту оригіналу. Важливим тут видається лексико-семантична передача емоційно-вольового, почуттєвого рівня психіки персонажів, адже саме вона відіграє суттєву роль у створенні цілісного образу

персонажа з набуттям ним оцінності у свідомості реципієнта.

Основний текст.

Марко Вовчок певний період свого життя присвятила перекладам, зокрема з французької та російської мов, бралася і до самоперекладу. Враховуючи те, що Марко Вовчок була білінгвом з декількох мов, її автопереклади, а особливо група лексики на позначення психічних явищ і процесів, видається актуальною.

Дослідженню психіки персонажів її творів була приділена увага і літературознавцями (А. Недзвідський, І. Балака, М. Тараненко, Б. Лобач-Жученко, М. Зеров, Є. Брандіс, О. Засенко, С. Ревуцька та інші) і мовознавцями (автори О. Ганіч І. Олійник, Н. Титаренко), однак дослідженню лексико-семантичної групи одиниць на позначення психіки (явищ, процесів) персонажа, особливо в автоперекладах, увага приділена принагідно.

Дослідник мови її творів, зокрема Т. Гаупт відзначає, що перші її автопереклади були не надто вдалимими, адже авторка використовувала більш літературну мову, замість розмовної, від чого її твори видавалися сухими, позбавленими мовної чарівності [1, 13]. І. Олійник звертає увагу на синоніміку у творах Марка Вовчка, «на означення психічного стану, психіко-фізіологічних процесів, прагнень і устремлінь людини» [3, 22], як особливість мови творів відзначає «нанизування» синонімічних пар, що дає можливість уточнити міру чи ступінь ознаки, увиразнити певний стан персонажа.

Оповідання «Пройдисвіт» було написано Марком Вовчком орієнтовно 1859-1861 роках і навіть було опубліковано його початок, однак з часом авторка вирішила його перекласти російською мовою. У результаті маємо не просто художній автопереклад, а абсолютно оригінальний твір. У російському автоперекладі Марія Вілінська відходить від оригіналу вже у другій частині першого розділу, більше заглиблюючись у переживання персонажів.

Психіку головного жіночого персонажа Марти авторка на початку твору подає лиш у її реакціях на зовнішні подразники. Слухняність, покора відбита у відповідному дієслівному ланцюгу: *услыхала – выглянула – поклонилась; вышла – села*.

Процес мислення дівчини авторка описує: «*Все ее мысли играли около наймита*» [4, 569], де дієслово відіграє ключову роль, характеризуючи стан грайливості й зацікавленості дівчини. Надалі змальовано процес фантазування через опис її думок: «*пришло на мысль, в мысли своей нарядила*», що поступово посилюється *зароились мысли* аж до номінації стану: *точно любовалась им* [4, 569]. Характерний для закоханої дівчини стан хаотичності думок відображено низкою іменників на позначення процесів психіки: *мысли, предположения, видения, вопросы*» [4, 569].

Душевне хвилювання, втрату фізичної потреби у сні закоханої подано описово через її реакцію на несподівану зустріч із Рясниченком: їй не спиться, вона байдужа до хлопця і здивована його появою, захоплена тихим вечором, її рухи неквапливі, ніби думає про щось своє. Найкраще цей букет переживань описують дієслова і прислівники: *неподвижно, тихо, вздрогнула, удивилась, медленно скрылась, затворила (двери)* [4, 575-576].

Вочевидь Марті нелегко було зрозуміти свої почуття і стани, адже вона не

готова була ще до таких хвилювань: «*почитала отца, сердце и душа у нее были еще безмятежны, не искали, не желали, не ведали*» [4, 583]. Прикметником *безмятежный* перед низкою дієслів на позначення відсутності потреби авторка посилює цей стан спокою душі. Внутрішній спокій, свободу від глибоких переживань спостерігаємо у розмірковуваннях автора: «*Неведение это, говорят, благо, пока не научишься радоваться и страдать*», де акцентується на семантиці іменників *неведение=благо*, а посилюється фразеологізмом *как у бога за пазухой* [4, 583], що означає цілковиту безпечність, спокій і рівновагу дівчини.

Для зображення сили почуття використовує авторка і лексику, що відображає сприйняття персонажем навколишнього середовища: «*Не могла она на него наглядеться, не могла она об нем надуматься <...> дни покорочали, время нехватало ей*» [4, 587], де переважають дієслова. Стривоженість дівчини щодо власних почуттів і засмученості свого коханого помітно у низці сполук прислівників на позначення протилежностей і дієслів: «*начала поздней спать ложиться – раньше начала вставать*»; у зображенні стурбованості переважають дієслова: «*заботилась, допытывалась, все было его жалко, дождала и желала увидать, пугалась, боялась*» [4, 587]. Глибоке розуміння і розрізнення станів коханого описано градацією прислівників, що так чи інакше пов'язані з семою смутку: *тяжелее-больнее; грустней-горче* [4, 587].

Загострення дівочої схвильованості *горюет* письменниця подає через описи змін у повсякденному житті Марти («*не брала ее ни работа, ни гулянье, ни отдых*» [4, 588]), а також розшифровку стану: *внезапно прерывалась запетая песня*, де значення слова вказує на його нестабільність. Функцію тривалості почуттів надають повтори: *сколько, сколько; сколько-сколько; долго-долго; замирая и ожидая, ожидая и замирая* [4, 588]; «*всегда, всегда*» з посиленням іменником семи вічність *навекы* [4, 605]. Використана також і застаріла лексика, зокрема *не разумея*, яка свідчить про намагання персонажа усвідомити свій стан.

Психоемоційні стани дівчини інколи краще авторці вдається описати паралінгвістичними засобами: підтримка коханого в обіймах («*руки ее так жарко, призывно к нему поднялись <...> А милые руки та крепко и нежно его обхватывали и лелеяли!; приклонилась головой к его плечу*» [4, 590–591]), відданість у погляді («*без слов разве не ясно выразили любящие глаза*» [4, 591]). Звісно підкреслюють стани прислівники міри й ступеня дії: *жарко, призывно, крепко, нежно, ясно*. Подібні настрої дівчини сприймалися й іншими персонажами, що також вловлювалися у жестах, рухах: «*темнеют и сияют очи, голос звенит, зацвела она полным цветом*» [4, 595–596]. Підкреслені дієслова вказують на відчуття вдоволеності, щастя.

Рішучість Марти, її упевненість у своїх намірах Марко Вовчок подає комплексно: лексика, що називає психічні стани й почуття: «*задумавшаяся Марта не горевала, не сокрушалась*», що підкріплюються паралінгвістикою *улыбалась* із позитивно забарвленою лексикою прислівники *ясно и счастливо* [4, 602]. Цікавим є і акцент на лексемі *заря*, що у даному контексті набуває значення початку чогось нового та ще й хвилюючого для персонажа:

«занималась, словно заря, жарким румянцем» [4, ст.602].

В описах переживань наймита Максима з самого початку переважає лексика на позначення смутку: *печален* [4, 568], *сумрачный* [4, 569], *мрачный, грустный* [4,587], *горемыка* [4, 605]. Подібна лексика використана й для опису його жестів, рухів, поз: *сидел, как каменный* [4, 569], *не говорит, не засмеется, где там!* [4, 586]. Оціночна лексика: *работящий, внимательный, золотые руки, тяжелый человек, недобрая душа, не отрадный человек* [4, 586–587], *бирюк, нелюдим, безбожник* [4, 588] створює образ похмурого, замкненого, малоемоційного хлопця, з яким надзвичайно важко контактувати: «*Даже отвечает он так как-то, что и у тебя слова прерываются и замирают на устах, и сам не решаешься вымолвить ему ни ласкового, ни горького привета*» [4, 586], «*Он «здравствуй» не скажет, если с ним встретишься так, что приходится лбами удариться, – будто не видит!*» [4, 587]. Стан співбесідника наймита авторка також відтворює дієсловами на позначення завершення: *прерываются и замирают*, до того ж вжито заперечні частки *не, ни* поруч із протилежними за значенням прикметниками: *ни ласкового, ни горького* [4, 586], що підкреслюють неговірку натуру персонажа.

Переживання хлопця у дитинстві також окреслюються як негативні через номінації чи негативно забарвлену лексику, що описує чи характеризує стани і почуття персонажа. Так, наприклад: *горькая, унижительная жизнь, убогие люди, убожество, мучения, горесно, томимы, терзаемы кручиной* [4, 595]. Силу бажання змінити щось у своєму житті позначено лексемами негативного забарвлення: *затомило желанье, замучила жажда желаемое тоже получать* [4, 595].

Постійний стан стурбованості й засмученості Максима передається й іншим, зокрема вимальовується колективна психіка тривожне очікування в повторах: «*что-то такое вот-вот он скажет и что-то такое вот-вот будет*» [4, 587]. Стан піднесення, очікування нового продовжується в описі весняного пейзажу, де переважає лексика з позитивною конотацією: *весна чудесная, цвели, искрились, щебетанья, стрекотанья и жужанья, звенело* [4, 588].

Таємниці мисленневих процесів й душевних зрушень наймита письменниця окреслює реченням, що за своєю структурою й значенням перекликається із рядком Г. Сковороди: «*У всякого свое есть, что сердцу поближе, и всякую голову мучит своя дурь*» [4, 588], а отже переживання парубка є швидше за все надуманими.

У психіці парубка постійно підкреслюється і його страх, боязнь невдачі. Усвідомлення соціальної нерівності, як результату мисленневої діяльності, маємо з самого початку твору у рухах, жестах, поведінці наймита. З розвитком почуттів до Марти змінюється і способи передачі цього почуття, лексичні засоби. Так, острах втрати коханої асоціюється із лексемою смерть: «*словно смерть перед собой увидал*» [4, 589]. Глибоке розуміння соціальної нерівності пари окреслено заперечною часткою *ни* перед позитивно забарвленими іменниками: «*Из нашей любви не выйдет ни радости, ни утехи*» [4, 589], а відчай маємо у антонімічній парі: «*Я наймит, ты – отцова дочка!*» [4, 589]. Стан, близький до фрустрації засвідчує лексика на позначення соціального

стану, з негативним забарвленням: «невольник, служба, чужой хлеб, душу запродавать, измена, убогий, пройди-свет» [4, 590-591]. Відчай парубка помітний і в дієсловах наказового способу у повторах: «Люби меня! Люби! Не измени!» із номінацією стану в *каком-то отчаянии* [4, 590]. Негативними є також і номінації настроїв, почуттів, що у розмові використовує Максим: *безприютность, беды, несчастья, горе наймитское, посмеяние, муки* [4, 590].

Стани засмученості, відчаю передаються і сполученнями дієслів і прислівників (інколи прикметників) з негативним значенням: *тошно жить, служит одинаково, сердце надрывалось, бросил, ум мутился молодые годы уплывают без дела, без смысла, все хватался, все попробовал, повсюду тошно, он терзался, страшные мысли посещали* [4, 595-596]. Посилують настроїв й іменники відповідного значення: *помеха, неудача, ничтожный наймит* [4, 595-596]. Оціночна лексика: *человек страстный, раздражителен, подозрителен, ревнив* налаштовує читача на сприйняття настроїв Максима, які не змінилися навіть під впливом кохання, їх авторка передає низкою дієслів негативного значення: «*часто он приходил сам не свой на свиданье, весь потрясенный гневом, отчаяньем; не верил ее любви, сомневался в ее преданности и верности, над всем насмеялся, все проклинал, ко всему ревновал, за всех обвинял и едко укорял*» [4, 596].

Спільні стани закоханих авторка спочатку називає синонімічно: Максим *мрачен*, Марта – *грустна*, а після зустрічі зміна станів показано через порівняння: «*словно из темной темницы вышли на свет*» [4, 588], прикметник у сполученні із лексемою *темница* передає глибину стану засмученості обох; антонімічна пара *темница-свет*, вказує на зміну настроїв і станів з негативного на позитивний. Піднесений позитивний настроїв молодят підкріплено і низкою позитивно забарвленої пейзажної лексики: *зашумели леса, зазеленели травы, засверкали цветы, загремела речка, всякая былинка точно смеялась и ликовала*, динаміки почуттям завдають саме дієслова; іменники і прислівники: *благодать, ясно, тепло и легко, чудно, счастливо* [4, 588-589] характеризують стани. Почуття взаємної любові, що повністю заповонила серця і розум молодих людей Марко Вовчок відтворює не лише лексемою *любов*, а й похідними від неї: *полюбили, любить, любишь* [4, 589].

Відчуття спільного щастя, коли закохані разом письменниця передає дієсловом *поживиться*, що походить від *жити, життя*, тобто почуття дорівнює життю, а не просто насолоді від зустрічі. Застаріла лексика: *познали, вкусили рай, ад, уста, упованье, блаженны, сетовать* також підкріплює глибину почуття, його важливість і необхідність у житті молодят. До того ж така лексика дає читачеві і розуміння того, що це дар Божий, проти якого суспільство намагається чинити опір своїм негативним ставленням.

Висновки.

Автопереклад твору «Пройдисвіт» можна віднести до ранніх перекладів Марка Вовчка, однак уже в ньому помітні особливості, що лягли в основу її стилю, як перекладача. Письменниця у процесі перекладу однозначно переосмислює кожного свого персонажа, відповідно текст оригіналу і переклад різко відрізняються один від одного. Переживання персонажів у межах

одного твору відтворюються різними лексико-семантичними засобами. Так, в описах емоційно-вольових процесів Марти авторка використовує дієслівні ланцюги з градацією, застарілу лексику, повтори і прислівники міри і ступеня дії, які увиразнюють почуття і демонструють їх глибину, інколи вдається до опису жестів, міміки, пози дівчини з широким використанням прикметників, що або повністю замінюють номінацію стану, або доповнюють її. При відтворенні психічних процесів парубка Максима, коханого Марти, то тут Марко Вовчок одразу формує декілька домінант: біль, страх, смуток. Надалі навколо них вибудовує низки з оціночною лексикою негативного забарвлення. У зображеннях почуттів і станів хлопця використані також і повтори, однак більше акцентується на семантиці іменників, дієслів і прислівників. Досить часто номінація виявів психіки Максима опускається, а на перший план висувається опис пейзажу з негативно чи позитивно забарвленою лексикою, що так чи інакше дає можливість читачеві зрозуміти стан персонажа. Підкреслюють переживання обох персонажів влучно підібрані фразеологізми.

Названі лексико-семантичні засоби, які використовує Марко Вовчок у процесі перекладу власних творів, засвідчують, що не лише її високий рівень перекладача, а й спонукають до вивчення й інших персонажів цього та інших автоперекладів письменниці.

Література.

1. Гаупт Т. П. Творча діяльність Марка Вовчка в галузі художнього перекладу : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01. – Івано-Франківськ, 2002. – 23 с.

2. Гончарук М. М. До проблеми поняття "Емоція" у лінгвістиці / М. М. Гончарук – URL: http://www.chnu.edu.ua/res/chnu.edu.ua/period_vudannia/web13/pdf/2012_1/Maryna_Honcharuk.pdf

3. Олійник І.С. Лексична синоніміка творів Марка Вовчка / І.С. Олійник // Наукова сесія, присвячена 100-річчю з часу першого видання "Народних оповідань" Марка Вовчка / ред. М. П. Тараненко, С. П. Самійленко / Запорізький пед. ін-т. – Запоріжжя : Запорізьк. облвидав. – 1957. – С.22–26.

4. Марко Вовчок. Твори в 7 т. / редкол.: О. Є. Засенко, Н. Є. Крутікова, М. Є. Сиваченко. К. : Наукова думка, 1965. – Т. 3. – 679 с.

References.

1. Haupt, T. P. (2002). *Tvorcha diialnist Marka Vovchka v haluzi khuduzhnioho perekladu*. Diss. kand. filoloh. nauk [Marko Vovchko's writing in the field of literary translation. Cand. philolg. sci. diss]. Ivano-Frankivsk, 23 p.

2. Honcharuk, M. M. *Do problem poniattia "Emotsiia" u linhvistytsi* [To the problem of the concept of "Emotion" in linguistics] retrieved from: http://www.chnu.edu.ua/res/chnu.edu.ua/period_vudannia/web13/pdf/2012_1/Maryna_Honcharuk.pdf

3. Oliinyk, I. S. (1957). *Leksychna synonimika tvoriv Marka Vovchka* [Lexical synonymy of works by Marko Vovchok]. *Naukova sesiia, prysviachena 100-richchiu z pershoho vydannia "Narodnykh opovidan" Marka Vovchka* [Scientific session dedicated to the 100th anniversary of

the first edition of "Folk Tales" by Marko Vovchok]. Zaporizhzhia, Zaporizhoblvydav Publ., pp. 22-26

4. Marko Vovchok (1965). *Tvory v 7 tomakh* [Works in 7 volumes]. Kyiv, Naukova Dumka Publ., vol. 3, 679 p.

Abstract. *In the work, the author finds out the peculiarities of autotranslation of Marko Vovchok (on the example of the work "Proydi-svet (Pass the World)"), as a writer who devoted a certain period of her life to the translations from different languages of her own and other people's literary texts. Particular attention is paid to the lexical-semantic group expressing the emotional-volitional, sensory level of the psyche of the characters, because it plays a significant role in creating a holistic image of the character with the acquisition of value in the mind of the recipient. It is found out what lexical and semantic means the writer used in depicting the psycho-physiological processes of the main characters of the work "Proidysvit".*

Key words: *lexical-semantic group, autotranslation, literary translation, mental processes, mental state.*

Стаття відправлена: 27.05.2020 г.

© Ревуцька С.К.

GROUPS OF AGGRESSIVE INVECTIVE FORMULAS AND THEIR CHARACTERISTICS (BASED ON CONTRIBUTIONS OF THE FRENCH LANGUAGE)

ГРУППЫ АГРЕССИВНЫХ ИНВЕКТИВНЫХ ФОРМУЛ И ИХ ХАРАКТЕРИСТИКА (НА МАТЕРИАЛЕ ФРАНЦУЗСКОГО ЯЗЫКА)

Сеидова Н.Р./Seyidova N.R

Доктор фил. по филологии/P.h.D.

Азербайджанский Университет Языков/Azerbaijan University of Languages

Аннотация. Будучи одним из фундаментальных свойств человеческого поведения, агрессия находит разнообразное выражение в языке. Современное состояние нашего общества порой подталкивает людей к агрессивным речевым проявлениям, среди которых свое место занимает и проклятие. Агрессивная инвектива, представляет собой непосредственно культурно-обусловленное и национально-специфичное явление вербальной агрессии по отношению к участнику коммуникации, осуществляемое, как правило, посредством просторечной лексики и фразеологии. В современной лингвистике различают два вида инвективы, отличающиеся друг от друга объектом направленности: эксплетивная и агрессивная инвективы.

Ключевые слова: инвектива, проклятие, язык, лексика, адресат, фразеология

Вступление.

Переход современной науки от изучения языка как системы к изучению языковой личности не только коснулся вопросов существования и функционирования языка, но еще и определил круг вопросов, связанных с взаимоотношениями говорящих людей.

Современное состояние нашего общества порой подталкивает людей к агрессивным речевым проявлениям, среди которых свое место занимает и проклятие. Применение проклятий как видов речевой агрессии объясняется, во-первых, частотностью употребления высказываний и дискурсов с соответствующей интенциональной семантикой, во-вторых, тем, что проклятие осложняет коммуникацию, приводя общающихся к конфронтации.

Причин, способствующих возникновению речевой агрессии, может быть много, Л.В. Енина, Н.А. Купина: «Если обратиться к собственному опыту и вспомнить, что явилось сильным раздражителем в последнее время, что вызвало агрессивное состояние, у каждого это будет свой ответ. Выбор большой, жизнь предоставляет много возможностей для формирования агрессивного состояния» [1].

Будучи одним из фундаментальных свойств человеческого поведения, агрессия находит разнообразное выражение в языке. Речевая агрессия в различных сферах жизнедеятельности человека обладает - большим количеством функций. Основные из них: 1) средство воздействия на адресата; 2) желание причинить боль; 3) средство выражения власти, собственного превосходства и языкового насилия.

Методы исследования.

Методология исследования predetermined поставленными задачами, для решения которых были использованы как общие, так и специальные научные

методы и приемы: историко-этимологический метод, описательный метод, включающий в себя приемы наблюдения, сравнения, интерпретации и классификации исследуемого материала; метод семантической идентификации, служащий выявлению значения исследуемых выражений; дистрибутивный метод, позволяющий выявить значения выражения на основании ближайшего контекстуального окружения; метод анализа словарных дефиниций - для выявления семантических значений лексических средств.

Текст:

Во всех сферах общественной жизни уровень агрессивности в речевом поведении коммуникантов достаточно высок. В последние годы в сфере политической коммуникации произошли кардинальные изменения: выступления на митингах, агитационные, избирательные кампании способствовали появлению агрессивных, инвективных дискурсов (например, взаимные обвинения кандидатов, осуждения, упреки с целью победы на выборах). В этой сфере, как правило, агрессия обусловлена побуждением самого адресанта. В сфере официально-делового общения человек, обладающий более высоким социальным статусом, часто проявляет речевую агрессию по отношению к подчиненному. В семейном, дружеском общении, где этикетные нормы редуцированы (по сравнению с другими сферами коммуникации), коммуниканты чувствуют себя раскованно, речевая агрессия допускается.

Инвектива, или оскорбление словом, может осуществляться различными способами и приобретать различные формы. Инвективное высказывание, само по себе, эмоционально «закаляет» ситуацию общения. Сила подобной эмоциональной «закаленности» прямо пропорциональна значимости этой ситуации для участников общения, следовательно, эффект инвективы может усиливаться с ростом ее оскорбительности для участников той или иной ситуации.

Мы можем смело называть инвективы социокоммуникативными явлениями. Вербальная инвектива - это определенный культурно обусловленный и национально-специфичный векторно-направленный континуум вербальной агрессии по отношению к участнику коммуникации, к ситуации, предмету и процессу социально-речевого общения. Инвективная формула подразумевает моделирование ситуации нарушения культурных требований со стороны инвектума или же выхода его индивидуального поступка за границы конкретно-национальной культурой поведенческой нормы, независимо от степени реальности и в целом реалистичности обвинения. Вербализация инвективной формулы осуществляется иногда при помощи литературной лексики, но, чаще всего, посредством просторечной лексики и фразеологии, характеризующейся стилистической маркированностью, предельной сниженностью и обладающей вульгарной коннотацией.

В современной лингвистике, в частности во французском языке, различают два вида инвективы, отличающиеся друг от друга объектом направленности (инвектумом): эксплетивная и агрессивная инвективы. Данные виды инвективы представляют собой две основные группы, в рамках которых можно выделить

отдельные частные формы.

Эксплетивная инвектива во французском языке представляет собой использование табуированной лексики для выражения собственного отношения не к человеку, а к описываемой ситуации. В рамках эксплетивной инвективы можно выделить: 1) общую бранную лексику, которая не имеет собственного адресата: и, помимо этого, не направлена на непосредственное оскорбление человека. Тем не менее, использование в речи бранной лексики может породить косвенную обиду и чувство оскорбленности у коммуникантов; 2) религиозную эксплетиву, включающую богохульства, когда инвектор сознательно оскорбляет чувства верующих: *Que le feu de l'enfer te brûle! que Dieu t'anéantisse ! Que le Ciel me déclare une éternelle guerre!*; 3) междометную эксплетиву, которая может быть выражена в любой форме, даже прямого оскорбления, тем не менее, отличительная особенность в том, что она не имеет прямого инвектума, а служит, как правило, выражению досады или обиды говорящего на невозможность изменить сложившуюся ситуацию: *Maudit soit!*

Вышеуказанная классификация представляет собой лишь условное разделение пласта инвективной лексики французского языка на группы. Соотнесение той или иной вербальной формулы с определенной группой зависит от конкретных параметров коммуникации и интенции инвектора.

Континуум вербальной инвективы просматривается по нарастанию степени сниженности лексических единиц на основе их стратификационных, функционально-стилистических и этико-стилистических помет и дефиниций в словарях просторечий.

Мы можем смело сказать, что большее число инвективов во французском языке это инвективы или так называемые проклятия первого типа. Особенность же второго типа проклятий заключается в том, что результат их произнесения имеет перлокутивный эффект. Поэтому если рассматривать «нечаянные» проклятия с точки зрения коммуникативной грамматики, следует отнести их не к «волюнтативному» регистру речи, выражающему интенцию «побудить адресата к действию, внести изменения в фрагмент действительности», а к «реактивному», цель которого - «выразить оценочную реакцию на ситуацию».

Самое яркое отличие проклятий от других речевых актов состоит в заложенной в них модели адресата. В стандартной коммуникативной ситуации адресатом речи является собеседник. В проклятиях же, реальный, собеседник «не является субъектом тех перемен в состоянии дел, которых ожидает отправитель», он оказывается всего лишь объектом, во вред которому произносится текст. Этот истинный адресат все время незримо-присутствует где-то рядом, являясь до момента произнесения проклятия лишь пассивным наблюдателем коммуникации.

Следует отметить, что одним из условий, необходимых для осуществления проклятия, - темпоральность - является обязательным. Из этнографической литературы [2] известно, что особую действенность приобретают злопожелания, произнесенные в «неурочный», «недобрый» час.

Все данные представления неотъемлемо связаны с тем, что с точки зрения традиционно ориентированного человека мир насыщен потенциальными

границами, каждая из которых в любую минуту может стать основной границей между своим и чужим. Поэтому граница между мирами очень подвижна, её удаленность или приближенность к человеку зависит от места и времени.

Кажется интересным тот факт, что при определенных условиях конвенциональные установления на применение проклятий снимаются. Например, во время некоторых религиозных праздников и обрядов запрет на употребление имен мифологических персонажей снимается. Даже, порой для достижения максимального эффекта в гадании, могли произноситься и формулы проклятий, причем в свой собственный адрес.

Вероятно, подобные примеры можно отнести и к «магическому антиповедению», по определению Б.А. Успенского, которое «соотносилось с календарным циклом и, соответственно, в определённые временные периоды (например, на святки, на масленицу, в купальские дни) признавалось уместным и даже оправданным (или практически неизбежным)»[9] (Успенский 1996, 63).

Среди проклятий выделяются также и так называемые «отсылки» или «посылки» [5](Мокиееко 1994, 62), «посылки»[3] (Левин 1998, 812) - формулы, обозначающие места отсылки адресата - «чужое» пространство, особенно подверженное воздействию нечистой силы, неопределенные локусы, локусы мифологических персонажей.

Таким образом, если прибегать к классификации иллокутивных актов Дж. Серля, «отсылки» являются одновременно и директивами, чья «иллокутивная направленность состоит в том, что они представляют собой попытки со стороны говорящего добиться того, чтобы слушающий нечто совершил» и экспрессивами, цель, которых — «в том, чтобы выразить психологическое состояние» адресанта [8]. В этом случае можно говорить о том, что в формально грамматическом плане мы имеем дело с директивами, в экспрессивно-семантическом плане - с экспрессивами по терминологии Серля. Поэтому разного рода отсылки, рассматриваемые как разновидности проклятий, можно трактовать как синкретичные речевые акты.

В словаре С. Мореля [6] «Словарь символов, мифов и поверий » отмечается наличие особых формул, произносимых в ответ на проклятия, чтобы «отклонить их вредоносное воздействие»: *Que le mal retourne envers celui qui le fait!*

По мнению Е.Е. Левкиевской, очень часто мотив возвращения опасности ее отправителю на вербальном уровне реализуется в-подобного рода «приговорах и отгонных формулах «немедленного» воздействия», когда необходимо «принять «экстренные» меры по предотвращению возможного зла» [4].

Можно соотнести эти представления с верой в «вещественность» слова, его «крылатость», отмечаемые ещё А.А. [7]. В качестве аргумента исследователь приводил ирландское поверье: «Изреченное проклятье должно упасть на кого-либо. Оно носится семь лет в воздухе и каждое мгновение может спуститься на того, на кого было направлено». Существует и немецкая пословица на эту тему: «Проклятия, как птицы из гнезда, возвращаются домой».

Выводы.

Агрессивная инвектива, представляет собой непосредственно культурно-обусловленный и национально-специфичный векторно-направленный континуум вербальной агрессии по отношению к участнику коммуникации, осуществляемый, как правило, посредством просторечной лексики и фразеологии, характеризующейся стилистической маркированностью и предельной сниженностью и обладающей вульгарной коннотацией реализующей интенцию говорящего и пишущего унижить, оскорбить, обесчестить, опозорить адресата своей речью. Мы можем смело называть инвективы социокоммуникативными явлениями. Континуум вербальной инвективы просматривается по нарастанию степени сниженности лексических единиц на основе их стратификационных, функционально-стилистических и этико-стилистических помет и дефиниций в словарях просторечий.

Литература

1. Енина Л.В. Катартический характер речевой агрессии в сверхтексте лозунгов и источники ее смягчения // Вопросы стилистики. Вып. 28. — Саратов: СГУ, 1999. - С. 222-231.
2. Зиновьев В.П. Мифологические рассказы русского населения Восточной Сибири. - Новосибирск: Наука, 1987. - С. 381-400.
3. Левин Ю.И. Об обценных выражениях русского языка // Левин Ю.И. Избранные труды. Поэтика. Семиотика. — М.: высшая школа, 1998. - С.809-819.
4. Левкиевская Е.Е. Славянский оберег. Семантика и структура. - М.: Индрик, 2002.-336 с.
5. Мокиенко В.М. Русская бранная лексика: цензурное и нецензурное // Русистика. - Берлин, 1994, № 5. - С. 50-73.
6. Морель С. Словарь символов, мифов и поверий, 2004, -958 с.
7. Потебня А. А. Эстетика и поэтика: — Киев: Мистецтво, 1976. — 263 с.
8. Серль Дж. Р. Классификация иллокутивных глаголов. Перевод с англ. В.З. Демьянкова // Новое в зарубежной лингвистике. — Вып. 17. Теория речевых актов; Сборник. Пер. с англ. / Сост. и вступ. ст. И.М. Кобозевой и В.З. Демьянкова; Общ. ред. Б.Ю. Городецкого. — М.: Прогресс, 1986. - С. 170-195.

References

1. Enina L.V. Katarticheskiy harakter rechevoj agressii v sverhtekste lozungov i istochniki ee smyagcheniya // Voprosy stilistiki. Vyp. 28. — Saratov: SGU, 1999. - S. 222-231.
2. Zinov'ev V.P. Mifologicheskie rasskazy russkogo naseleniya Vostochnoj Sibiri. - Novosibirsk: Nauka, 1987. - S. 381-400.
3. Levin YU.I. Ob obscennyh vyrazheniyah russkogo yazyka // Levin YU.I. Izbrannye trudy. Poetika. Semiotika. — M.: vysshaya shkola, 1998. - S.809- 819.
4. Levkievskaya E.E. Slavyanskij obereg. Semantika i struktura. - M.: Indrik, 2002.-336 s.
5. Mokienko V.M. Russkaya brannaya leksika: cenzurnoe i necenzurnoe // Rusistika. - Berlin, 1994, № 5. - S. 50-73.
6. Morel' S. Slovar' simvolov, mifov i poverij, 2004, -958 s.
7. Potebnya A. A. Estetika i poetika: — Kiev: Mistectvo, 1976. — 263 s.
8. Serl' Dzh. R. Klassifikaciya illokutivnyh glagolov. Perevod s angl. V.Z. Dem'yankova //

Novoe v zarubezhnoj lingvistike. — Vyp. 17. Teoriya rechevyh aktov; Sbornik. Per. s angl. / Sost. i vstup. st. I.M. Kobozevoj i V.Z. Dem'yankova; Obshch. red. B.YU. Gorodeckogo. — M.: Progress, 1986. - S. 170-195.

Abstract. *Being one of the fundamental properties of human behavior, aggression finds various expression in any language. The modern condition of our society sometimes pushes people to aggressive speech manifestations, among which the curse takes its place. Aggressive invective, is a directly culturally-conditioned and nationally-specific phenomena of verbal aggression towards a communication participant, carried out through simple vocabulary and phraseology. There are two types of invectives that differ from each other by the object of orientation: expletic and aggressive invectives in modern linguistics.*

Keywords: *invasion, curse, language, vocabulary, addressee, phraseology*

Статья отправлена: 30.05.2020 г.

© Сеидова Н.Р.

УДК 811.111'42:159.955.6

**FORMATION OF PRODUCTIVE SKILLS OF PERSUASION
IN ENGLISH ORAL AND WRITTEN DISCOURSES
ФОРМУВАННЯ ПРОДУКТИВНИХ НАВИЧОК ПЕРЕКОНУВАННЯ
В АНГЛОМОВНОМУ УСНОМУ Й ПИСЬМОВОМУ ДИСКУРСАХ**

Riabokon H. L. / Рябоконт Г. Л.

с. ph. s., as. prof. / к. ф. н., доц.

ORCID: 0000-0001-5796-7800

National University "Kyiv-Mohyla Academy", Kyiv, Skovorody, 2, 04070

Національний університет «Києво-Могилянська академія», Київ, Сковороди, 2, 04070

Анотація. Стаття розглядає основні положення теорії ведення спору (аргументації) та їх прикладне застосування у письмовому та усному англomовному дискурсах. Розглядаються стратегії і тактики переконування та мовні прийоми структурованого викладення інформації (лінгвістичні маркери, слова-зв'язки), а також основні моделі представлення доводів (проблема – вирішення, теза – доводи, мотиваційна модель). Оскільки остання модель є найбільш складною з точки зору оволодіння і розгалуженою залежно від типу пропозиції (політики, цінності, факту), а її опанування вимагає ознайомлення з логічними мотиваційними кроками, до яких вдається мовець під час переконування у такий спосіб, стаття наводить порівняльну таблицю з описанням мотиваційних кроків та їхнім змістом в залежності від типу пропозиції. Стаття також містить короткий огляд моделей сприйняття інформації у представників різних націй і культур, а також налаштованість цільової аудиторії (ворожа, нейтральна, дружня) та потенційно очікуваний результат мовленнєвого впливу при взаємодії з такими аудиторіями.

Ключові слова: аргументація, спір, доводи, мовленнєвий вплив, дискурс, цільова аудиторія.

Вступ. Ми живемо у світі, де неминуче трапляється зіткнення поглядів, точок зору, переконань, тобто у сфері перетину найрізноманітніших інтересів. В такому оточенні мистецтво переконування, або аргументації, означає здатність схилити інших до розгляду обстоюваної точки зору з позиції тверезої оцінки. Під час переконування, учасники комунікації намагаються впливати на погляди та поведінку інших шляхом представлення логічних доводів (аргументів), покликаних змінити попередню точку зору співбесідника (опонента), або, принаймні, переконати його взяти до уваги альтернативну позицію. Взагалі, базовим у лінгвістиці мовленнєвої діяльності вважається визначення аргументації як однієї з видів діяльності людини, скерованої на зміну поведінки адресата, суть якої полягає в мовленнєвому впливі мовця на адресата [2, с. 2]. Іноді це завдання може виявитися досить складним, адже попередня позиція об'єкта переконування також може мати тверде підґрунтя, і залежно від майстерності мовця, налаштованості слухача, а також ситуації й обставин спілкування вирішується успішність кожної окремої мовленнєвої взаємодії. Але застосовуючи мистецтво переконування, учасники комунікації в першу чергу намагаються досягти того, щоб їхня позиція отримала ту частку уваги співбесідника, на яку вона заслуговує. У такий спосіб мовець паралельно реалізує інтенцію самопрезентації [6, с. 6], притаманну будь-якому комунікативному дискурсу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемі переконування, або аргументації, присвячені численні дослідження не лише в галузі лінгвістики, а й суміжних дисциплін – методології, психології, філософії. З цих позицій теорія аргументації була детально описана у праці російського вченого, спеціаліста з логіки й риторики С. І. Поварніна «Искусство спора: О теории и практике спора», яка вперше побачила світ на початку ХХ сторіччя і до сьогодні вважається вельми актуальною, про що свідчать її сучасні перевидання [7, 8].

Варто зазначити, що термін «переконування» має дещо відмінне смислове навантаження в різних наукових парадигмах і намічається тенденція до виокремлення переконування як соціально-психологічної категорії. У філософії переконування зазвичай трактується як ідейна переконаність [6] і вважається продуктом логічних процесів. Питанню вираження ідеологій у публічних дискурсах присвячено, зокрема, дослідження Т. ван Дейка *Political Discourse and Ideology* [14]. В лінгвістичному плані проблема аргументації була всебічно висвітлена в праці А. Д. Белової «Лінгвістичні аспекти аргументації» [1]. У сучасному мас-медійному дискурсі переконування часто представлене у тріаді «аргументація – PR-маніпуляції – протистояння маніпуляціям», що розглядалися у працях Г. Г. Почепцова (мол.) [9], П. В. Зернецького, О. В. Зернецької [4], Г. Штромайера [13].

В останні роки дослідження аргументації ведеться в сфері когнітивного аспекту мовлення та його вираження в політичному дискурсі (Д. В. Шапочкін [12], Г. Л. Рябоконт [10]), що підтверджує той факт, що політичний дискурс є чи не найширшою сферою застосування різноманітних аргументаційних стратегій, тактик і прийомів, до яких часто вдаються з метою маніпулювання, навіювання певної точки зору [11, 16, 19].

Мистецтво переконувати є поширеною практикою, яка часто вживається в ситуаціях щоденного спілкування, а отже, заслуговує на глибше вивчення як на теоретичному, так і на прикладному рівнях. Втім, **невирішеною частиною проблеми** залишається недостатня розробленість і систематизований теоретичний опис навичок, які б сприяли оволодінню мистецтвом переконування як прикладною практикою. Запровадження подібного курсу в рамках лінгвістичних дисциплін мало б на меті розвинути навички аналітичного мислення, розширити обізнаність аудиторії з маніпулятивними стратегіями й тактиками, які широко застосовуються в різноманітних сферах політичного, наукового, ділового, релігійного, мас-медійного та комерційно-споживацького дискурсу, і таким чином, привити навички критичного сприйняття інформації та підвищити резистентність аудиторії до психологічного маніпулювання.

Оскільки **метою даної статті** є ознайомлення з продуктивними навичками переконування, тобто тими, які можна легко застосовувати на прикладному рівні в ситуаціях щоденного спілкування, розглянемо основні методологічні вимоги та шляхи формування таких навичок. Хоча продуктивні навички усного й письмового дискурсів дещо відрізняються, втім, їх можливо організувати відповідно до встановленої моделі викладання, придатної до застосування в навчальних закладах.

Основний текст. Як вже зазначалось, аргументація є досить складним процесом не лише через велику кількість стратегій, тактичних прийомів та способів аргументації, а й з огляду на те, що деякі люди можуть протистояти самій ідеї переконування, вважаючи її небажаним втручанням в свої інтереси та життя шляхом маніпулювання, навіювання або домінування. Але, по суті, переконування є неминучим, адже у будь-якій життєвій ситуації воно має місце, і залежно від засобів якими воно досягається, переконування може бути етичним або неетичним (добросовісна/недобросовісна аргументація), егоїстичним або альтруїстичним, таким що веде до заохочення або приниження, надихає на нові звершення або грає на людських почуттях.

Етичне переконування, на відміну від навіювання та примусу, досягається поміркованим вживанням логічних доводів, які виникають в процесі застосування двох основних способів переконування – дедуктивного, що рухається від загального до конкретного, та індуктивного, що навпаки, узагальнює окремі випадки до стійкої закономірності. Таке переконування базується на фактах об'єктивної дійсності, а отже значно скорочує кількість маніпулятивних прийомів. Отже, найважливішими завданнями у процесі аргументації є протистояння неетичному переконуванню, а також заохочення і вироблення навичок розумного, логічно побудованого доведення.

Окрім задоволення особистих потреб, переконування є не менш важливим для суспільства в цілому. Звичайно, переконування легше застосувати у розмові між двома особами, на відміну від спілкування з групою, тому що при особистому контакті існує можливість краще зрозуміти точку зору іншої сторони, маючи взаємне бажання порозумітися й отримуючи негайну зворотну реакцію на доводи, в той час як при публічних виступах або спілкуванні з групою вплив, як правило, буває одностороннім, хоча й не виключає виникнення очікуваної реакції в протилежній стороні.

При особистому спілкуванні можливо досягти компромісу, від якого виграють обидві сторони. Такий тип комунікативної взаємодії є настільки відкритим і гнучким, що дозволяє досягти не лише першочергової мети переконування – взяти до уваги протилежну точку зору, а й навіть змінити попереднє переконання співрозмовника. Втім, відповідно до класичної теорії спору, викладеної С. І. Поварніним, кінцевою метою є доведення істинності або хибності положення спору, що називається тезою. При цьому ключовими передумовами початку кваліфікованого спору, поряд з визначенням тези, є визначення: 1) понять, якими будуть послуговуватись співбесідники під час спору для уникнення різночитань у тлумаченнях; 2) «кількості» судження – тобто кількості/частотності об'єктів, явищ, випадків про які йде мова; 3) модальності судження – визначення вірогідності, ймовірності, можливості або неможливості певної ситуації [8, с. 27]. Наступним логічним кроком розвитку кваліфікованого спору є висування доводів, що підтримують або спростовують тезу; при підборі доводів треба керуватися тим, щоб визнаючи істинність доводів, опонент міг визнати істинність тези.

Структура правильного й логічного доведення містить три складові: тезу, аргументи і демонстрацію. Теза – це твердження або положення, істинність або

хибність якого треба довести. Іноді в процесі переконування виникає необхідність спершу довести часткові тези, які в подальшому можуть бути використані як аргументи, тобто істинні судження, на які спиратиметься автор аргументації при обстоюванні своєї позиції. Аргументами, або доводами, можуть слугувати факти, закони науки, теореми, аксіоми, постулати, які логічно пов'язані з тезою і ведуть до встановлення бажаної істини шляхом дедуктивних або індуктивних умовиводів. Пам'ятаючи, що дедукція є способом переконування, який веде від загального (завжди істинного) твердження, теорії, закону до окремого взятого його випадку, тобто інтраполоється на окремий прояв цього закону, варто зазначити, що цей метод **неодмінно й автоматично** підтверджує правильність тези; в той час як індукція, базуючись на сукупності окремих прикладів, лише **може** підтверджувати, тобто слугує ще одним доводом на користь обстоюваної позиції. Отже, дедукцію можна вважати більш достовірним способом доведення або демонстрації.

Теорія аргументації аналізує й пояснює приховані механізми мовленнєвого впливу в найрізноманітніших дискурсах – науковому, політичному [4, 12, 13, 14, 19], мас-медійному [10], торгово-споживацькому, що, можливо, становлять найбільше поле застосування цього іноді непомітного впливу на розум людини з метою виправдання або спростування якоїсь думки за допомогою виконання послідовних мовленнєвих дій. З цього витікають характерні особливості такого процесу:

- аргументація завжди виражена в мові й має форму вимовлених або написаних тверджень;
- аргументація є цілеспрямованою діяльністю, адже має на меті посилення або послаблення чийось переконань;
- аргументація є соціальною діяльністю, яка передбачає активну реакцію об'єкта переконування на наведені доводи;
- аргументація передбачає розумність тих, хто її сприймає, їхню здатність раціонально зважувати аргументи, приймати або заперечувати їх [6, с.12].

Спираючись на положення про те, що аргументація є перш за все вербальним впливом, саме мовлення (письмове або усне) виступає засобом, який уможливорює використання певних механізмів переконування. Для успішного спілкування потрібно будувати дискурс відповідно до рівня розуміння й сприйняття слухачами або читачами. На письмі взаємодія з цільовою аудиторією досягається застосуванням різних жанрових, лексичних та стилістичних прийомів, що відповідають рівню сприйняття читачів, який в свою чергу може бути обумовленим найрізноманітнішими факторами, такими як вік, соціальний прошарок, рівень освіти, стать та багато іншого. Крім цього, для успішного здійснення акту комунікації, письмовий текст повинен бути цілісним (*coherent*) і зв'язним (*cohesive*), що значною мірою підвищує ефективність процесу й сприяє досягненню кінцевої мети аргументації. Ці текстові категорії виступають механізмами переконувального впливу мовлення та мислення в їх єдності, які досягаються викладенням тези, підстави доказу (аргументу) та демонстрації способу доказу.

Оскільки цілісність передбачає поєднання ідей на рівні тексту, вона є

риторичною категорією і дозволяє синтезувати й інтегрувати ідеї, вибудовувати аргументи й ілюстративні матеріали (доводи) в логічній послідовності, застосовуючи такі тактики переконування як першочерговість (вживання найбільш сильного аргументу на початку мовленнєвої взаємодії) та остаточність (вживання найпереконливішого аргументу наприкінці мовленнєвої взаємодії). На прикладному рівні це може бути досягнуто розробкою концептуальної карти (*concept map*) тексту, або попереднього плану, який зазначає порядок аргументів та їхнє оформлення у відповідну словесну форму, тобто формулювання тезового твердження (*thesis statement*), що неодмінно пов'язане з основною ідеєю тексту, і де кожен окремий аргумент, зазначений в ньому потім послідовно розвивається в подальших абзацах [15]. Отже, цілісність як логічне поняття і категорія тексту гарантує слідування кінцевій меті переконування, структуроване представлення аргументів й недопущення відхилень від основної теми.

Зв'язність є більш технічною, або граматичною, характеристикою, оскільки передбачає доречне вживання різноманітних лінгвістичних маркерів і прийомів для поєднання ідей в реченнях та висловлюваннях. Застосовуючи вимогу зв'язності в дискурсі переконування, варто застосовувати такі мовні засоби як пряме звертання, лексичне повторення, синонімію або семантичні міжпропозиційні відношення тотожності та еквівалентності для неодноразового посилення на раніше висловлені ідеї [3]. Також важливим елементом формування двох вищезгаданих основоположних вимог тексту є вживання різноманітних слів-зв'язок для приєднання відповідних підрядних речень: контрасту (*in contrast, however*), причини (*as, since, because of*), мети (*in order to, with a view to, for fear of*), уступки (*although, despite, however*), уточнення (*that is, I mean, viz*), додаткової інформації (*moreover, also, besides that*) тощо. Зв'язність є дуже важливим аспектом академічного письма, оскільки обумовлює його стиль, дозволяє будувати граматично правильні речення, логічно й семантично поєднані на рівні синтаксичних конструкцій та цілих абзаців. Загалом же, вміння практично застосовувати такі текстові категорії як цілісність та зв'язність свідчить про високу мовну компетенцію учасників комунікації.

Усний, або розмовний дискурс, з іншого боку, виявляється набагато хаотичнішим, тому що він будується спонтанно, а інколи й одночасно багатьма учасниками комунікації; на відміну від письмового дискурсу, який, як правило, є монологічним, а тому більш продуманим і заздалегідь спланованим – як логічно, так і структурно. Для успішної побудови будь-якого жанру усного дискурсу співрозмовники мають дотримуватися норми періодичності мовленнєвих ходів, що значно полегшує зв'язне протікання розмови та підвищує ефективність комунікації в цілому.

Крім того, в усному дискурсі можна виділити декілька типових моделей переконування: проблема – вирішення (*problem – solution*), теза – доводи (*statement of reason*) та мотиваційна модель (*motivated sequence*). Вибір кожної з цих моделей переконування обумовлений темою, ситуацією спілкування та мовною компетенцією адресанта, адже, як буде показано далі, вони різняться за методами, схемою та змістовим наповненням.

Текстовий дизайн «проблема – вирішення» є досить універсальним і може бути застосований не лише у промовах на переконування, а також в інформативному мовленні. Окрім невід’ємних частин будь-якого структурованого тексту, тобто вступу й висновків, основна частина (*Main Body*) будується за двома логічними блоками, що, відповідно, зазначають проблему, та пропонують можливі способи її вирішення.

Побудова тексту за моделлю «теза – доводи» є також досить простою для оволодіння й прикладного застосування, адже по суті основна частина тексту представляє перелік аргументів, які покликані пояснити причини, чому адресант дотримується певної точки зору, й тим самим, довівши її раціональність і логічність, переконати в ній інших. Іншими словами, спосіб переконання, і, відповідно, модель тексту, будується за планом: «*Я так вважаю, тому що, по-перше..., по-друге..., по-третє..., а отже...*».

Мотиваційна модель є більш складною й розгалуженою, а тому може бути застосована для тем, що вимагають більш ґрунтовного підходу, розкриття, а також ретельного підбору й представлення аргументів. Ця модель була розроблена професором університету Пурду (США) Аланом Монро на основі багаторічного досвіду викладання публічного мовлення із застосуванням психологічних принципів переконування, що відображають послідовність кроків звичного процесу мислення людини під час вирішення різноманітних проблем. Зараз така модель широко застосовується в політичних, соціальних та рекламних кампаніях для побудови стислих та структурованих промов, які б мали вплив на аудиторію [18]. По суті вона являє собою послідовність логічних кроків, кожен з яких покликаний обґрунтувати позицію мовця й схилити адресата до обстоюваної позиції. В межах мотиваційної моделі розрізняється три типи пропозиції, тобто основної тези переконування: пропозиція політики (що має бути зроблено), цінності (що краще обрати) й факту (як є насправді). Перелік таких мотиваційних кроків включає:

- 1) привернення уваги до існуючої проблеми (*Attention*);
- 2) зазначення потреби у її вирішення (*Need*);
- 3) тезове твердження, що містить опис вирішення існуючої проблеми – пропозиція політики, цінності, факту (*Proposition of Policy, Value, Fact*);
- 4) опис способу вирішення даної проблеми (*Satisfaction*);
- 5) візуалізація переваг вирішення проблеми у такий спосіб (*Visualization*);
- 6) заклик до дії (*Action*).

Накладаючи цю модель на традиційну структуру тексту, можна помітити, що пункти 1), 2), 3) відповідають вступу; пункти 4), 5) – основній частині; а пункт 6) – висновкам. Оскільки така модель побудови промови на переконування є досить складною та розгалуженою, через чисельні стадії переконування та кількість логічних кроків, Таблиця 1 наводить детальний опис змістового наповнення кожного з них.

Також варто пам’ятати, що при реалізації вищезазначених методів переконування, треба брати до уваги особливості менталітету авторів аргументації, які неодмінно знаходять відображення в усному й письмовому дискурсах, а також особливості сприйняття об’єктів цільової аудиторії, які

можуть значно відрізнятися у представників різних націй та культур.

Таблиця 1

Зміст аргументаційних кроків

	Пропозиція політики	Пропозиція цінності	Пропозиція факту
	<i>Основною ідеєю такої промови буде описання способу вирішення певної проблеми, тобто що і як має бути зроблено</i>	<i>Формат такої промови використовується для порівняння матеріальних або нематеріальних понять (цінностей), й доведення переваг одного з них</i>	<i>Промови такого типу покликані розвіяти поширені міфи, спростувати хибні уявлення та упередження</i>
1) Увага	Описання існуючого на сьогодні стану речей (Status Quo). Подальші кроки можуть аргументувати необхідність зміни статусу кво, або ж його збереження	Визначення критеріїв цінностей, або пріоритетів, на які необхідно орієнтуватися, при виборі між двома або більше альтернативами	Описання історії спростовуваного факту
2) Потреба	Зазначаючи потребу в зміні статусу-кво, описуються проблеми, що витікають з існуючої ситуації. Обстоюючи необхідність збереження статусу-кво, зазначити негативні наслідки запровадження змін/реформ.	Оскільки промова такого формату передбачає порівняння, цей крок описує недоліки інших альтернатив	Зазначення хибних уявлення та непорозумінь, розвіювання міфів, пов'язаних зі спростовуваним фактом
3) Пропозиція	Тезове твердження, що описує пропонований спосіб вирішення проблеми	Тезове твердження, що визначає пріоритет з-поміж зазначених альтернатив.	Тезове твердження розкриває існуючий стан речей, спростовуючи хибне уявлення
4) Задоволення	Розлого описує вирішення проблеми, тобто детально відповідає на запитання, що і яким чином має бути зроблено	<i>Оскільки цей крок описує спосіб реалізації пропозиції, він є недоречним у промовах такого формату, тому опускається</i>	Наводить факти, приклади, статистику, історичні довідки, які доводять, що усталена думка є хибною
5) Візуалізація	Описує результати, або переваги запровадження пропонованого способу вирішення проблеми	Розкриває переваги обстоюваного вибору, посилаючись на недоліки альтернатив, вказаних у кроці «Потреба»	<i>Демонстрація переваг правильної точки зору є недоречною, тому цей крок логічно відсутній</i>
6) Дія	Підсумовує основні положення промови, способи вирішення та переваги прийняття пропонованого способу та закликає слухачів до відповідних дій.	Підсумовує крок «Візуалізація», схиляючи слухачів до зазначеного вибору.	Підсумовує доводи на спростування хибної думки, зазначені у кроці «Задоволення», таким чином залучаючи слухачів до згоди

[18], Авторське узагальнення

Наприклад, західна культура передбачає лінійну логіку, тобто чітке формулювання основної ідеї або тези аргументації (тезового твердження), а другорядні ідеї, що розкриваються в основній частині, напряму пов'язані з основною ідеєю, підпорядковуються їй та слугують доводами й ілюстраціями на підтвердження головної тези. Більша увага приділяється «матеріальним» доводам – фактам та статистичним даним; відчуття та власні думки не мають вирішального значення, або й не беруться до уваги. Задля успішної комунікації з представниками таких культур, варто відразу говорити по суті (*speak to the point*), не вдаючись до вступів та преамбул.

На відміну від «вертикально-прямолінійного» способу доведення, характерного для англосовітських країн, аргументація в арабському світі здійснюється шляхом наведення чисельних паралельних прикладів, кількість яких має підтвердити істинність тези. Східний спосіб мислення, також притаманний вихідцям з Китаю та Кореї, відзначається опосередкованістю, коли аргументи, начебто обертаються навколо теми, але рідко напряму стосуються основної тези. На відміну від західної моделі, чітке й негайне зазначення обстоюваної тези, без преамбули, може здатись занадто прямолінійним, а отже, неввічливим. Важливо й те, що завдяки «колективістському» менталітету, одним із вирішальних факторів успішного переконування може бути зазначення вигоди для спільноти.

Для західних неанглосовітських країн (Франції, Іспанії) типовим є досить розлогий спосіб аргументації з деякими відступами від головної тези. Подібна тенденція проявляється також і в російськомовному письмі, коли відступи можуть навіть значно віддалятися від тези, яка потребує доведення [17, с. 3].

Проілюстровані особливості мислення та сприйняття можуть дещо утруднювати процес порозуміння між представниками різних культур, в той же час, ці особливості є безцінним скарбом світового культурного розмаїття й не мають нівелюватися шляхом імітації західної англосовітської манери переконування. Такі культурні особливості треба розуміти і враховувати при викладанні курсів риторики та культурознавства для популяризації культур світу та поширення міжнаціонального спілкування.

Ще одним, не менш важливим фактором процесу аргументації є тип аудиторії, на яку здійснюється цей мовленнєвий вплив. Відповідно до попередньої налаштованості, цільова аудиторія може бути ворожою (*hostile*), тобто мати досить тверду протилежну позицію, і, відповідно, важко піддаватися впливу; нейтральною (*neutral*) – такою, що не має чіткої думки відносно предмету спору і потенційно бажає дізнатися більше для визначення власної позиції; та дружню (*friendly*), яка має подібні вихідні переконання, й таким чином, може відносно легко прийняти тезу, що доводиться. Природньо, що очікуваний результат переконування значною мірою обумовлюється такою попередньою налаштованістю і, залежно від неї, можна передбачати:

а) часткове погодження з певними положеннями спору у випадку з ворожою аудиторією або хоча б згода з тим, що протилежна позиція також гідна розгляду;

б) шляхом представлення відповідних доводів, оформити бажане

відношення до тези серед нейтральної аудиторії; та

в) потенційно успішний мовленнєвий вплив на дружню аудиторію, який передбачає зміцнення попередніх позицій та заклик до конкретних дій .

Оскільки вміння ефективно та правильно переконувати має свої чітко виражені вимоги й правила, можна твердити, що оволодівши ними, особа може навчитися цьому мистецтву та виробити прикладні навички, готові до застосування у різноманітних життєвих ситуаціях.

Висновки.

Отже, розглянувши аргументацію як поняття і процес, її місце в щоденному дискурсі, можна твердити, що вона є невід'ємною частиною мовленнєвої діяльності, а тому заслуговує на поглиблене вивчення на теоретичному та практичному рівнях, що включає виховання навичок структурованого, послідовного та зв'язного викладення своїх думок для досягнення максимального впливу на аудиторію.

Змістові складові та структурні моделі роблять аргументацію поширеним когнітивно-дискурсивним явищем у сфері політики, науки, релігії, а також ділових, соціальних, мас-медійних та комерційно-споживацьких відносин. Це обумовлює такі властивості аргументації як здатність розумового впливу на об'єкт переконування шляхом представлення доводів, які, залежно від ступеня логічності, можуть бути раціональними/нераціональними, відповідно до валідності – істинними або хибними, а в залежності від прийомів, стратегій та тактик переконування, до яких вдається автор аргументації – етичними або неетичними. Це, в свою чергу, часто робить процес переконування схожим на маніпулювання, розпізнати яке і ефективно протидіяти якому можна за умови обізнаності з основним теоретичним підґрунтям процесу аргументації. Результат цього процесу значною мірою залежить від майстерності мовця, його обізнаності зі способами й тактичними прийомами ведення спору, а також від попередньої позиції слухача (об'єкта аргументації), тобто його приналежності до певного типу аудиторії (ворожої, нейтральної, дружньої), здатності раціонально та тверезо оцінювати логічність доводів та на підставі них робити власні висновки, які й обумовлюють кінцевий результат мовленнєвого впливу.

Література:

1. Белова А.Д. Лингвистические аспекты аргументации (на материале современного английского языка). - Киев: Киевский ун-т им. Тараса Шевченко, 1997. - 311 с.
2. Георгієва Н.Ю. Просодія переконування в англійському діалогічному мовленні (експериментально-фонетичне дослідження): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. - Одеса, 2005. - 19 с.
3. Зернецький П.В. Речевое общение на английском языке: Коммуникативно-функциональный анализ дискурса. - Киев: Лыбедь, 1992. - 142 с.
4. Зернецька О.В., Зернецький П.В. PR-маніпулятивний вплив. Комуникативна теорія і практика // Політичний менеджмент. - 2001. - №3. - С.

101–113.

5. Зернецький П.В., Рябоконт Г.Л. Аргументаційна структура британського політичного мовлення: аксіологічний аспект // Наукові записки НаУКМА. - 2012. - №137 Філологічні науки. - С. 147–152.

6. Кубрак Т.А. Интенция самопрезентации субъекта в вербальной коммуникации: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 19.00.01. - М., 2009. - 26 с.

7. Поварнин С.И. Искусство спора: О теории и практике спора.. - 2-е изд. - ПГ: Т-во «Нотатки знаній», 1928. - 128 с.

8. Поварнин С.И. Спор. О теории и практике спора.. - СПб: Лань, 1996. - 160 с.

9. Почепцов Г.Г. (мл.) Коммуникативные технологии двадцатого века.. - К.: Ваклер, 2000. - 325 с.

10. Рябоконт Г. Л. Дискурсивні особливості інтернет-публікацій дебатів британського парламенту: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.08 . - Львів, 2005. - 22 с.

11. Рябоконт Г.Л. Теорія фреймів крізь призму прагма-семантичної подубови дискурсу // Наукові записки. Філологічні науки. - 2016. - №189. - С. 76–82.

12. Шапочкин Д.В. Когнитивные аспекты политического дискурса (на материале британських, американських и немецких публичных политических речей): автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20 . - Тюмень, 2005. - 21 с.

13. Штротмайер Г. Політика і мас-медіа. /Пер. з нім. А. Орган. - К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. - 303 с.

14. Dijk T. van. Political discourse and ideology. URL: <http://www.discourses.org/OldArticles/Political%20Discourse%20and%20Ideology.pdf> . (дата обращения: 03.11.2019).

15. ESL: Coherence and Cohesion // ESL Student Handbook URL: <http://www.bothell.washington.edu/wacc/for-students/eslhandbook/coherence> (дата обращения: 12.11.2019).

16. Graber, Doris A., Smith, James M. Political Communication Faces the 21st Century // Journal of Communication. - 2005. - №Vol. 55, Issue 3. - С. 479–507.

17. Kaplan, Robert B. Cultural Thought Patterns in Inter-Cultural Education // Language Learning. - 1966. - №17. - С. 1–20.

18. Monroe's Motivated Sequence // Persuasive Speech Outline URL: <http://www.write-out-loud.com/persuasive-speech-outline.html> (дата обращения: 23.12.2019).

19. Riabokon G. Modern discursive trends in the debates of British Parliament // Магістеріум: Мовознавчі студії. - 2016. - №62. - С. 77–81.

Abstract. *The article deals with basic principles of argumentation theory and their practical application in written and oral English discourses. Argumentation is viewed as an intentional speech influence targeted at changing the initial position/belief/conviction of one of the interlocutors. Due to its content constituents and structural models, such type of speech influence acts as a wide-spread cognitive discourse phenomenon in the sphere of political, scientific, social, mass-media, and commercial relations. The article stipulates that according to the level of logics, the arguments can be rational or irrational; according to the validity – true or false; and as for the*

tactics and devises – ethical or unethical. The article looks into the strategies and tactics of persuasion and lingual means of structural presentation of information (linguistic markers, linking words), together with the main models of presenting evidence (problem – solution, statement of reason, motivation sequence design). The last model appears to be the most complex in terms of its implication and differentiates according to the type of proposition (policy, value, and fact). Its understanding and practical usage require familiarization with logical motivation steps the speaker resorts to while persuading in this manner. The article presents a comparative table with the description of the contents of each motivation steps according to the type of proposition. The article also contains a brief overview of information perception models among the representatives of different nations and cultures, as well as predisposition of target audience (hostile, neutral, friendly) and potentially expected result of speech influence during the interaction with these audiences.

Key words: *argumentation, dispute, arguments, evidence, speech influence, discourse, target audience.*

Стаття відправлена: 30.05.2020 р.

© Рябокoнь Г.Л.

УДК 811.111'342.9'27

**SPECIFICITY OF CORRECT CODING AND DECODING OF REFUSAL
UTTERANCES IN ENGLISH DIALOGUE SPEECH****ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКТНОГО КОДУВАННЯ ТА ДЕКОДУВАННЯ ВИСЛОВЛЕНЬ
ВІДМОВИ В АНГЛІЙСЬКОМУ ДІАЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ****Sokyrska O.S. / Сокирська О.С.***PhD in Philology, senior lecturer / канд. філол. наук, ст. викладач*

ORCID: 0000-0001-8100-9709

Buha S.Yu. / Буга С.Ю.*lecturer / викладач*

ORCID: 0000-0001-9609-2867)

*National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute",**Kyiv, Prosp. Peremohy, 37, 03056**Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут
ім. Ігоря Сікорського», Київ, пр. Перемоги, 37, 03056*

Анотація. Автор приділяє увагу вивченню правильного кодування та декодування висловлень відмови в англійському діалогічному мовленні та їх інтонаційних моделей, а також комунікативний контекст їх актуалізації. В статті зазначається, що такий комплекс факторів як соціокультурний рівень мовця, емоційно-прагматичний потенціал висловлювання, а також клас причин породження висловлень відмови включається в комунікативний контекст, який береться до уваги під час вивчення інтонаційних моделей породження та сприйняття відмови. В роботі розглядається надсегментний рівень засобів, що бере участь та сприяє правильному кодуванню та декодуванню смислу висловлювання, емоційного стану мовця та його прагматичного наміру. Результати даного дослідження доводять, що інтонаційні засоби відіграють провідну роль для коректного формування та сприйняття смислу висловлень відмови. В роботі автор аналізує результати дослідження проблем, з якими стикаються учні під час засвоєння інтонаційних моделей англійських висловлень відмови.

Ключові слова: англійська вимова, висловлення відмови, кодування / декодування, міжособистісна комунікація, просодичні засоби, інтонаційні моделі, практичні фонетика.

Вступ. У процесі постійного розвитку та розширення міжнародної комунікації, культурних та ділових міжособистісних контактів, зміни соціофункціональних закономірностей мови та діалогічного мовлення, видатні вчені, зокрема фонетисти, неминуче приходять до необхідності вивчення специфіки кодування та декодування емоційних висловлень та їх коректної актуалізації у спілкуванні під час мовленнєвої взаємодії з представниками різних культур. Вивчаючи стан проблеми в цілому, варто зазначити, що певні аспекти соціальних, культурних та психо-фізіологічних особливостей актуалізації емоційних висловлень досліджувались в роботах, присвячених дослідженню просодії мовлення в цілому [2; 7; 10] та вивченню різних емоційних типів висловлень, в тому числі висловлень відмови, а також проблеми навчання англійської вимови українських студентів [3].

Результати згаданих досліджень доводять, що правильна актуалізація та сприйняття різних емоційних висловлень – одне з найважливіших та найскладніших питань для засвоєння студентами, що вивчають англійську мову. Крім того, некооперативні мовленнєві акти є найменш вивченим

аспектом навчання іноземних мов.

З огляду на це, безперечно актуальним стає глибоке дослідження культурних та соціолінгвістичних аспектів актуалізації англійських висловлень відмов як одного з часто вживаних видів емоційних висловлень, пов'язаних з некооперативними мовленнєвими актами. Актуальність проблеми зумовлюється також відсутністю цього аспекту у викладанні іноземних мов, особливо враховуючи сучасну вимогу щодо підготовки студентів підтримувати контакти з представниками різних країн на міжнародному рівні під час навчання та після закінчення університету. Ця ситуація вимагає від них навичок адекватного розуміння отриманої інформації та правильного вираження смислу висловлення.

Тому метою даної роботи є визначення та окреслення певних особливостей формування фонетичної комунікативної компетентності у студентів, які вивчають іноземну мову, за допомогою аналізу типових просодичних моделей висловлень відмови, що реалізуються носіями різних соціокультурних рівнів у різних комунікативних ситуаціях.

Методологія. Гіпотеза дослідження базується на припущенні, що ефективність реалізації прагматичної настанови англійських висловлень відмови досягається за рахунок використання соціально обумовлених варіантів їх інтонаційних моделей в межах кожного класу причин породження відмови [4, с. 219] спрямованих на певного адресата. Щоб підтвердити гіпотезу та ефективність навчання англійській інтонації на основі висловлень відмови ми започаткували експериментальне дослідження, яке було проведено під час осіннього семестру 2019-2020 навчального року в Київському політехнічному інституті імені Ігоря Сікорського. В експерименті брали участь 70 студентів Київського політехнічного інституту ім. Ігоря Сікорського віком від 18 до 20 років. Всі групи студентів, залучених до експерименту були попередньо протестовані. Рівень фонетичної компетентності в усіх групах був різний, але достатній для проведення такого типу експерименту.

Для проведення експерименту необхідно було зробити попередні теоретичні дослідження та обґрунтувати його теоретичні передумови для полегшення досягнення цілей дослідження. Аналіз існуючих в лінгвістиці визначень поняття висловлення та наша спроба виділити його основні характеристики дозволили сформулювати таке його визначення: *висловлення* – це думка, матеріалізована за законами даної мови у формі речення, яке, використовуючи засоби всіх рівнів мови, відповідно до свого функціонального призначення передає інформацію як певну смислову цілісність [6, с. 293]. Наведене визначення та проведений порівняльний аналіз відомих в лінгвістиці трактувань відмови дозволило визначити його лінгвістичний статус, згідно з яким *висловлення відмови* – це одиниця мовлення, що актуалізується в усному чи письмовому діалозі як реакція мовця на репліку-запит та виражає негативну відповідь на прохання, вимогу або пропозицію, небажання погодитись з чимось, зробити, прийняти чи дозволити щось або відмову адресата від запропонованого й ухилення від здійснення певної дії [6, с. 293].

Для досягнення цілей експерименту, ми застосовували так методи, як

аналіз проблеми (узагальнення, індукція та дедукція); теоретико-емпіричні методи (синтез, моделювання, класифікація, кількісний та якісний методи обробки даних), а також аудитивний аналіз та описовий метод.

Для проведення експерименту, студенти отримали картки з діалогами, що містили висловлення відмови, розділені відповідно до чотирьох класів причин відмови: «не хочу», «не можу», «можу, але не хочу» та «хочу, але не можу» [4, с. 219]. Крім того, ми згрупували всі висловлювання відмови, враховуючи їх провідні мовні особливості: комунікативну ситуацію (формальну, неформальну), відношення соціального статусу мовця до статусу слухача (вищий, рівний та нижчий), експліцитну чи імпліцитну форму відмови, які наведено в таблицях 1 і 2 [6]. Усі діалоги взяті з сучасної англійської та американської літератури і озвучені британськими дикторами та професійними акторами.

Таблиця 1

Приклад картки для визначення емоційно-прагматичного потенціалу та типу висловлень відмови, віднесених до класу причин відмови “Не хочу”

<i>Клас причин «Не хочу»</i>								
	<i>Приклад діалогу, що містить висловлення відмови</i>	<i>Комунікативна ситуація (формальна, неформальна)</i>	<i>Відношення соціального статусу мовця до статусу слухача (вищий, рівний, нижчий)</i>	<i>Форма відмови (експліцитна чи імпліцитна)</i>	<i>Емоційно-прагматичний потенціал (високий, середній, низький) (етап читання)</i>	<i>Відмова</i>	<i>Емоційно-прагматичний потенціал (високий, середній, низький) (етап аудіювання)</i>	<i>Відмова</i>
	"Alan, they will have to interest you. This one will have to interest you. <...> When he is missed, there must be no trace of him found here. You, Alan, you must change him, and everything that belongs to him, into a handful of ashes that I may scatter in the air." "You are mad, Dorian" [13, с. 92–93].	Формальна	Рівний	Імпліцитна	Високий	Так	Високий	Так
	"Fifty?" Harry gasped – they would lose the lead, the lead he'd won in the last Quidditch match. "Fifty points each," said Professor McGonagall, breathing heavily through her long, pointed nose. "Professor – please..." "You can't..." "Don't tell me what I can and can't do, Potter. Now get back to bed, all of you. I've never been more ashamed of Gryffindor students." [11, с. 195]	Неформальна	Вищий	Експліцитна	Середній	Так	Середній	Так

На першому етапі експерименту учням пропонувалося прочитати діалоги та визначити емоційно-прагматичний потенціал (високий, середній, низький) висловлень відмови на основі їх лексико-граматичних особливостей. Крім цього, учнів попросили позначити галочкою висловлювання, які вони розглядали як висловлювання інших емоційних типів, але з подібною прагматичною спрямованістю, як висловлювання заперечення, незгоди тощо, а не відмови.

Варто зазначити, що результати досліджень, проведених представниками експериментально-фонетичної школи Калити А.А. [3; 6] показують, що головним фактором, що впливає на просодичну організацію англійського діалогічного мовлення, є енергетична взаємодія емоцій, які переживає мовець, та його прагматичних намірів. У роботах [1; 2], присвячених науковому дослідженню цього явища, було запропоновано диференціювати висловлення відповідно до рівня емоційно-прагматичного потенціалу їх актуалізації на ті, що мають низький, середній чи високий рівень.

Таблиця 2

Приклад картки для визначення емоційно-прагматичного потенціалу та типу висловлень відмови, віднесених до класу причин відмови “Хочу, але не можу”

Клас причин «Хочу, але не можу»								
	Приклад діалогу, що містить висловлення відмови	Комунікативна ситуація (формальна, неформальна)	Відношення соціального статусу мовця до статусу слухача (вищий, рівний, нижчий)	Форма відмови (експліцитна чи імпліцитна)	Емоційно-прагматичний потенціал (високий, середній, низький) (етап читання)	Відмова	Емоційно-прагматичний потенціал (високий, середній, низький) (етап аудіювання)	Відмова
	"Beyond tonight, will you stay with us?" Sophie asked. "At least for a few days?" Langdon sighed, wanting nothing more. "You need some time here with your family, Sophie. I'm going back to Paris in the morning" [8, с.378].	Неформальна	Рівний	Імпліцитна	Середній	Так	Середній	Так
	LADY WINDERMERE: This afternoon? But I wanted so much to come and see you. MRS. ERLYNNE. How kind of you! – But I am afraid I have to go [12].	Неформальна	Рівний	Експліцитна	Середній	Так	Середній	Так

На другому етапі експерименту студентам було запропоновано прослухати 64 озвучені фрагменти тих самих діалогів з британських текстів, що містять висловлення відмови, та зробити помітки в анкеті про те, чи вважають вони ці діалоги відмовою, чи ні, і після прослуховування визначити емоційно-прагматичний потенціал висловлення.

Третій етап був практичним. Викладач запропонував студентам вибрати картки з деякими діалогами, проаналізованими учнями на попередніх етапах експерименту. Студенти повинні були розіграти ці діалоги в парах. Викладач контролював їхнє мовлення та виправляв помилки вимови, якщо такі були. Студентам необхідно було імітувати інтонаційне оформлення записаного висловлення, словесні наголоси, а також практикувати вимову звуків та складів.

Заключний етап експерименту був присвячений кількісній та якісній обробці даних та аналізу результатів експерименту за допомогою методів математичної статистики. Для оцінки результатів ми запросили фонетистів і носіїв мови. Після закінчення експерименту викладач надав учням результати, які дозволили їм проаналізувати виконану роботу, свої помилки та можливі способи їх виправлення. Після обговорення студенти дали свої відгуки по експеримент та його результати викладачу.

Результати дослідження.

Дані, отримані в результаті кількісного та якісного аналізу експерименту, довели ефективність використовуваних навчальних та наукових методів у формуванні фонетичної компетентності. Порівняльний аналіз отриманих результатів показав позитивну динаміку в набутті фонетичної компетентності студентами експериментальної групи на всіх етапах експерименту. Студенти продемонстрували хороший рівень лексичних, граматичних, фонетичних, соціокультурних та прагматичних компетентностей, як показано в таблиці 3.

Таблиця 3

Різниця між результатами першого та другого етапів експерименту

Клас причин висловлень відмови	Перший етап експерименту (читання)		Другий етап експерименту (аудіювання)	
	% студентів, які успішно визначили рівень емоційно-прагматичного потенціалу	% студентів, які відповіли неправильно	% студентів, які успішно визначили рівень емоційно-прагматичного потенціалу	% студентів, які відповіли неправильно
Не хочу	72%	28%	93%	7%
Не можу	74%	26%	91%	9%
Можу, але не хочу	74%	26%	93%	7%
Хочу, але не можу	71%	29%	92%	8%

Як показано в таблиці, під час етапу читання 71-74% учнів, що належать до експериментальної групи, змогли правильно інтерпретувати висловлення відмови та його емоційно-прагматичний потенціал, тоді як 26-29% не вдалося декодувати інформацію належним чином. На відміну від цього, прослуховування експериментальних діалогів дало можливість правильно зрозуміти експериментальний матеріал 91-93% студентів. Це доводить, що інтонація та її компоненти відіграють дуже важливу роль у правильному кодуванні та декодуванні інформації, яке призводить до подальшої правильної її актуалізації, що практикувалася на третьому етапі нашого експерименту.

Кількість правильних відповідей значно залежала від таких лінгвістичних характеристик, як відношення соціального статусу мовця до статусу слухача (вищий, рівний, нижчий) та *соціокультурного рівня мовця*, який визначається за ступенем володіння ним мовою, сукупністю знань і вмінь, способів та навичок

комунікативної поведінки, здібністю до адекватного кодування / декодування інформації у її співвіднесенні з конкретною ситуацією та цілями комунікації [6, с. 294].

Варто зазначити, що діалоги, які спричинили труднощі з правильним декодуванням відмови, в основному імпліцитно реалізувалися мовцями високого соціокультурного рівня. Це можна проілюструвати наступним прикладом висловлення, що належить до класу причин «Можу, але не хочу»:

"This is the concierge, monsieur. I apologize for this intrusion, but you have a visitor. He insists it is urgent."

"I'm sorry" Langdon said, "but I'm very tired and – "Mais, monsieur", the concierge pressed, lowering his voice to an urgent whisper. "Your guest is an important man."

"If you would be so kind," Langdon said, doing his best to remain polite, "could you take the man's name and number, and tell him I'll try to call him before I leave Paris on Tuesday? Thank you" [8, с. 6].

У наведеному прикладі імпліцитна відмова актуалізується у формальній ситуації мовцем, який має вищий соціокультурний рівень по відношенню до адресата. Емоційно-прагматичний потенціал визначається як середній. Більшість учнів справились із завданням і кваліфікували висловлення як відмову під час першого етапу експерименту за допомогою його лексико-граматичних засобів. Етап прослуховування підтвердив результати, отримані на попередньому етапі, оскільки на просодичному рівні висловлення актуалізується в середньому діапазоні, не має спеціальних підйомів або високих спадних тонів, темп помірний і плавний, паузи досить короткі. Це ті самі просодичні засоби, які дозволяють кваліфікувати відмову як таку, що належить до класу причин «Можу, але не хочу».

Наступний приклад ілюструє висловлення відмови, що належить до класу причин «Не можу» і актуалізується мовцем середнього соціокультурного рівня в неформальній комунікативній ситуації:

'Jacob,' he said, imploringly. 'Old Jacob Marley, tell me more. Speak comfort to me, Jacob.'

'I have none to give,' the Ghost replied. 'It comes from other regions, Ebenezer Scrooge, and is conveyed by other ministers, to other kinds of men. Nor can I tell you what I would. A very little more is all permitted to me. I cannot rest, I cannot stay, I cannot linger anywhere. My spirit never walked beyond our counting-house-mark me!- in life my spirit never roved beyond the narrow limits of our money-changing hole; and weary journeys lie before me' [9, с. 22].

Це висловлювання є прикладом імпліцитної відмови, реалізованої в неформальній ситуації мовцем того ж соціального статусу, що і реципієнт. Завдяки лексико-граматичним засобам висловлення було трактовано учнями на першому етапі експерименту як відмова, що має середній рівень емоційно-прагматичного потенціалу. Однак контекст цього діалогу викликав труднощі у тлумаченні цього висловлення як відмови. Близько половини експериментальної групи студентів визначили це як некооперативний мовленнєвий акт, близький до відмови завдяки його прагматичній настанові, але вони не відзначили це як відмову.

Враховуючи вищенаведене, ми можемо припустити, що всі класи висловлень відмови мають певну просодичну організацію, яка виступає ключовим елементом їхньої усної актуалізації та підсилює прагматичний намір

мовця, що в поєднанні з іншими мовними засобами впливає на породження відправником та сприйняття реципієнтом смислу висловлення. Ця особливість розглядається в нашому дослідженні на основі обґрунтованої моделі [5], що представляє механізм кодування та декодування смислу висловлень відмови в англійському діалогічному мовленні. Дана модель показує, що процес правильного породження та сприйняття смислу висловлення відбувається одночасно і багато в чому залежить від правильних мовних засобів, обраних мовцем, а також від здатності адресата сприймати їх значення, що неможливо без наявності області співпадіння культур комунікантів.

Висновки. Експеримент, проведений у цьому дослідженні, визначався необхідністю покращення фонетичної комунікативної компетентності, вдосконалення здатності кодувати та декодувати інформацію мовця та навчити студентів Київського політехнічного інституту ім.Ігоря Сікорського правильно актуалізувати смисл різних класів відмови як одного з часто вживаних типів емоційних висловлень в англійському діалогічному мовленні, які широко використовуються в міжособистісному спілкуванні і правильне розуміння яких може безпосередньо впливати на ділові та культурні міжнародні контакти.

Порівняльний аналіз висловлень, що мають схожу лексико-граматичну структуру, показав, що просодичні засоби виконують провідну роль у правильному кодуванні та декодуванні смислу висловлення. Таким чином, результати цього дослідження можуть бути корисними для викладання практичної фонетики англійської мови.

Дані, отримані в результаті вивчення та впровадження запропонованого підходу до навчання вимови англійської мови, дозволили систематизувати та проаналізувати типові помилки та труднощі, з якими зустрічаються студенти під час роботи над інтонацією англійської мови. Аналіз виконаної роботи допоміг зрозуміти, як визначати, виправляти та долати помилки вимови у майбутньому навчанні на уроці чи під час самостійної роботи.

Ми сподіваємось, що ідеї, висунуті в цій роботі, можуть бути застосовані на практичних заняттях та будуть корисними для розробки практичних рекомендацій щодо навчання інтонаційного оформлення англійських висловлень відмови та стануть корисними для подальшого вивчення ролі інтонації у коректному кодуванні та декодуванні просодичних особливостей висловлення сприяючи більш ефективному набуттю комунікативної компетенції.

Література:

1. Калита А. А. Актуалізація емоційно-прагматичного потенціалу висловлення: [монографія] / Алла Андріївна Калита. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2007. – 320 с.
2. Калита А.А. Энергетика речи: [монография] / Алла Андреевна Калита. – К.: Кафедра, 2016. – 292 с.
3. Калита А.А. Some guidelines on teaching English pronunciation to Ukrainian learners / А. А. Калита, Л.І. Таранено // Вісник НТУУ «КПІ». Філологія. Педагогіка : збірник наукових праць. – 2015. – Вип. 6. – С. 49–53.

4. Сокирська О. С. Статус, ознаки та особливості функціонування висловлювань відмови в англійському діалогічному мовленні / О. С. Сокирська // Мова і культура : [наук. журн.]. — К. : Вид. дім Д. Бураго, 2012. — Вип. 15, Т. VII (161). — С. 214—222.
5. Сокирська О. С. Взаємодія та вплив мовних засобів на смисл висловлення відмови / О. С. Сокирська // Вісник Харківського Національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія : Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. — 2013. — Вип. 73, № 1051. — С. 128—133.
6. Сокирська О. С. Систематизація ознак усної актуалізації висловлювань відмови в англійському діалогічному мовленні / О. С. Сокирська // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство). — Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. — Вип. 118. — С. 292—295.
7. Brazil D. The Communicative Value of Intonation in English / David Brazil. — Cambridge : Cambridge University Press, 1997. — 188 p.
8. Brown D. The Da Vinci Code [Electronic Resource] / Dan Brown // Doubleday. — 2003. — Access Mode : http://hrsbstaff.ednet.ns.ca/engramja/ENG_11/The.Da.Vinci.Code.pdf.
9. Dickens Ch. A Christmas Carol [Electronic Resource] / Ch. Dickens // Planet PDF. — 2011. — Access Mode : http://www.ibiblio.org/ebooks/Dickens/Carol/Dickens_Carol.pdf.
10. O'Connor J. D. Intonation of Colloquial / J. D. O'Connor, G. F. Arnold. — L. : Longmans, 1976. — 289 p.
11. Rowling J. K. Harry Potter and the Philosopher's Stone / J. K. Rowling [Electronic Resource] // Scholastic. — 1999. — Access Mode : <http://thesis.umd.ac.id/datapubliknonthesis/EBOOK124.pdf>.
12. Wilde O. Lady Windermere's Fan [Electronic Resource] / Oscar Wilde // An Electronic Classics. — 2012. — Access Mode : <http://www2.hn.psu.edu/faculty/jmanis/oscar-wilde/lady-windermere-fan.pdf>.
13. Wilde O. The Picture of Dorian Gray [Electronic Resource] / Oscar Wilde // Planet Monk Books. — 2013. — Access Mode <http://books.planetmonk.com/>

Abstract. *The author pays attention to studying of correct coding and decoding of refusal utterances in English dialogue speech and their intonation patterns as well as the communicative context of their actualization. The article states that the following complex of factors is included into the communicative context: the communicative situation (formal, informal), the relation of speaker's social status to the recipient's status (higher, equal, and lower), the explicit or implicit form of the refusal, the speaker's socio-cultural level (high, mid, low), emotional-and-pragmatic potential of the utterance (high, mid, low). In this paper the author studies the suprasegmental level which takes part in the correct coding and decoding of the utterance information and the speaker's emotional state and his/her pragmatic intention. The results of the research prove that intonation plays the leading role in correct encoding and decoding of refusal utterances' meaning.*

Key words: *English pronunciation, refusal utterance, encoding / decoding, interpersonal communication, prosodic means, intonation pattern, practical phonetics.*

Стаття відправлена: 02.06.2020

© Сокирська О.С., Буга С.Ю.

УДК 821.161(092):641.5

**CULINARY PREFERENCES OF NIKOLAI GOGOL AND THE
GASTRONOMICAL CODE OF HIS WORK (BASED ON THE STORY
«STAROSVETSKIE POMESCHIKI»)****КУЛИНАРНЫЕ ПРИСТРАСТИЯ НИКОЛАЯ ГОГОЛЯ
И ГАСТРОНОМИЧЕСКИЙ КОД ЕГО ТВОРЧЕСТВА
(НА МАТЕРИАЛЕ ПОВЕСТИ «СТАРОВЕТСКИЕ ПОМЕЩИКИ»)****Banzeruk O.V. / Банзерук О. В.***Ph.D., Assoc. Prof. / к.филол.н., доц**Nikolai Gogol State University of Nezhnyn, Nezhnyn, Gymnasicheskaya, 2, 16600**Нежинский государственный университет имени Николая Гоголя, Нежин, ул.**Гимназическая, 2, 16600*

Аннотация. В статье выясняются источники кулинарных пристрастий Николая Гоголя. На материале насквозь гастрономической повести «Старосветские помещики» рассматриваются образные номинации блюд и продуктов, представленные тропами. Заголовок и прецедентные имена главных персонажей исследуются сквозь призму гастрономического кода и идейно-тематического анализа текста. Доказывается, что кулинарные вкусы писателя непосредственно связаны с его детскими и юношескими годами, а также впечатлениями от путешествия по Европе.

Ключевые слова: документальные источники, биография писателя, воспоминания однокурсников, переписка Гоголя, гастрономический код творчества, кулинарные интересы, идейно-тематический анализ, культ еды и покоя, образная семантика, тропы, ключевой концепт.

Вступление.

В одной из популярных телепередач прозвучала интересная мысль о том, что под борщ во время обеда нужно читать «Сорочинскую ярмарку» Николая Гоголя. Ведущий Михаил Плотников с удовольствием констатировал: «Есть книжки вкусные сами по себе. Самый вкусный автор – это, конечно, Гоголь» [1]. И с этим нельзя не согласиться, ведь писатель наполнял страницы своих произведений многочисленными гастрономическими образами, которые разжигали аппетит и вызывали обильное выделение слюны у читателя.

Возникает закономерный вопрос: откуда у Гоголя такая привязанность к еде и изобилие в его произведениях кулинарных деталей? Нам кажется, что ответ нужно искать в биографических фактах, послуживших истоками его творчества. Рассмотрим лишь некоторые из них, которые, по нашему мнению, могут объяснить многочисленные гоголевские кулинарные образы.

Основная часть.

Из документальных источников известно, что в августе 1820 года Никоша Гоголь прибыл в Нежин для дальнейшего обучения в гимназии высших наук князя Безбородко. По настоянию матери, мальчика сопровождал крепостной повар Симон. По приезду Гоголь сразу же попросил купить «один или два воза венгерских слив...» [2, с.23]. Из переписки с маменькой, датированной уже октябрём того же года, узнаем, что Никоша просит прислать ему деньги, инструменты и «чего-нибудь из съестных припасов», напоминая об обещанной посылке сушеных вишен без косточек, которые он очень любил [3, с.49-51].

В мае 1820 года в письме домой Никоша признается: «Хорошая весна была у нас; думаю, теперь можно ожидать изобилия на фрукты. Я давно уже острою на них зубы, и эти каникулы увидят ужасное опустошение в нашем саду. Жаль только, что мне не достанется отведать клубники...» [Там же, с.67-68].

Из биографии писателя известно, что в 1826-ом году Гоголь-гимназист заводит «Книгу всякой всячины, или Подручную энциклопедию», в которой собирает любого рода информацию: об аптекарском весе; таблицы мер и весов, употребляющиеся в кулинарии разных стран; рисунки предметов античного быта и многое другое. Весьма вероятно, что в этой книге могли быть записаны и рецепты малороссийских блюд, а также представлены изображения самобытной домашней утвари, в которой они готовились [3, с.653-654].

Убедительное подтверждение кулинарных пристрастий молодого Н.Гоголя содержится в воспоминаниях его однокурсников. Так, к примеру, В.И. Любич-Романович писал, что в гоголевских карманах постоянно были сладости: конфеты, пряники и др., которые тот «жевал, не переставая, даже и в классах, во время занятий». Но делал он это подальше от глаз, забившись в угол, «поедал свое лакомство» [4, с.247].

Однокурсники неоднократно вспоминали о том, что Никоша «постоянно сосал медовые пряники, ел всякие сладости и пил грушевый квас, который был его любимым напитком. Гоголь или сам его приготавливал из моченых лесных груш, ...или же покупал на городском базаре..., по преимуществу у баб-хохлушек...» [Там же, с.249].

В другом месте воспоминаний читаем: «...его карманы всегда были набиты медовыми пряниками, дешевыми конфетами и мочеными грушами, и он, по временам вынимая все это в классах из кармана, быстро жевал и глотал», «...карманы его были полны пирогами» [Там же, с. 280].

О значительности культа еды для Николая Гоголя, приготовление и употребление которой уподоблялось в его восприятии к магическому, ритуальному действию, можно узнать из переписки будущего известного писателя с близким другом – А.Данилевским: «Боже мой, если бы я был богат, я бы желал... чего бы я желал? Чтоб остальные дни мои я провел с тобою вместе, чтоб приносить в одном храме жертвы...» [5, с. 276]. Следует отметить, что под храмами друзья, шутя, имели в виду рестораны, посещаемые ими во время путешествия по Европе. Обед в шутку называли жертвоприношением, а владельцев ресторанов – жрецами.

Известно также, что, будучи лакомкой, знатоком малороссийской кухни, Гоголь с удовольствием готовил и сам. К кулинарии он питал пристрастие с юных лет, и, уезжая в Петербург с желанием сделать академическую карьеру, рассматривал поварское искусство как один из возможных вариантов заработать на жизнь.

Во время путешествия по Италии писатель изучил до мельчайших тонкостей технологию приготовления макарон. Мало того, он пытался приобщить к этому новому для России блюду своих знакомых. Но его старания не были по достоинству оценены, как и само итальянское блюдо. Даже хорошо знавший его литературный критик и писатель

С.Т. Аксаков говорил об этом с иронией и легкой усмешкой: «...Когда подали макароны, он [Гоголь – О.Б.] сам принялся стряпать...Нельзя было без смеха и удивления смотреть на Гоголя; он так от всей души занимался этим делом, как будто оно было его любимое ремесло. И я подумал, что если бы судьба не сделала Гоголя великим поэтом, то он был бы непременно артистом-поваром... Во все время пребывания в Москве макароны появлялись у нас довольно часто», – вспоминал С.Т. Аксаков [Цит. по: 6, с.56].

Таким образом, как биографы, так и современники, хорошо знавшие Гоголя, отзывались о нем как лакомке, гурмане, сладкоежке, привыкшем с детства есть смачно, всегда и везде. Причину такого чревоугодия нужно искать, как нам кажется, в том, что писатель по причине своей болезни (золотухи) сторонился общества сверстников. Видимо, не находя утешения в общении, искал его в еде, особенно в сладостях, которые, как известно, являются лекарством от депрессии, своеобразным антидепрессантом, залогом хорошего настроения, бодрости духа и тела.

Еда занимала важное место не только в жизни Николая Гоголя, но и его творчестве. Выросший на щедрой земле Полтавщины, любивший угощать и угощаться, в своих произведениях он дает волю гастрономическим фантазиям, потчует читателей описаниями застолий, балов, приемов пищи и блюд. Эти образы пронизывают не только содержание гоголевских произведений, но и язык и стиль; преломляются метафорически; способствуют созданию контраста комического и трагического; придают выразительность образной системе [6, с.55]. Именно такую дополнительную информацию, заключающуюся в кулинарных образах и требующую декодирования, мы и будем называть гоголевским гастрономическим кодом. Цель нашей статьи – проследить его реализацию в повести «Старосветские помещики».

Один из авторитетнейших гоголеведов, Ю.В. Манн назвал это произведение «поэмой еды, поглощения пищи» [7, с.157]. Мнение ученого небезосновательно, поскольку в небольшом, объеме 25 страниц, произведении использовано огромное количество слов, имеющих отношение к еде. По нашим подсчетам, в тексте употреблено около 100 кулинарных наименований. Данный языковой факт может быть мотивирован идейно-тематическим содержанием произведения и замыслом писателя.

Внимательный читатель находит в старосветских помещиках высмеивание ничтожного прозябания четы патриархальных «небокоптителей», сведенного к физиологическим актам – чревоугодию и отдыху. В образах главных героев – Афанасия Ивановича и Пульхерии Ивановны – Николай Гоголь изображает ограниченность «добрых старичков», обжорство, крайне узкие, исключительно кулинарные, интересы, которые господствуют над другими человеческими потребностями и превращаются в культ еды и покоя. Мотивы пищи и сна являются сквозными в повести. Поэтому основную мысль произведения можно сформулировать как нивелирование высокого, духовного низменным, материальным в условиях поместно-патриархального уклада жизни. Своеобразным протестом писателя против этого и стало создание цикла повестей «Миргород», куда входит повесть «Старосветские помещики».

Анализируя это произведение, мы заметили, что среди гоголевских гастрономизмов ярко выделяются единицы, употребляющиеся с образной, переносной семантикой. Таковы лексемы *дрянь, изделие старинной кухни, изделия радушной хозяйки, зимние дули*. Так, в тексте повести читаем: «*Всей этой дряни наваривалось, насаливалось, засушивалось такое множество, что, вероятно, она потопила бы наконец весь двор...*»; «*Кроме блюд и соусников, на столе стояло множество горшочков с замазанными крышками, чтобы не могло выдохнуться какое-нибудь аппетитное изделие старинной вкусной кухни*»; «*...объедался лучшими изделиями радушной хозяйки*». Как видим, переносная, перифрастическая семантика служит выражению жизненных ценностей старосветских помещиков, ограниченных лишь страстью к приготовлению и употреблению пищи во всех ее видах и проявлениях. Эту же цель имеют и другие единицы с переносным значением, такие как метафоры, гиперболы, сравнения, эпитеты – также гастрономического характера. Приведем примеры из текста повести: *сад, наполненный яблонями и сливами; целые ряды низеньких фруктовых деревьев, потопленных багрянцем вишен и яхонтовым морем слив, покрытых свинцовым матом; приторная улыбка, не приторная услужливость; дом похож на химическую лабораторию; кладовая беспрестанно показывала и закрывала свою внутренность; арбуз немедленно исчезал; кутья, наливки, пироги покрывали их (столы – О.Б.) кучами*. Использование этих и подобных образных единиц позволило писателю представить явно в преувеличенно-гипертрофированном виде всепоглощающую любовь к кулинарии и еде, ставшие смыслом всей жизни четы Товстогузов и превратившую некогда пламенные юношеские чувства в старческую привычку находиться рядом, все время готовить, есть, а после отправляться отдыхать – до появления первого чувства голода.

Большинство лингвистов считают, что в названии произведения, как правило, заключен тот ключевой концепт, который находит отражение в самом тексте. Они аргументируют это тем, что заголовок является «семантической сверсткой» всего художественного целого [8, с.14], то есть обязательно предполагает указание на концепт, о котором пойдет речь. Так, название повести «Старосветские помещики» отражает суть образов главных персонажей – людей ушедшего века. Смысл их жизни заключается в получении удовольствия от еды и питья и последующем отдыхом, которые чередуются и занимают все время суток, превращая жизнь старосветской четы в животное-растительное существование.

Имена гоголевских персонажей стали крылатыми и образовали «связанное имя» (Л.И. Гетман), которое, по утверждению исследовательницы, приобрело как положительные, так и отрицательные коннотации [9]. С одной стороны, в их образах автор вскрывает косность, пошлость и низменность интересов супругов Товстогузов. С другой – проявляет участие к их судьбе, ведь у старичков есть и позитивные качества: гостеприимство, сердечность, доброта, бескорыстие, верность, преданность, кулинарное мастерство, – которые сам автор ощутил на себе с детства со стороны ближайшего окружения.

Заключение и выводы.

Таким образом, мы попытались выяснить источники культа еды и гастрономических номинаций в произведениях Николая Гоголя. Это биографические факты, воспоминания однокурсников, семейная и дружеская переписка писателя. Проанализированный материал продемонстрировал непосредственную взаимосвязь кулинарного кода в его творчестве с воспоминаниями из детских и юношеских лет, петербургским периодом, а также впечатлениями от путешествия по Европе. Особенно ярко этот код проявился в насквозь «гастрономической» повести «Старосветские помещики».

Литература:

1. Плотников М. Под борщ нужно читать Гоголя! [Электронный ресурс]: <http://www/tvc/ru/channelbrand/id|17|show/news-id|578/>
2. Письмо Е.И. Зельднера В.А. Гоголю-Яновскому от 13.VIII.1820 // *Летопись жизни и творчества Николая Гоголя. Нежинский период (1820-1828) // Гоголезнавчі студії. Випуск VIII.– Ніжин, 2002.– С.23-24.*
3. Гоголь Н.В. Полное собрание сочинений. В 14 т. – М.; Л., 1937-1952. [Электронный ресурс]: http://az.lib.ru/g/gogolx_n_w/text_1852_pisma.shtml
4. Глебов С.И. Гоголь в Нежинском лицее: из воспоминаний В.И. Любич-Романовича. Воспоминания о Гоголе // *Гоголь в Нежинской гимназии высших наук. Антология мемуаров // П.В. Михед, Ю.В. Якубина.– С.-П.: Издательство «Пушкинский Дом», 2014.– С.245-270.*
5. Письмо Н. Гоголя А. Данилевскому из Рима 1839 года // *Гоголь Н.В. Полное собрание сочинений. В 14 т.– М.; Л., 1937-1952.– [Электронный ресурс]: http://az.lib.ru/g/gogolx_n_w/text_1852_pisma.shtml*
6. Ключева О.И. Гоголь – словесный кулинар // *РЯШ.–2008.– №8.– С.55-59.*
7. Манн Ю.В. Поэтика Гоголя. – М.: Художественная литература, 1988. – 413 с.
8. Лукин В.А. Художественный текст: основы теории и элементы анализа. – М.: Ось-89, 1999. – 192 с.
9. Гетман Л.И. Рыцари веры или филистерские мещане? (о полиэмоциональности образов старосветских помещиков [Электронный ресурс]: http://www.gogol.ru/gogol/stati/rycari_very-ili-filisterskiye-meshchane.

References

1. Plotnikov M. Pod borshh nuzhno chitat' Gogolja! [One should read Gogol while eating borsch] Available at < <http://www/tvc/ru/channelbrand/id|17|show/news-id|578/>
2. Pis'mo E.I. Zel'dnera V.A. Gogolju-Janovskomu ot 13.VIII.1820 // *Letopis' zhizni i tvorчества Nikolaja Gogolja. Nezhinskij period (1820-1828) // Gogoleznavchi studii. Vipusk VIII [E. I. Zeldner's letter to V. A. Gogol-Yanovsky dated 13. VIII. 1820 // Chronicle of the life and work of Nikolai Gogol. Nizhyn period (1820-1828) // Gogolevskii Studio] 3rd ed. Nizhyn.*
3. Gogol N.V., 1937-1952. Polnoe sobranie sochinenij [Gogol N. V. Complete works. 14 v] [Available at < http://az.lib.ru/g/gogolx_n_w/text_1852_pisma.shtml
4. Glebov S.I. 2014. Gogol' v Nezhinskom licee: iz vospominanij V.I. Ljubich-Romanovicha. Vospominanija o Gogole // *Gogol' v Nezhinskoj gimnazii vysshih nauk. Antologija memuarov // P.V. Mihed, Ju.V. Jakubina [Glebov S. I. Gogol in Nezhinsky Lyceum: from the memoirs of V. I. Lyubich-Romanovich. Memories of Gogol // Gogol in the Nizhyn gymnasium of higher Sciences.*

An anthology of memoirs //]– Saint Petersburg Pushkinskij Dom.

5. Pis'mo N. Gogolja A. Danilevskomu iz Rima 1839 goda // Gogol' N.V. Polnoe sobranie sochinenij [Complete works]. Moskow.

6. Kljueva O.I., 2008. Gogol' – slovesnyj kulinar [Gogol as a verbal cook].

7. Mann Ju.V., 1988. Pojetika Gogolja. Moskow: Fiction literature.

8. Lukin V.A., 1999. Hudozhestvennyj tekst: osnovy teorii i jelementy analiza [Fiction text: fundamentals of theory and elements of analysis.]. Moskow: Axis-89.

9. Getman L.I. Rycari very ili filisterskie meshhane? (o polijemocional'nosti obrazov starosvetskih pomeschikov [Knights of the faith or Philistine burghers? (on polemionales images of old-world landowners] Available at < [http// www. gogol.ru/gogol/stati/rycari very-ili-filisterskiye-meshchane](http://www.gogol.ru/gogol/stati/rycari_very-ili-filisterskiye-meshchane).

Abstract. *The article elucidates the sources of N. Gogol's culinary tastes. The figurative nominations of dishes and products presented by tropes are considered based on the material of the wholly gastronomic story «Starosvetskie pomeschiki». The heading and precedential names of the main characters are analyzed through the prism of the gastronomic code as well as ideological and thematic analysis. It is proved that N. Gogol's culinary preferences are associated with childhood, youth, and impressions of foreign travel.*

Key words: *documentary sources, biography of the writer, memories of classmates, correspondence of Gogol, malorossiyskaya cuisine, gastronomic code of work, culinary interests, ideological and thematic analysis, eating and peace cult, figurative semantics, tropes, key concept.*

Экспертно-рецензионный Совет журнала

Абдулвелеева Рауза Рашитовна, Оренбургский государственный университет, Россия
Антошкина Елизавета Григорьевна, Южно-Уральский государственный университет, Россия
Артюхина Марина Владимировна, Славянский государственный педагогический университет, Украина
Афинская Зоя Николаевна, Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова, Россия
Башлай Сергей Викторович, Украинская академия банковского дела, Украина
Белоус Татьяна Михайловна, Буковинская государственная медицинская академия, Украина
Бондаренко Юлия Сергеевна, ПГУ им. Т.Г. Шевченко кафедра психологии, Украина
Бутырский Александр Геннадьевич, Медицинская академия имени С.И. Георгиевского, Россия
Василишин Виталий Ярославович, Ивано-Франковский национальный технический университет нефти и газа, Украина
Войцеховский Владимир Иванович, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Украина
Гаврилова Ирина Викторовна, Магнитогорский государственный технический университет имени Г.И.Носова, Россия
Гинис Лариса Александровна, Южный федеральный университет, Россия
Гутова Светлана Георгиевна, Нижневартовский государственный университет, Россия
Иванова Светлана Юрьевна, Кемеровский государственный университет, Россия
Ивлев Антон Васильевич, Магнитогорский государственный технический университет имени Г.И.Носова, Россия
Идрисова Земфира Назиповна, Уфимский государственный авиационный технический университет, Россия
Илиев Веселин, Болгария
Кириллова Татьяна Климентьевна, Иркутский государственный университет путей сообщения, Россия
Коваленко Татьяна Антольевна, Поволжский государственный университет телекоммуникаций и информатики, Россия
Котова Светлана Сергеевна, Российский государственный профессионально-педагогический университет, Россия
Крестьянполь Любовь Юрьевна, Луцкий государственный технический университет, Украина
Кухтенко Галина Павловна, Национальный фармацевтический университет Украины, Украина
Лобачева Ольга Леонидовна, Горный университет, Россия
Ляшенко Дмитрий Алексеевич, Национальный транспортный университет, Украина
Макаренко Андрей Викторович, Донбасский государственный педагогический университет, Украина
Мельников Александр Юрьевич, Донбасская государственная машиностроительная академия, Украина
Мороз Людмила Ивановна, Национальный университет "Львовская политехника", Украина
Музылёв Дмитрий Александрович, Харьковский национальный технический университет сельского хозяйства имени Петра Василенко, Украина
Надопта Татьяна Анатолиевна, Хмельницкий национальный университет, Украина
Напалков Сергей Васильевич, Нижегородский государственный университет имени Н.И. Лобачевского, Россия
Никулина Евгения Викторовна, Белгородский государственный национальный исследовательский университет, Россия
Орлова Анна Викторовна, Белгородский государственный национальный исследовательский университет, Россия
Осипов Виктор Авенирович, Тюменский государственный университет, Россия
Привалов Евгений Евграфович, Ставропольский государственный аграрный университет, Россия
Пыжьянова Наталия Владимировна, Украина
Сегин Любомир Васильевич, Славянский государственный педагогический университет, Украина
Сергиенко Александр Алексеевич, Львовский национальный медицинский университет им. Данила Галицкого, Украина
Сочинская-Сибирцева Ирина Николаевна, Кировоградский государственный технический университет, Украина
Сысоева Вера Александровна, Белорусский национальный технический университет, Беларусь
Тлеуов Асхат Халилович, Казахский агротехнический университет, Казахстан
Толбатов Володимир Аронович, Сумской государственный университет, Украина
Толбатов Сергей Владимирович, Сумской национальный аграрный университет, Украина
Ходжаева Гюльназ Казым кызы, Россия
Чигиринский Юлий Львович, Волгоградский государственный технический университет, Россия
Шехмирзова Анджела Мухарбиевна, Адыгейский государственный университет, Россия
Шпинковский Александр Анатольевич, Одесский национальный политехнический университет, Украина

Експертно-рецензійна Рада журналу

Абдулвелеєва Рауза Рашитовна, Оренбурзький державний університет, Росія
Антошкіна Єлизавета Григорівна, Південно-Уральський державний університет, Росія
Артюхіна Марина Володимирівна, Слов'янський державний педагогічний університет, Україна
Афінська Зоя Миколаївна, Московський державний університет імені М.В. Ломоносова, Росія
Башлай Сергій Вікторович, Українська академія банківської справи, Україна
Білоус Тетяна Михайлівна, Буковинська державна медична академія, Україна
Бондаренко Юлія Сергіївна, ПГУ ім. Т.Г. Шевченка кафедра психології, Україна
Бутирський Олександр Геннадійович, Медична академія імені С.І. Георгіївського, Росія
Василишин Віталій Ярославович, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Україна
Войцеховський Володимир Іванович, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна
Гаврилова Ірина Вікторівна, Магнітогорський державний технічний університет імені Г.І.Носова, Росія
Гініс Лариса Олександрівна, Південний федеральний університет, Росія
Гутова Світлана Георгіївна, Нижневартівський державний університет, Росія
Іванова Світлана Юріївна, Кемеровський державний університет, Росія
Івлєв Антон Васильович, Магнітогорський державний технічний університет імені Г.І.Носова, Росія
Идрисова Земфіра Назіповна, Уфимський державний авіаційний технічний університет, Росія
Ілієв Веселін, Болгарія
Кирилова Тетяна Климентіївна, Іркутський державний університет шляхів сполучення, Росія
Коваленко Тетяна Антольєвна, Поволзький державний університет телекомунікацій та інформатики, Росія
Котова Світлана Сергіївна, Російський державний професійно-педагогічний університет, Росія
Крест'янополь Любов Юріївна, Луцький державний технічний університет, Україна
Кухтенко Галина Павлівна, Національний фармацевтичний університет України, Україна
Лобачова Ольга Леонідівна, гірничий університет, Росія
Ляшенко Дмитро Олексійович, Національний транспортний університет, Україна
Макаренко Андрій Вікторович, Донбаський державний педагогічний університет, Україна
Мельников Олександр Юрійович, Донбаська державна машинобудівна академія, Україна
Мороз Людмила Іванівна, "Національний університет" "Львівська політехніка" "", Україна
Музилєв Дмитро Олександрович, Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка, Україна
Надопта Тетяна Анатоліївна, Хмельницький національний університет, Україна
Напалков Сергій Васильович, Нижегородський державний університет імені Н.І. Лобачевського, Росія
Нікуліна Євгенія Вікторівна, Белгородський державний національний дослідницький університет, Росія
Орлова Анна Вікторівна, Белгородський державний національний дослідницький університет, Росія
Осіпов Віктор Авенірович, Тюменський державний університет, Росія
Привалов Євген Євграфович, Ставропольський державний аграрний університет, Росія
Пижьянова Наталія Володимирівна, Україна
Сегін Любомир Васильович, Слов'янський державний педагогічний університет, Україна
Сергієнко Олександр Олексійович, Львівський національний медичний університет ім. Данила Галицького, Україна
Сочинська-Сибірцева Ірина Миколаївна, Кіровоградський державний технічний університет, Україна
Сисоєва Віра Олександрівна, Білоруський національний технічний університет, Білорусь
Тлеуов Асхат Халілович, Казахський агротехнічний університет, Казахстан
Толбатов Володимир Аронович, Сумський державний університет, Україна
Толбатов Сергій Володимирович, Сумський національний аграрний університет, Україна
Ходжаєва Гюльназ Казим кизи, Росія
Чигиринський Юлій Львович, Волгоградський державний технічний університет, Росія
Шехмірзова Анджела Мухарбієвна, Адигейський державний університет, Росія
Шпинковський Олександр Анатолійович, Одеський національний політехнічний університет, Україна

Expert-Peer Review Board of the journal

Abdulveeva Rauza Rashitovna, Orenburg State University, Russia
Antoshkina Elizaveta Grigorevna, South Ural State University, Russia
Artyuhina Marina Vladimirovna, Slavic State Pedagogical University, Ukraine
Afinskaya Zoya Nikolaevna, Moscow State University named after M.V. Lomonosov, Russia
Bashlaj Sergej Viktorovich, Ukrainian Academy of Banking, Ukraine
Belous Tatyana Mihajlovna, Bukovinian State Medical Academy, Ukraine
Bondarenko Yuliya Sergeevna, PSU named after T.G. Shevcheckko Department of Psychology, Ukraine
Butyrskij Aleksandr Gennadevich, Medical Academy named after S.I. Georgievsky, Russia
Vasilishin Vitalij Yaroslavovich, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine
Vojcehovskij Vladimir Ivanovich, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
Gavrilova Irina Viktorovna, Magnitogorsk State Technical University named after G.I. Nosov, Russia
Ginis Larisa Aleksandrovna, South Federal University, Russia
Gutova Svetlana Georgievna, Nizhnevartovsk State University, Russia
Ivanova Svetlana Yurevna, Kemerovo State University, Russia
Ivlev Anton Vasilevich, Magnitogorsk State Technical University named after G.I. Nosov, Russia
Idrisova Zemfira Nazipovna, Ufa State Aviation Technical University, Russia
Iliev Veselin, Bulgaria
Kirillova Tatyana Klimentevna, Irkutsk State Transport University, Russia
Kovalenko Tatyana Antolevna, Volga State University of Telecommunications and Informatics, Russia
Kotova Svetlana Sergeevna, Russian State Vocational Pedagogical University, Russia
Krestyanpol Lyubov Yurevna, Lutsk State Technical University, Ukraine
Kuhntenko Galina Pavlovna, National University of Pharmacy of Ukraine, Ukraine
Lobacheva Olga Leonidovna, Mining University, Russia
Lyashenko Dmitrij Alekseevich, National Transport University, Ukraine
Makarenko Andrej Viktorovich, Donbass State Pedagogical University, Ukraine
Melnikov Aleksandr Yurevich, Donbass State Engineering Academy, Ukraine
Moroz Lyudmila Ivanovna, "National University" "Lviv Polytechnic" "", Ukraine
Muzylyov Dmitrij Aleksandrovich, Kharkov National Technical University of Agriculture named after Petr Vasilenko, Ukraine
Nadopta Tatyana Anatolievna, Khmelnytsky National University, Ukraine
Napalkov Sergej Vasilevich, Nizhny Novgorod State University named after N.I. Lobachevsky, Russia
Nikulina Evgeniya Viktorovna, Belgorod State National Research University, Russia
Orlova Anna Viktorovna, Belgorod State National Research University, Russia
Osipov Viktor Avenirovich, Tyumen State University, Russia
Privalov Evgenij Evgrafovich, Stavropol State Agrarian University, Russia
Pyzhyanova Nataliya Vladimirovna, Ukraine
Segin Lyubomir Vasilovich, Slavic State Pedagogical University, Ukraine
Sergienko Aleksandr Alekseevich, Lviv National Medical University named after Daniil of Galitsky, Ukraine
Sochinskaya-Sibirceva Irina Nikolaevna, Kirovograd State Technical University, Ukraine
Sysoeva Vera Aleksandrovna, Belarusian National Technical University, Belarus
Tleuov Ashat Halilovich, Kazakh Agro Technical University, Kazakhstan
Tolbatov Volodimir Aronovich, Sumy State University, Ukraine
Tolbatov Sergij Volodimirovich, Sumy National Agrarian University, Ukraine
Hodzhaeva Gyulnaz Kazym kyzy, Russia
Chigirinskij Yulij Lvovich, Volgograd State Technical University, Russia
Shehmirezova Andzhela Muharbievna, Adygea State University, Russia
Shpinkovskij Aleksandr Anatolevich, Odessa National Polytechnic University, Ukraine

СОДЕРЖАНИЕ / CONTENTS

Економіка и торгівля

Economy and trade

Економіка і торгівля

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr12-03-004> 12

МАРКЕТИНГ ТА КОМУНІКАЦІЇ В СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА В ПЕРІОД
ПАНДЕМІЇ COVID-19

MARKETING AND COMMUNICATION IN SOCIAL MEDIA IN THE COVID-19 PANDEMIC PERIOD

Sukhodolska A.S./Суходольська А.С., Kalenchuk L.V./Каленчук Л.В.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr12-03-026> 17

FORMATION OF PRODUCTIVITY AND EFFICIENCY OF CORN GROWING
ON GRAIN IN THE CONDITIONS OF LLC "LNZ"

*ФОРМУВАННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОЩУВАННЯ КУКУРУДЗИ
НА ЗЕРНО В УМОВАХ ТОВ «ЛНЗ»*

Voitsekhivskiy V./Войцехівський В., Cidorenko E./Сидоренко Є.,

Shysh A./Шуш А., Lashuk S./Лашук С.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr12-03-052> 21

CLUSTER APPROACH IN THE EDUCATION SYSTEM

КЛАСТЕРНИЙ ПІДХІД В СИСТЕМІ ОСВІТИ

Seменова K.A./Семенова К.А., Sakhno T.V./Сахно Т.В., Semenov A.O./Семенов А.О.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr12-03-055> 30

METHODOLOGICAL ASPECTS OF DETERMINATION OF ENERGY
POTENTIAL OF BIOMASS OF PLANT PRODUCTS

*МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БІОМАСИ
ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА*

Burliai A.P./Бурляй А.П., Burliai O.L./Бурляй О.Л.,

Kovalev L./Ковальов Л.Є., Smertenuk I./Смертенюк І.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr12-03-066> 35

STRATEGIES FOR THE DEVELOPMENT OF GLOBAL AUTOMAKERS
DURING DIGITALIZATION

СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВИХ АВТОВИРОБНИКІВ ПІД ЧАС ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Yurkivsky O.Y./Юрківський О.Й., Nazarenko T.P./Назаренко Т.П.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr12-03-060> 42

THE OPTIMAL OPTION OF DISTRIBUTION OF SAVINGS TO THE
POPULATION OF UKRAINE

ОПТИМАЛЬНИЙ ВАРІАНТ РОЗПОДІЛУ ЗАОЩАДЖЕНЬ НАСЕЛЕННЯМ УКРАЇНИ

Ivanchenko N.O. / Іванченко Н.О., Podskrebko O.S. / Подскребко О.С.

Borysenko Y.S. / Борисенко Ю.С.

Менеджмент и маркетинг
Management and marketing
 Менеджмент і маркетинг

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr12-03-006> 49

PLANNING AND ORGANIZATION OF PRODUCTION ACTIVITIES IN THE SYSTEM "SAVING PRODUCTION"

*ПЛАНУВАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ
 «ОЩАДЛИВОГО ВИРОБНИЦТВА»
 Shvets' F.D./Швецъ Ф.Д.*

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr12-03-019> 53

THEORETICAL ASPECTS OF THE ORGANIZATIONS EFFECTIVE MANAGEMENT

*ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЄЮ
 Kyrychenko V.V./Кириченко В.В., Lesina Ye.V./Лесіна Є.В.*

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr12-03-039> 58

VIDEO CONTENT AS A NECESSARY COMPONENT OF MODERN DIGITAL MARKETING STRATEGY

*ВІДЕОКОНТЕНТ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА СТРАТЕГІЇ СУЧАСНОГО
 ЦИФРОВОГО МАРКЕТИНГУ
 Alaverdian L.M. /Алавердян Л.М., Романенко О.В./Romanenko O.V.,
 Ogorodnik I.V./Ogorodnik I.V.*

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr12-03-045> 62

PERSPECTIVES OF B2B MARKETING'S DEVELOPMENT

*ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В2В-МАРКЕТИНГУ
 Zhuk O.I./Жук О.І.*

Туризм и рекреация
Tourism and recreation
 Туризм і рекреація

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr12-03-008> 66

ANALYSIS OF WORLD AND DOMESTIC EXPERIENCE OF ORGANIZATION OF NON-STANDARD HOTELS

*АНАЛІЗ СВІТОВОГО ТА ВІТЧИЗНЯНОГО ДОСВІДУ ОРГАНІЗАЦІЇ
 НЕСТАНДАРТНИХ ГОТЕЛІВ
 Myroshnyk Y./Мирошник Ю.А.*

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr12-03-067> 72

EXPERIENCE IN CENTRALIZED DEVELOPMENT AND MANAGEMENT OF TOURISM AND RECREATION CLUSTERS IN THE ARAB STATES OF THE PERSIAN GULF

*ДОСВІД ЦЕНТРАЛІЗОВАНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ КЛАСТЕРІВ ТУРИЗМУ І
 РЕКРЕАЦІЇ АРАБСЬКИХ ДЕРЖАВ ПЕРСЬКОЇ ЗАТОКИ
 Maslihan O.O./Маслиган О.О., Mashika H./Машіка Г.В.*

Психология и социология
Psychology and sociology
Психологія і соціологія

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr12-03-016>

76

EXISTENTIAL LONG STUDY RESEARCH OF THE RELATIONSHIP OF CULTURE AND NATURE

ЭКЗИСТЕНЦИАЛЬНОЕ ЛОНГИТЮДНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ВЗАИМОСВЯЗИ КУЛЬТУРЫ И ПРИРОДЫ

Kotlyarova E.A./Котлярова Е.А.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr12-03-034>

80

RENEWAL OF AMELIORISTIC DISCOURSE IN MODERN MODELS OF SOCIAL POLICY AND SOCIAL WORK

ВІДНОВЛЕННЯ АМЕЛІОРИСТСЬКОГО ДИСКУРСУ У СУЧАСНИХ МОДЕЛЯХ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Surovtseva I.U./Суровцева І.Ю., Nikolaieva V.I./Николаева В.І.

Филология, языковедение и литературоведение

Philology, linguistics and literary studies

Філологія, мовознавство і літературознавство

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr12-03-013>

86

AUTOTRANSLATION OF MARKO VOVCHOK

(ON THE EXAMPLE OF THE WORK "PROYDI-SVET (PASS THE WORLD)")

АВТОПЕРЕКЛАД МАРКА ВОВЧКА (НА ПРИКЛАДІ ТВОРУ "ПРОЙДИ-СВЕТ")

Revutska S. K./Ревуцька С.К.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr12-03-032>

93

GROUPS OF AGGRESSIVE INVECTIVE FORMULAS AND THEIR CHARACTERISTICS (BASED ON CONTRIBUTIONS OF THE FRENCH LANGUAGE)

ГРУППЫ АГРЕССИВНЫХ ИНВЕКТИВНЫХ ФОРМУЛ И ИХ ХАРАКТЕРИСТИКА (НА МАТЕРИАЛЕ ФРАНЦУЗСКОГО ЯЗЫКА)

Сеидова Н.Р./Seyidova N.R

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr12-04-033>

99

FORMATION OF PRODUCTIVE SKILLS OF PERSUASION IN ENGLISH ORAL AND WRITTEN DISCOURSES

ФОРМУВАННЯ ПРОДУКТИВНИХ НАВИЧОК ПЕРЕКОНУВАННЯ В АНГЛОМОВНОМУ УСНОМУ Й ПИСЬМОВОМУ ДИСКУРСАХ

Riabokon H. L./Рябокоть Г. Л.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr12-03-056>

110

SPECIFICITY OF CORRECT CODING AND DECODING OF REFUSAL UTTERANCES IN ENGLISH DIALOGUE SPEECH

ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКТНОГО КОДУВАННЯ ТА ДЕКОДУВАННЯ ВИСЛОВЛЕНЬ ВІДМОВИ В АНГЛІЙСЬКОМУ ДІАЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ

Sokyrska O.S./Сокирська О.С., Buha S.Yu./Буга С.Ю.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr12-03-062>

118

CULINARY PREFERENCES OF NIKOLAI GOGOL AND THE
GASTRONOMICAL CODE OF HIS WORK (BASED ON THE STORY
«STAROSVETSKIE POMESCHIKI»)

*КУЛИНАРНЫЕ ПРИСТРАСТИЯ НИКОЛАЯ ГОГОЛЯ И ГАСТРОНОМИЧЕСКИЙ КОД
ЕГО ТВОРЧЕСТВА (НА МАТЕРИАЛЕ ПОВЕСТИ «СТАРΟΣВЕТСКИЕ ПОМЕЩИКИ»)*

Banzeruk O.V./Банзерук О.В.

Scientific publication

Международный периодический рецензируемый научный журнал
International periodic scientific journal

Modern scientific researches
Современные научные исследования
Issue №12
Part 3
May 2020

Indexed in INDEXCOPERNICUS (high impact-factor)

Development of the original layout - "Yolnat PE"

Signed: 22.06.2020

Yolnat PE
220092, Minsk, ul. Beruta, d.3B, room 72, room 4a
E-mail: orgcom@sworld.education

www.modscires.pro

The publisher is not responsible for the reliability of the information and scientific results presented in the articles

With the support of research project SWorld
www.sworld.education

